”VARDAGEN - DET ÄR DÄR VI KÄMPAR”

Kransenprojektets rapport om ett förändringsarbete i Midsommarkransen 1976 - 1979

Rapport nr 25

Metodbyrå 1

STOCKHOLMS SOCIALFÖRVALTNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING 1

I. KRANSENPROJEKTET - en alternativ riktning 4
Varför socialarbetare i bostadsområdet? 5
Varför ett projekt? 6
Kan man ha gemensamma mål i ett bostadsområde ... 7
En början på Början på ett nytt livsmönster 8

II. HISTORIEN OM FÖRSTA'N 11
Som i alla paradis så finns där en orm 12
Midsommarkransen expanderar igen 17
Nutidens orm - Kransens baksidor i dag 18
1983 22
Framtiden 25
Rullande saneringsplan 26

III. HUR OLIKA AKTIVITETER I MIDSOMMARKRANSEN BÖRJAR VÄXA FRAM 31
Att komma utifrån 31
Hur vi började 32
Kartläggningen av området 33
Föreningslivet i Midsommarkransen 33
Personal på institutioner 34
De lokala tidningarna 34
Intervjuer med invånare 35
Hur upplevde invånarna sitt område och hur såg de på möjligheterna att förändra det 36
Tårtmötet 38
Vår arbetslokal utvecklas till en informations- och möteslokal 39
Hur arbetet med Midsommarkransens historia växte fram 40
"Historien hjälper en att se möjligheterna" 44
Förlorade livskvalitéer. 47
En pensionärsförening bildas 49
Kransenungarnas kamp för en meningsfylld fritid.. 51

Äntligen en kvarterslokal till Midsommarkransen.. 56
Upprustningen och invigningen 62
Hur de vanliga dagarna i kvarterslokalen kom att bli 67
En midsommarkrans till stationen Midsommarkransen 71

Arbetet med hyresfrågorna 76
"Man måste bo bra för att orka bry sig om annat". 75
Husmöten 81
Dom öppna cirklarna 83
Kartläggning av andrahandsuthyrningen 85
Information 86
Vad hände med andrahandsuthyrningen 88

Några slutsatser 95
Ointresse eller känsla av maktlöshet? 95
Börja med vardagsnära frågor 96
Allt måste ta sin tid 97

IV. HINDER OCH SVÅRIGHETER 99
Vad händer när en aktivitet eller rörelse börjar ta form 99

1) Vem ska ta ansvaret i kvarterslokalen 99
Kransens kvartersförening 101
Olika åldrar, olika människor, olika intressen .. 103
En demokrati som passar alla 105
Kvartersföreningen och medlemsmötena 108
Föreningen och styrelsen 111
Fler måste ta ansvar 112
"Gubbarna" 113
Vart tog alla idéerna och förslagen vägen? 115
Våren -79 i kvarterslokalen 117
Hur ska det bli i fortsättningen 120

2) De etablerade organisationerna och grupper på basnivå 123
"Två myror är fler än en elefant" 123
Kontaktkommittéerna och Hyresgästföreningsledningen 123

Hur skulle Hyresgästföreningen kunna arbeta 125
Att bli lovad att få sina rättigheter tillgodosedda 126
"Är Du rädd för Ditt eget barn?" 131
Medlemmar mot icke medlemmar 133
SAP och stadsdelsföreningen..... 134
När ska kroppen gå åt samma håll som fötterna 134
Projektet och partierna 139
Förändrade attityder 145

3) Lagen och ordningen 148
Hur myndigheter beslutar och grupper och individer drabbas 148
Fastighetshajarna och Brottsbalken 148
Hyresgästerna och hyreslagen 150
Kan vem som helst få köpa och sälja hus? 153
Byggnadslovsstadgan 155
Myndigheterna mobiliserar: ÅSKLOK 157
Vad kunde myndigheterna gjort? 159

Byråkratin - den offentliga sektorns tarmkanal 159
Plaskdammen och byråkratin - en kransenbo berättar. 162
Kransenprojektet har också drabbats av byråkratins tarmvred 165
Kommunens dubbla ansikten 165
Kommunen som hyresvärd 166
Hur tar kommunen sitt ansvar 171

V. MÅL OCH MÖJLIGHETER 174
Förändringar nu och på sikt 174
Vad är standard och livskvalitet? 178
Är trivsel detsamma som förnöjsamhet och passivitet? 180
Varför är så få politiskt organiserade? 182
Är Hyresgästföreningen ett alternativ eller komplement? 186

AVSLUTNING 190
Nå, hur gick det då? 190
Hur vill vi att det ska fortsätta i kvarterslokalen och i området? 195

Vi som har arbetat i Kransenprojektet och skrivit denna rapport heter

Rita Kahn
Lars Sandström
Björn Wiberg
Bisse Viklund

Som konsult har vi haft: Stefan Wahlberg

Projektet har administrerats av Stockholms Socialförvaltnings byrå för Samhällsplanering.

Fotografierna från nutiden har Lasse och Björn tagit. Stadsmuséet har bidragit med en del av de historiska bilderna.
Rapporten kan beställas genom:

Rita tel. 18 64 24
Lasse tel. 42 25 88
Björn tel. 19 91 02
Bisse tel. 766 06 63

eller genom Kvarterslokalen, Tegelbruksvägen 2 i Midsommarkransen, tel. 45 82 05.

INLEDNING

Det är nu juni månad 1979. De sista raderna håller på att fogas ihop i denna rapport. En rapport från tre och ett halvt års samhällsarbete i Midsommarkransen, som sträcker sig från februari 1976 till och med maj 1979.

Vi ser det här som ett sätt att ge tillbaka våra erfarenheter på. Erfarenheter av ett gemensamt arbete med invånargrupper och enskilda i Midsommarkransen.
Ett positivt och betydelsefullt arbete.

Vi kommer att ge våra erfarenheter på andra sätt också.
I Midsommarkransen genom att hålla kontakten med området och de vi lärt känna. På de nya arbetsplatser vi hamnar efter projektets slut.
Och i våra egna bostadsområden.

I första hand hoppas vi på att Kransenborna kommer att läsa rapporten. Den bygger till stor del på de samtal och intervjuer vi gjort med invånare. När vi startade projektet var en av utgångspunkterna för vårt arbete de synpunkter vi fick vid intervjuerna 1976. Under våren 1979 har vi gjort nya intervjuer. De har blivit en grund för den här rapporten och en form av utvärdering av arbetet.

Men vi tror att de erfarenheter vi gjort under den här tiden i Midsommarkransen även är intressanta för andra. För de som vill arbeta på ett liknande sätt i sitt eget bostadsområde. I kontaktkommittéer och kvartersföreningar.

I den här rapporten kommer vi inte att analysera socialvårdens funktion eller samhällsarbetets vara eller icke vara i socialförvaltningens regi. Vi tycker att det redan gjorts bra av andra.
Vi riktar oss inte heller till socialarbetarna i första hand i egenskap av att de är socialarbetare, utan till

alla i egenskap av att vilja förbättra sina livsförhållanden.
För de som är intresserade av samhällsarbetets uppkomst, teori och samlade erfarenheter kan vi rekommendera att läsa "Samförstånd eller Konflikt", av Wahlberg m.fl.

Däremot är det på grund av tidsbrist som vi inte beskrivit kontakten med den sociala sektionen på servicecentral 13.

Två av projektarbetarna arbetade där vid projektets start. Sektionen var också med och initierade projektet. Speciellt under den första tiden hade vi nära kontakt med arbetsgruppen för området på servicecentralen.

Berättelsen kan börja.

I. KRANSENPROJEKTET =
- en alternativ riktning

Midsommarkranten 1976. En arbetarförort från sekelskiftet söder om Stockholm. Människor med invanda livsmönster i en beskuren stadsdel. Med erfarenheter och minnenfrån fattigdomssverige, solidaritet, barnriketiden, isolering och den nya välfärden. Många är äldre och få är barn.

Det är en skiftande miljö. Sekelskifteshus och trettiotalshus är väl blandade. Tendenser av de ursprungliga kullarna och bergen sticker upp som påminnelse av en annan byggnadsideologi, än vi är vana vid i dag. Nedlagda småbutiker och biografer är spår av den levande förorten. Välfärdssveriges baksida har presenterat sig även här: trafikleder spyr ut bly över området och privata fastighetsskojare har fria händer. En ganska vanlig äldre storstadsförort, med andra ord.

Hit kom vi, fyra socialarbetare, i början på 1976. Områdesgruppen på den sociala servicecentralen i distriktet hade tillsammans med en grupp studerande vid socialhögskolan i Stockholm förarbetat och skrivit en ansökan om bidrag till socialförvaltningen för att som övergripande målsättning "tillsammans med den lokala befolkningen tillvarata Midsommarkransens positiva resurser och motverka faktorer som leder till förslumning, ålderssegregation, utslagning, försämrad service och utemiljö."
Arbetet skulle bedrivas i projektform och anslagen beviljades för korta perioder.
Vi kallade oss för "Kransenprojektet". Projektet upphörde den 31/5-79 efter fyra förlängningsperioder och tre och ett halvt års arbete i stadsdelen.

Varför socialarbetare i bostadsområdet?

I det traditionella sociala arbetet uppfattar vi i stora drag två huvudriktningar som omfattar majoriteten av socialarbetare och socialplanerare idag.

Den ena riktningen anser att det är socialvårdens uppgifter att lösa individuella relations- missbruksproblem och ekonomiska svårigheter. Dessa problem anser de bottna i att vissa är sämre rustade inför att stå emot samhällets ofta berättigade krav. Socialvården har möjlighet och skyldighet att hjälpa dessa genom stöd, individuellt eller i grupp. Metoden är olika former av terapier. Förebyggande arbete förekommer också, men det är inriktat på individer eller grupper, utvalda efter sin brist eller sitt handikapp.

Den andra riktningen utgår från att socialvården inte har någon möjlighet att förändra de livsvillkor som gör att människor tvingas kontakta de socialvårdande myndigheterna. Orsakerna till de individuella problemen är främst ett resultat av samhällsstrukturen och kräver politiska förändringar. Socialarbetarna ska därför vara helt illusionslösa och enbart försöka minska lidandet för de värst utsatta klienterna genom att vara bussiga assistenter och ge rikligt med bidrag och service. Förebyggande arbete vare sig kan eller bör socialvården syssla med. Genom fackligt och politiskt arbete ska man förändra samhället. Därefter finns förutsättningarna för att de utslagna och hjälpsökande kan få en drägligare tillvaro.

Ibland är bägge synsätten sammanvävda.

Vi som initierade Kransenprojektet menar att det finns fler förhållningssätt. Ett av dessa grundar sig på att individens "upprättelse" inte förutsätter terapi och ser möjligheterna till förbättringar och alternativ även innan "befrielsen". Man kan utnyttja de ut-

rymmen som idag finns i socialförvaltningen och samhället till att hitta nya livsmönster, organisationsformer och kollektiva gemenskaper. Självkänslan kan härigenom stärkas och man ser möjligheterna till de förändringar som går att nå idag.
Både som vårdad, vårdare och människa. Det viktigaste blir inte då mitt individuella problem utan vad jag har gemensamt med andra i mitt bostadsområde eller på min arbetsplats.

Det här synsättet är inte begränsat till att gälla för dem som finns inom socialvården. Det är en grundinställning i förhållande till de människor man kommer i kontakt med genom sitt eget boende eller sitt arbete, i Sverige idag på 1970-talet. Vi råkade befinna oss inom Socialförvaltningen i Stockholm och tog till vara de möjligheter som fanns där att försöka utveckla detta.

Varför ett projekt?
Under 1975 diskuterade gruppen från Socialhögskolan och den sociala sektionen på servicecentral 13 möjligheterna att arbeta på ett annorlunda sätt. Ett sätt som stämde överens med den ovan beskrivna grundinställningen.

Vi funderade över om vi som socialassistenter kunde använda våra resurser bättre än vi gjorde då. Kunde vi göra något annat än att ge ut socialhjälp till de som inte klarade av att betala sina ockerhyror? Varför sökte folk upp oss, socialassistenter, regelbundet enbart för att få kontakt?

Vi tänkte att det måste finnas en mängd förhållanden i ett bostadsområde som är gemensamt för många. Samma brister i ett bostadsområde kan alltså tvinga flera att söka upp socialvården.
Exempel på sådana frågor som vi trodde var gemensamma

för många i Midsommarkransen var osäkra hyresförhållanden, oskäliga hyreskostnader, brist på kontakter och meningsfull fritid.

Vi ville lära känna området bättre och få kontakt även med invånare som ej besöker den sociala servicecentralen. På sikt ville vi också stötta hyresgäster till att själva försöka förändra sina hyresförhållanden och boendevillkor.
Vi ansåg att en av förutsättningarna för att kunna arbeta i den riktningen var att vi fanns i stadsdelen istället för på byrån.
Vi måste därför bli frikopplade från byråarbetet och söka pengar för att starta ett projekt. Ett arbete utanför den ordinarie verksamheten.
Genom att vara frikopplade från det vanliga sociala arbetet ville vi också få en chans att skapa en positiv människosyn. En syn som utgår från människors resurser och inte definierar dem efter deras sociala problem.

Kan man ha gemensamma mål i ett bostadsområde?

Vi var medvetna om att svårigheter och motsättningar alltid uppstår när man försöker bryta invanda livsmönster och traditionella beslutsprocesser. Det tar lång tid att skapa en förening eller rörelse där medlemmarna både har och upplever sig ha en verklig makt över besluten. Problem som uppstår inom eller mellan grupper kan bero på att medlemmarna har olika bakgrunder, intressen och erfarenheter. För att kunna kämpa för en gemensam förändring måste man ha gemensamma intressen. Intressena i bostadsarbetet är inte desamma om den ena exempelvis bor i ett villaområde och den andra är tvingad att hyra en andrahandslägenhet i Midsommarkransen. Det är ingen tillfällighet var man hamnar och hur man bor. Lever man olika liv har man också olika behov.
Om däremot två stycken med samma bakgrund, ekonomiska

och bostadsförhållanden, har olika syn på hur en gemensamhetslokal ska fungera eller aktion drivas, kan man ändå för det mesta enas i viktigare frågor. Insikten om de gemensamma intressena tar överhand.

Stadsdelen Midsommarkransen är en homogen stadsdel. Byggd för arbetare och fortfarande i huvudsak bebodd av arbetare. Åttiofyra procent av lägenheterna är hyreslägenheter. Stadsdelen är geografiskt avgränsad och har en egen historisk kultur.
Vi bedömde därför möjligheterna som stora att breda invånargrupper skulle hitta gemensamma mål, just i Midsommarkransen.

En början på Början på ett annat livsmönster.

När vi nu skriver denna rapport, vill vi framförallt peka på de förändringar som är nödvändiga innan de stora förändringarna kan ske.
Vad som händer när en vanlig människa tar steget från sin lägenhet och börjar göra saker tillsammans med andra. Vilka hinder och möjligheter man möter. De nya värden, tankar och problem man då kan få genom det gemensamma arbetet för att få en kvarterslokal till området, förbättra sina hyresförhållanden eller vara med och starta en förening, blir kanske nya väsentliga möjligheter som inte fanns förut.

Vad kan man då uppnå, materiellt och ideologiskt idag, innanför de ramar som det här samhället sätter upp. Måste man inte egentligen först förändra hela maktstrukturen för att vanliga människor skall kunna få någon reell förbättring?

Vi har under de här åren i Midsommarkransen sett att innan man överhuvudtaget kan närma sig ett arbete för en mer omfattande samhällsförändring måste just den vardagliga tillvaron och förhållningssättet människor emellan förändras.
Denna förändringsprocess kan starta genom att man bör-

jar ta tillvara sina egna och andras outnyttjade resurser, alltifrån praktiska kunskaper till intellektuella insikter.
Att gå med i någon grupp eller arbeta för att förändra något närliggande kräver ingen revolution och leder inte automatiskt till någon heller. Men delaktigheten kan ha en stor betydelse för det praktiska livet i Midsommarkransen och medvetenheten. Det kan vara avgörande för att orka bo kvar i området.

Genom att konfrontera makthavarna med obehagliga fakta och visa på en organiserad aktivitet kan de traditionella besluten och mönstren, successivt ifrågasättas och i vissa fall förändras.
En sådan handlingskraft kan bli bestående i området om den ideologiska gemenskapen hinner förankras, exempelvis genom uppbyggandet av en gemensamhetslokal och en demokratisk fungerande organisation byggd på den arbetande majoritetens behov.

Det här är erfarenheterna från en början. Som kanske kommer att utvecklas vidare, till krav på en ny alternativ standard, förbi vinstmaximerande tillväxtlagar. En början som inte blir målet utan Början.

II. HISTORIEN OM FÖRSTA'N.

"De gamla Förstäderna är en krans av enkla blommor kring stadens begravda dröm att en gång ge lika åt alla sina barn. Den ska vissna eller kastas bort. Men dess enkla skönhet och den mening som låg bakom den var trots allt given med större och starkare känsla av att dessa utstöttas och förvindades förhoppningar inte skulle komma på skam. Om staden svikit dessa sina minsta och fattigaste avkomlingar, så är det inte deras fel. De har gjort det de kunnat av sig och sitt, och de har hållit ut ända till detta långa och förödande krigs svåra år med alla dess följder kom också till dem. De gör det fortfarande".

(cit. Erik Asklund Fattigkrans 1943).

På kullarna bakom Liljeholmen ligger Midsommarkransen, en förort med rötterna i 1910-talets Stockholm. En förort, som i 70-talets bostadsdebatt skulle kunna vara ett exempel att ta lärdom av. Bostadsplanerare och bestämmare borde ta sig en titt på tvärtomförorten där ögat inte tröttnar av enformighet utan stimuleras av oregelbundna vinklar och vrår. Här slingrar sig gränder och gator uppför kullarna.

Bland trädgårdar och gamla välväxta träd ligger villor och hyreshus små som stora i en salig röra. Här bor man inte enbart. Fabriker och små verkstäder finns kvar. Den forna arbetarkulturens sista utposter finns här i form av Stockholms kanske sista ölkaféer. Gatornas och gränderna namn för oss rakt in i midsommartiden. Här finns Midsommarvägen, Nypongränd, Vårgatan ..... osv. Kransen ska ses i sommartiden då parkerna och de lummiga bakgårdarna prunkar av grönska. I en jämförelse med andra förorter är Kransen nära nog ett paradis.

Som i alla paradis så finns där en orm.

Området beskrevs i Stockholms Dagblad 1909 "En idyll på kullarna bakom Liljeholmen med goda kommunikationer". Man kunde läsa vidare att det planerades spårvagn och buss till Hornstull. Området skulle få karaktären av en liten stad med närservice i form av butiker och kaféer. Tvåvånings- och flerfamiljshus planerades. Det skulle också finnas villabebyggelse. Priserna skulle vara låga och förmånliga lån utlovades så att arbetare skulle få tillträde. Tomtförsäljningen började i mitten av 1909. Den lilla förstaden belägen 35-50 meter över Slussens nivå skulle ha landets alla fördelar, frisk luft, ingen trängsel. Här fanns två skolor, Midsommarkransens Folkskola och Årsta Skola som skulle sörja för arbetarbarnens bildning. Södra folkparken låg här ute.

"Folk kom från hela stan hit ut för att roa sig och dansa. Här fanns dansbana och nöjesfält. Det kunde ibland vara riskabelt att ta sig från Kransen till folkparken. I buskarna utmed vägen låg stråtrövare och lurade". (intervju Kransenprojektet -76).

I början av detta århundrade väcktes en ny idé om hur man skulle lösa en del av befolkningens boendeproblem. Egnahemsrörelsen kommer till. Det var främst två grupper man vände sig till. Den ena var landsbygdens småbrukare och lantarbetare. Den andra gruppen var städernas industriarbetare. Den politiska ideologin bakom hela tanken med detta boende uttrycks klart av egnahemskommitténs betänkande år 1901:

> "Obestridligt är att staten måste vara i hög grad intresserad av, att arbetarbefolkningen, som utgör en så stor del av landets invånare, lever under lugna, i förnöjsamhet alstrande villkor. En bofast, självständig arbetarstam bilder alltid ett tryggt element i samhället".

Vare sig stat eller kommun byggde på den tiden bostäder. All berörd mark som ägdes offentligt överfördes i privat ägo. Detta präglade tydligt markens användning och den fysiska miljöns utformning. Snart insåg man dock att städernas överbefolkning, med en allt mer tilltagande bostadsbrist som följd, blev akut. Nya flerfamiljshus måste byggas. Tanken på speciella arbetarförstäder uppstod.

Stockholms kommun beslutade år 1910 att mot Brännkyrka kommuns vilja införliva dem med huvudstaden. Beslutet verkställdes inte förrän år 1913. Detta gjorde att spekulationer och exploatering av den privata marken och bebyggelsen tilltog hastigt under denna mellanperiod. Alla ville höja värdet på sin egendom så mycket som möjligt.

Mot bakgrund av detta bildades ett konsortium, Nyborg AB, och miniatyrsamhället Midsommarkransen började växa fram år 1910. Inblandade i planeringen och ägandet var också AB Förstaden Midsommarkransen med ingenjörerna Percy H-son Tamm och FR Söderberg i spetsen samt Byggnadsfirman Olsson och Rosenlund.

"När Kransen byggdes var det skumma avsikter bakom. Man var bara ute efter pengar, inget annat. Dom största skojarna var Olsson och Rosenlund, ursprungligen trävarufirma, dom köpte upp marken och bjöd ut tomter till arbetare som byggde själva. De blev

lovade fina krediter innan de började bygga. När bygget stod klart och arbetarna var panka så dök dom sluga kreditorerna upp och krävde omedelbar betalning. Det resulterade i att arbetarna fick gå ifrån sina nybyggda hus som dom inte fick ett öre för att dom rest. Olsson och Rosenlund fick på så sätt husen byggda gratis. Det var meningslöst att gå till polisen och anmäla, dom stod ju på samma sida".

(Intervju Kransen Proj 76).

År 1912 bodde det i förstan ca 2.000 invånare, uteslutande arbetare. Lägenheternas storlek gjorde att det i genomsnitt bodde 200/100 rum inkl. kök.

Det faktum att privatföretagare utan myndigheternas inflytande och kontroll kunde planera fritt fick naturligt konsekvensen att boendet planerades efter vinstmaximeringsprincipen. Alltså så många lägenheter som möjligt i varje hus. Kunskapen om arbetarfamil-

jernas höga barnantal ändrade inte planerna. Kommunen såg inte som sin uppgift att reglera bostadsstorlekarna.

> "Vi bodde sju personer i ett rum och kök, allt utrymme gick åt att sova på. Trängsel, stress, sjukdom och dålig ekonomi var vanligt".
> (intervju Kransen Proj 76)

En ny inflyttningsvåg i Midsommarkransen kom på 30-talet. Stora delar av bebyggelsen från 10-talet revs och fick ge plats åt fler och större hyreshus. Industrin runt Midsommarkransen expanderar. Det är synnerligen lönsamt att investera i bostadsbyggande i området. Fortfarande byggs övervägande delen enrummare. Myndigheterna som är tillståndsgivare vid byggnationen har inga synpunkter på lägenhetsstorlekarna. Det där med familjepolitik ligger heller inte i tiden. Ansvaret för arbetarbefolkningens boende var utlämnat åt kapitalägarnas godtycke och vinstintresse.

"Dessa förfallna förstäder utvecklade sig till ett slags pirater, som roffade åt sig det de kunde komma åt, allt med den i grund och botten vällovliga föresatsen att klara livhanken och hålla den värsta nöden från knutarna. Det var här ute det starkaste missnöjet stod att finna. Här fick de radikala politiska partierna sina starkaste förankringar och här spred sig upprorsandan och revoltstämningen över hela Söder under de tider, då allt var i gungning och det jäste och pyrde överallt."
(Cit. Erik Asklund Fattigkrans 1943)

Midsommarkransen expanderar igen.

Det är åter dax. Det är perioden 40-50-talet. Manhemsbolaget etablerar sig, Myrdalshusen kommer till. Bostadsrättsföreningar bygger med LM Eriksson i bakgrunden. Familjepolitiken har kommit igång mycket beroende av Alva Myrdals arbete under 30 och 40-talet. Byggherrarna har inte längre fria händer och hänsyn måste nu tas till arbetarfamiljernas behov. Vid den här tiden är Midsommarkransen en av Stockholms barnrikaste förorter. Anledningen till utbyggnaden av området är återigen industrins expansion. Midsommarkransen blir nu kringgärdat av industrier. LM Eriksson och Henkel-helios i söder. I öster utvidgar sig Västberga industriområde till ett av Stockholms största industrikomplex. I norr ligger Liljeholmens industriområde med de stora metallgrossisterna Odelberg och Olsson och Söderberg och Haak. Även inne i Kransen etablerar sig ett stort antal små metallverkstäder. Området får sin nuvarande form vid den här tiden. Det är bara Tunnelbanan och några enstaka hus som byggts senare.

Det som kännetecknar perioden 60-talet i Midsommarkransen är dom stora och svåra problemen med efterkrigsbarnen. Samhället var inte rustat att ta emot dem. Bostadsbrist, arbetsbrist och utslagningen från skolan började sätta sina spår. Ungdomsgården kunde eller förmådde inte att suga upp alla ungdomar. Den ungdomspolitik som fördes på 60-talet bidrog till problemen. Många av Midsommarkransens barn drogs in i kriminalitet och missbruksproblem. Minnena från den tiden ligger fortfarande kvar över Kransen som en dimma. I Kransen fanns på 60-talet tre stycken biografer, Svanen, Saba och Tellus. Dom försvann med efterkrigsbarnen från området i slutet av 60-talet.

Nutidens orm - Kransens baksidor idag.

I de föregående styckena har vi försökt att beskriva den historiska delen av "ormen" i Midsommarkransen. När vi kom hit 1976 hade vi bara teoretiska kunskaper om den. Idag vet vi. "Ormen" är osynlig och den har flera huvuden. Den har också många namn såsom Utveckling, Välfärd, Strukturomvandling och Lagstiftning i det Svenska folkhemmet, för att bara nämna några.

Vi har under våra år i Midsommarkransen fått inblick

i hur det ser ut bakom fasaderna. Vi har dagligen varit i kontakt med folk som bor i en idealisk liten förort som under årens lopp utsatts för moderna tiders välfärdsattentat.
Kransen är idag en Stockholms-förort med glesbygdsproblem. Fastigheterna som till 80 % är privatägda byter ofta ägare. Underhållet av husen är ofta kraftigt eftersatt. Bakgårdarna har förslummats. Hyrorna stiger och man har bara sin oro att bekämpa dem med. Husen från 30-40-talet börjar bli saneringsmogna. Men istället för sanering pågår här spekulering. Fastigheter säljs och köps som aldrig förr. Kransen har blivit ett tillhåll för smarta moderna affärsmän i fastighetsbranchen. Också dom är offer på sitt sätt för de moderna tiderna, där snabba pengar är tidens lösen.

Butikerna som finns kvar, för en tynande tillvaro i väntan på att också dom ska förvandlas till lager eller kontor. Posten utlokaliserades från området 1968. Poststyrelsen ansåg att Västberga industriområde behövde den bättre än Kransenborna.
Skolorna i Kransen och runt omkring har idag ett 50-tal barn. För femton år sedan var tre skolor fulla med Kransen-ungar.
Det har skett en avfolkning i området under de senaste femton åren som gjort att sammansättningen är snedvriden. Det bor idag 30 % pensionärer här. Befolkningen har minskat från 13.000 år 1962 till 6.000 år 1977. Prognoserna för framtiden som styr den kommunala planeringen av service pekar dystert nedåt. Man räknar med att befolkningen ska minska med ytterligare några tusen.

Ett exempel på att kommunalstatligt attentat mot bostadsområdet är att väghållaren staten och markupplåtaren,Stockholms kommun, låtit Europaväg 4 och Essingeleden ohämmat få breda ut sig utmed området. Man

har därigenom lyckats få till stånd en helt oacceptabel boendemiljö i stora delar av området. Bullret är konstant och luften avgasmättad. Trafikslederna stryker utmed området. I fyra nivåer löper 23 filer varav den översta är i nivå med tredje våningen. Det är som ett ständigt brus och kunde varit ett porlande vattenfall av friskt vatten här i paradiset. Men det är bilar som spyr bly och buller. I lägenheterna utmed trafikslederna är bullernivån så kraftig att samtal med öppet fönster eller vädringsventil är helt omöjligt. Man har från myndigheternas sida löst det ökade behovet av infartsleder till Stockholm på bekostnad av hälsan hos de som bor utmed dem. I kommunen försöker man idag att få en politisk lösning till stånd vad det gäller buller och avgaser.
Men såvitt vi vet är inte den stora frågan avgjord om vem som ska betala bullerskyddet. Är det Staten - vägbyggaren eller Stockholms kommun - markägaren som ska betala?
Frågan är svårare än att bara bygga bullervallar.

När man dagtid promenerar genom området kan man få en uppfattning, att i Midsommarkransen har alla människor minst en bil var, och att alla dessutom är hemma på dagarna. Men anledningen till de många bilarna är en helt annan. Industrierna runt Kransen har inga egna parkeringsanläggningar utan områdets alla gator och många av dess bakgårdar (som asfalterats för ändamålet) utnyttjas maximalt dagtid till parkering. Det är ont om plats vilket har fört med sig att dom moderna uppfinningsrika hyresvärdarna på bakgårdarna och framför sina hus rivit upp rabatter och rationaliserat bort piskställningar för att ge plats åt den lukrativa parkeringsuthyrningen. Även torgen och trottoarerna får husera bilarna. På kvällen är situationen en helt annan och promenaden störs då inte av några parkerade bilar. Gatorna ligger då nästan öde.

Vad ska hända med Kransen? Vem ska vända utvecklingen?

Kort statistik över Svandammsområdet. Det område som av invånarna kallas Kransen. Uppgifterna är från kommunens statistiska kontor 1976 i december.

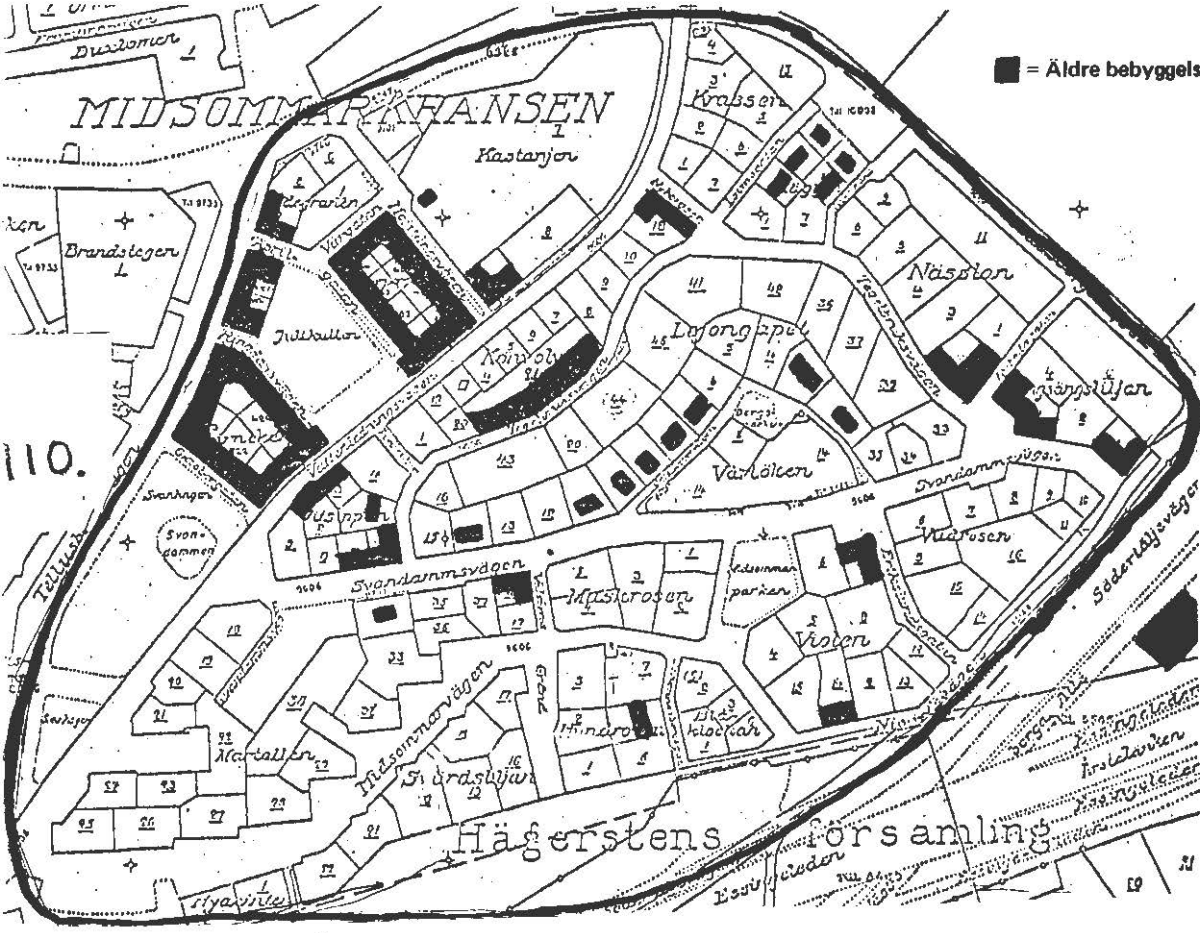

1. Åldersfördelning i Svandammen

Åldersklass	0-6 år	7-15	16-24	25-64	65 -	totalt
Antal personer	161	139	523	2.229	780	3.830
% av befolkn.	4,2 %	3,6 %	13,7 %	58,1 %	20,4 %	100 %

I åldersklassen 16-64 år finns 142 (5,2 %) förtidspensionärer.

2. Antal lägenheter och lägenhetsstorlekar

mindre än 1 rok	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok och större	totalt
364	1.390	850	240	89	2.933
i % 17,4	47,4	29,0	9,2	3,0	

3. Antalt lägenheter och ägarkategorier.

totalt antal läg.	allmännyttan	bostadsrätt	privatägt
2.933	97	479	2.357
i % 1 %	3,3 %	16,9 %	80,4 %

1983

De statistiska prognoserna är ett slags kommunala horoskop. Vill Du veta hur ditt liv kommer att te sig - se då i statistiken. Prognoserna för området visar hur ditt liv som invånare i Kransen kommer att se ut i framtiden. Här följer några slutsatser som illustrerar:
Du ska eller bör inte skaffa några barn, för enligt prognoserna ska barnantalet sjunka med över 50 %. Om Du är pensionär och känner dig ensam så kan Du om några år räkna med att Du tillhör en stor grupp, ca 35 % av befolkningen, kanhända fler när det kommunala bostadshotellet är färdigt, någon gång på 80-talet.

Det faktum att de kommunala prognoserna finns, gör att dom styr utvecklingen. Dom är självuppfyllande. Det är inte så att verkligheten styr prognoserna utan tvärtom.
All kommunal service ska alltså i framtiden bli sämre, har prognoserna bestämt. Ska det då inte bli bättre för pensionärerna? Dom får ju ett bostadshotell. Jo, man skulle kanske tro det när man vid första reflektionen ser att här finns ju så många åldringar och nu ska dom få ett bostadshotell. Hotellet är emellertid inte planerat för de äldre i Kransen utan det är tänkt att i första hand betjäna de som står i den centrala kön till bostadshotell i Stockholm. Antalet pensionärer kommer alltså att stiga eftersom det inte finns någon lokal förtursrätt till bostadshotellet.
Den balans i befolkningssammansättningen som området behöver, har fått och får sig ytterligare ett allvarligt slag. Ålderssegregationen ökar och förortens planering måste i framtiden inriktas på majoritetens behov. Det vore bättre om kraven från pensionärerna lokalt tillgodosågs i form av bättre hemservice, ökade möjligheter att bo kvar hemma, ökade möjligheter att få umgås med äldre och yngre. De kommunala framtidsplanerarna blir domedagsprognoser.

	0-6 år	%	7-15 år	%	16-24 år	%	25-64 år	%	65 år -	%	Tot.alla åldrar
1975	230	3,1	225	3,0	804	10,9	4.245	57,9	1.819	24,8	7.323 inv.
jmf yttre staden		7,2		10,6		13,0		53,0		13,5	
1977	222		182		574		3.738		1.832		6.548 inv.
1979	213		142		413		3.239		1.769		5.776 inv.
1981	199		130		305		2.913		1.699		5.246 inv.
1983	185	3,8	126	2,6	264	5,4	2.614	54,2	1.632	33,0	4.821 inv.
jmf yttre staden		6,9		8,8		13,3		52,1		19,0	

Observera siffrorna gäller Folkbokföringsområdet Midsommarkransen, alltså inte Svandammsområdet Kransen. För Kransen som delområdet i Midsommarkransen gäller prognosen med undantaget att pensionärerna kommer att vara ännu fler 1983.

Framtiden

Den framtid som Kransenborna har att vänta är full av frågetecken. När kommer saneringen? Och ska den bli som i innerstan? Ska historien upprepa sig? Ska det våld som utspelat sig i stan också komma att drabba dessa stadens minsta och fattigaste förorter?

Förstäderna kring Stockholm rister i sina grunder när stadens hus får lämna plats för banker och kontor. Vanmakten och oron kan nästan inte omsättas i ord. Det är inte med tillit och förtroende som man ser framtiden an. Det finns idag inga exempel på saneringar av hus eller stadsdelar i Stockholm som kan sägas ha varit bra. Priset för den försvunna mjölkaffären, den försvunna grannen, den försvunna kakelugnen där man kunde glödsteka sillen och allt annat som inte går att återskapa. Det priset går inte att räkna ut och inte heller går det att använda som argument mot de ekonomiska kalkyler som byggherrarna sätter upp. Visst vill man få det bättre men inte till vilket pris som helst.

Så här uttryckte en Kransenbo sin oro:

> "Kransen betyder så mycket för mig, många av oss som bor här nu är uppväxta här, det är här vi har våra rötter. Det känns svårt när man tänker på framtiden. Det måste ju komma en sanering, och när man tänker på den blir man rädd. Jag känner inte till någon sanering som varit bra, folk rycks upp från sina hemmiljöer och slungas ut till nya bostadsområden där dom inte känner någon.
>
> Jag är rädd. Man vet ju hur dom protesterade i stan när dom skulle sanera, det måste vara något fel på demokratin när dom måste sätta in hundratals poliser för att sanera i innerstan. Sånt får inte hända här ute. Vi måste få bestämma själva. Oss ska dom inte få lura."

Vad kan då vända utvecklingen mot ett människovänligt och kulturbevarande sanerande?
Den rullande saneringsplanen med den anpassade Byggnadsstadgan och ett verkligt medbestämmande för nyresgästerna kan vara lösningen.

Rullande Saneringsplan.
I området inväntar man naturlig avgång från husen, därefter sanerar man mjukt. Lägenheter förstoras där så behövs, och de boende evakueras under tiden till grannhuset för att sedan kunna flytta tillbaka. För att sanera ett område som Midsommarkransen behövs det ett tomt hyreshus som tjänstgör som evakuering under ombyggnadstiden. Denna modell förutsätter dock att husen i området ägs av en husägare som är villig att genomföra denna mjukare modell.
Byggnadsstadgan måste,för att ett verkligt boendeinflytande ska kunna komma till stånd, uppmjukas på en del punkter.

Den normfixering som idag råder gör det omöjligt att t ex folk i en fastighet beslutar sig för att behålla köksinredningarna. Om dom ställer det som krav så får husägaren inget lån till upprustningen. Detmåste vara standardiserade köksskåp osv. Även graden av sanering måste man som hyresgäst kunna få vara med och påverka. Byggnadsstadgan borde medge att det utgår statliga lån för nödvändig sanering till de boendes lägsta godtagbara standard.
Boendeinflytandet vid saneringarna naggas idag i kanten. Fastighetsägarna försöker att i möjligaste mån få husen tomma före sanering. Detta har fört med sig att dom saneringsintyg som hyresgästföreningen ska utfärda efter samråd med hyresgäster, blivit helt onödiga. Det bor inga kvar när husen ska saneras. Även de kommunala bostadsbolagen använder sig av det här förfaringssättet. Det har hänt att folk sägs upp från sina bostäder för att husen ska saneras eller rivas utan att man från bolagens sida har något tillstånd för vare sig sanering eller rivning. (Ex. Mullvaden på söder och Lötmogatan i Midsommarkransen.) Här behövs krafttag i form av nya lagar och ökad respekt för människors bostad. En annan förutsättning är att byggindustrins maskinpark anpassas till sanering.
Nu är den helt inriktad på nyproduktion.

En Kransenbo säger så här på ett bostadspolitiskt möte 1979:

> "Jag skulle gärna vilja ha svar: ni sitter här nu så många politiker och det finns så mycket skumma värdar här i Kransen och ni säger att ni kan inte göra nånting. Varför kan ni inte det?
>
> Dom får göra precis som dom vill. Går igenom väggarna, spränger i källaren, tar bort tvättstugor, stänger in piskbalkonger och flyttar piskbalkongerna på gatan. Jag tycker att ni politiker ska ta varann i handen och vandra runt i Kransen och titta i såna hus först.
>
> Sen kanske ni fick pensionärslägenheter. För ni kan

sanera om det är nån som flyttar ifrån en enrummare och slå ut och göra tvårummare. Men nu hyrs dessa lägenheter ut till både fyra och fem och åtta personer och sen sitter värden och tar hyra. Och sen när man frågar uppe på hyresgästföreningen, så säger dom att man har så mycket kryphål i lagen. Då tycker jag att kommun ska köpa in husen och sen kan dom få pensionärslägenheter av dom små lägenheterna och ta några och göra stora.

Jag har bott här i Brännkyrka sen 1911. Och ni ska inte tala med mig om sanering av Aspudden för jag har varit med om sanering av Aspudden och vi fick betalt av bolaget (Mannhemsbolaget) och vi fick bo kvar.
Så det går om dom vill politikerna, men det är just den där viljan, som fattas."

Hur ser då viljan ut för Midsommarkransen? Idag finns inga saneringsplaner för området. Det kommer att ta ca 20 år från det att en sanering planeras tills dess den är utförd.

Inställningen till behovet av sanering för Midsommarkransen speglas här av stadsarkitekt Holtes på Stadsbyggnadskontoret:

Utdrag ur intervju med stadsarkitekt Holtes på Stadsbyggnadskontoret.

"I Midsommarkransen står det still på upprustningssidan. Det har inte varit några saneringar utan bara punktvisa upprustningar.
Stadsplanerna för Kransen är bra, trots att de är gamla. De ger i alla fall möjlighet till grönska.

Vi har inga långsiktiga planer för området. Sådana måste initieras av politikerna. Vi kan inte själva ta några initiativ. Politikerna måste ålägga stadsbyggnadskontoret att göra en utredning.

Om kommunen ägde området skulle det vara lättare att få ett grepp över det hela. Nu är det privatägt och det gör det svårare. Man efterlyser en ny stadsplan för Midsommarkransen från flera håll. Men det är inte aktuellt med en ny stadsplan för området. Det finns inga hus här som man kan klassa som dåliga bostäder. Husen är överhuvudtaget inte så dåliga i Kransen, förutom att de är vanskötta och lite gammalmodiga. Det är en sån blandning av olika hus så att en rejäl sanering inte är nödvändig. Det enda som kan hända är att man slår ihop smålägenheterna.
Ett problem i Kransen är att en hel generation saknas.

I Aspudden t ex var man tvungen att sanera eftersom kommunen ägde husen och alla socialfall hamnade där. Men det var för att kommunen kan ta sådana initiativ. Här i Midsommarkransen kan det bara komma in enstaka byggnadslovsansökningar.

Det är mest den yttre miljön som man måste angripa. Gårdarna måste återställas och bilparkeringarna måste bort. Det stora problemet i Kransen är bilhandeln. Det är den som förstör miljön. Bilhandeln drar till sig fler och fler bilar. Hyresgästerna som har bil får ställa sig någon annan stans. Om man hade resurser skulle man försöka ta itu med det här. Men det fattas resurser. Vi har ett distrikt som sträcker sig ända till Vårberg. Förutom klagomål har vi alla byggnadslovsärenden som vi måste ta i första hand. Det är klart att det här med parkeringar på trottoarer och bakgårdar strider mot bestämmelserna. Det resulterar ofta i skrivelser och det går ibland så långt att det blir ett vitesföreläggande. Sen blir det dock ofta överklagat och det mal på länge.

Det måste finnas rejäla bevis för att kunna angripa olovlig asfaltering av bakgårdar, smygkontorisering och när fastighetsägare lägger beslag på allmänna utrymmen som tvättstugor och förrådsutrymmen. Ritningarna måste finnas kvar. Men i Kransen saknas ritningar på alla gamla hus. Dessa brändes av någon ni-

tisk person när Brännkyrka kommun gick upp i Stockholms kommun, 1913. Exempel på hus som saknar ritningar är Perzons Tensidhus på Svandammsvägen. Vi vet att huset byggts om flera gånger men det är svårt att bevisa eftersom ritningar saknas. Det enda som kan hjälpa är om hyresgäster går emot honom och visar att det står i kontrakten om yta för gemenskapsutrymmen. Vad gäller smygkontoriseringen så har jag varit i Perzons hus på Midsommarparken 5 och tittat flera gånger. Utifrån ser man att persiennerna är nerdragna på en rad lägenheter. Jag har kikat i brevlådorna men det går inte att se om de används till kontor. Vi måste se det ur byggnadsstadgans synvinkel. Vi måste kunna konstatera att det används till kontor. Folk måste sitta där och arbeta mellan nio och fem. Det räcker inte med att någon sitter där och skriver.. Det kan man ju göra hemma utan att det för den skull kallas för kontor. När det där med asfalteringen av Perzons bakgård inträffade var vi framme och tog dom på bar gärning. Det var ändå inte solklart. Gården var ju förr en grushög tyvärr.

Vi saknar resurser. Vi måste få personalförstärkning för att kunna ta itu med det här. Vi kan ju inte lägga det andra arbetet åt sidan. Hyresgästerna skulle ju själva kunna påverka situationen genom att gå via politikerna eller direkt till byggnadsnämnden. Tyvärr är det svårt i ett land med demokrati. Det drar ju ut på tiden också."

III HUR OLIKA AKTIVITETER I MIDSOMMARKRANSEN BÖRJAR VÄXA FRAM

Vi var alltså fyra socialarbetare som kom till Midsommarkransen. Tillsammans med de som bodde där ville vi arbeta för en aktiv och levande stadsdel. Hur skulle vi börja?
Vilka förändringar var angelägna för de som bodde i området?
Vilka aktiviteter skulle vi hjälpa till att få igång för att dessa förändringar skulle uppstå?
På vilken nivå skulle aktiviteter startas och vem skulle stå för dem?
Hur skulle det uppfattas att det kom folk utifrån och försökte få igång aktiviteter i området?

Att komma utifrån

När vi skulle börja vårt arbete i Midsommarkransen var det ingen av oss som bodde i området. Det var inte utifrån egna behov och upplevelser av problem i stadsdelen som vi försökte få kontakt med folk.
Istället var det utifrån en övertygelse om att människors situation kan förändras på ett mer grundläggande sätt med andra lösningar än de som socialvården erbjuder i dag.
Vi kom alltså utifrån och vi var anställda i ett projekt som finansierades av Stockholms kommun.
Hur skulle invånarna uppfatta detta och hur skulle vi presentera målsättningen med projektet.

Två invånarkommentarer:

> "Det är konstigt att det ska behövas ett sånt här projekt för att man ska vakna upp. Men det behövdes kanske här. Fast det vore justare om det kom från oss själva. Det måste finnas en fara i det här att det kommer några utifrån, anställda av kommunen. Ungefär som, här kommer vi och ska visa er hur man bedriver kamp. Nu ska vi tala om hur man gör och vilka frågor man ska syssla med. Folk är så nedkörda

och passiviserade och nu ska vi hjälpa till och aktivera dom. Den här synen på folk blir lätt lite nedlåtande. Det är en fälla i detta, samtidigt som man måste vara ärlig och se verkligheten. Det är faktiskt så att det på ett sätt kan vara lättare att komma utifrån. Ungefär som när man kommer ny till en arbetsplats. Man utför en massa vettigt den första tiden, sen kommer man själv in i det där. Det är lättare att se när man inte står mitt i skiten."

"Jag tycker det är jättefint det som hänt i Kransen, sen det här projektet kom. Jag har vaknat upp på ett helt annat sätt än förut. Jag har börjat tänka på saker som jag aldrig tänkt på tidigare. Jag började fundera på hur det var och hur det skulle kunna bli. Jag hade aldrig tänkt på att det gick att ändra på någonting eller att det kunde bli trevligare eller bättre överhuvudtaget. Det var lite dött och enahanda, så var det."

Eftersom det var svårt att förklara vår uppgift i början, gällde det att komma igång med något konkret så att vi genom det vi gjorde kunde visa på vad arbetet gick ut på.

Hur vi började

Vår grundläggande inställning var att förslag på förändringar måste växa fram ur befolkningens gemensamma aktiva arbete och deltagande på så bred bas som möjligt. Folk måste själva formulera sina krav. En av våra uppgifter i detta sammanhang var att hjälpa till och skapa möjligheter för folk att komma samman. Genom att träffa andra skulle invånarna inse att de hade många problem och intressen gemensamt. En aktivitet kring dessa skulle börja växa fram. Vår uppgift skulle där bli att delta och stödja arbetet. Vi skulle fungera som en form av katalysator och möjliggörare.

Det första som vi måste göra när vi kom till Midsommarkransen var således att försöka lära känna området och de människor som bodde där, för att på så sätt komma fram till hur vi skulle lägga upp vårt arbete.
Vi satte igång med att kartlägga området på olika sätt och att intervjua invånare.

Kartläggning av området.
Hur såg myndigheterna på området?
Vad fanns det för planer och prognoser?
Vilka ägde fastigheterna?
Hur såg befolkningssammansättningen ut?
Hur var föreningslivet?
Vilka institutioner fanns? Osv.

På SCB, statistiska centralbyrån fick vi reda på invånarantal, befolkningssammansättning och prognoser för framtiden vad gällde befolkningen. Resultatet som vi fick fram var som tidigare visats mycket dystert. Prognoserna gick i negativ riktning. Befolkningen skulle ytterligare minska.

På stadsbyggnadskontoret, tekniska nämndhuset, försökte vi få reda på vad myndigheterna hade för planer för området. Vi kollade upp stadsplaner och områdesplaner för Midsommarkransen.
Stadsdelen var som flera uttryckte det, en vit fläck på kartan.

Vidare kartlade vi ägandeförhållanden och hyresvärdar i Midsommarkransen. På Tingsrättens fastighetsregister finns dessa uppgifter. Där satt vi i flera dagar och tog reda på vilka som ägde hus, hur ofta husen hade sålts och om hus hade köpts av samma personer. Det visade sig att många fastigheter hade bytt ägare uppsaendeväckanda ofta och att en omfattande fastighetsspekulation tydligen förekom.

Det här beskrivna kartläggningsarbetet var mycket tidskrävande. För att vi inte skulle fastna i det utan komma vidare, fick vi hjälp i kartläggningsarbetet av den grupp socialassistenter som hade Kransen som upptagningsområde. De fick på det sättet också själva en bättre inblick i hur området såg ut, där deras klienter levde.

Föreningslivet i Midsommarkransen.
Med hjälp av Hägersten-Skärholmens föreningsråd försökte

vi få reda på vilka föreningar och organisationer som hade någon anknytning till Midsommarkransen. För att få en klarare bild av hur de arbetade och vilka de vände sig till, skickade vi också ut ett intervjuformulär till dem.
Eftersom det ingick i vår målsättning att arbeta tillsammans med de lokala föreningarna, inbjöd vi alla föreningar i området till en träff med projektet för att diskutera hur man skulle kunna arbeta tillsammans. Till det mötet kom bara sju personer från lika många föreningar.
Eftersom intresset var så litet tyckte vi att det var bättre att vänta med ett samarbete tills någon konkret fråga dök upp.
Detta blev aktuellt när arbetet för en samlingslokal i Kransen kom igång. Allmänt kom det fram att det var få föreningar som hade någon direkt anknytning till Midsommarkransen och de hade också få aktiva medlemmar från stadsdelen. Oftast hade de hela Hägersten som upptagningsområde och mötes- och verksamhetslokaler låg inte heller i Kransen.

Personal på institutioner.

Vi gick runt på daghem och ungdomsgårdar, parkleken och de institutioner som fanns i området och pratade med personalen om deras syn på området. Det kompletterade bilden och vi tyckte att vi började få ett grepp om hur området fungerade.

De lokala tidningarna.

Ett bra sätt att sprida information om vårt arbete till invånarna, föreningarna och organisationer var att ha kontakt med lokalpressen. Ett par artiklar skrevs om oss och det visade sig att många fått reda på vår existens den vägen.

Intervjuer med invånare.

Midsommarkransen var för oss till att börja med en ganska anonym stadsdel, till synes charmfull och levande men med dystra prognoser och tendenser till förslumning. Vad dolde sig bakom fasaderna och hur upplevde de som bodde där sina livsvillkor och sin boendemiljö?

För att få reda på lite mer om det bestämde vi oss för att göra en intervjuundersökning. Den främsta målsättningen med dessa intervjuer skulle vara att samla in de boendes egna beskrivningar och erfarenheter av sin miljö. Vi hoppades också att vi genom intervjuerna skulle lära känna en del människor i området. Intervjuerna skulle vidare ge oss en möjlighet att sprida information om oss i projektet och vad vi ville.
Vi valde ut två kvarter i kärnan av gamla Midsommarkransen, alldeles nära vår arbetslokal.

Vi förberedde intervjuerna genom att gå runt och knacka dörr och lämna ett introduktionsbrev till alla i kvarteren. På det sättet fick vi möjlighet att presentera oss närmare och svara på frågor.
Vi var ändå undrande hur folk skulle uppfatta oss när vi gick runt och intervjuade. Skulle de tycka att det var påträngande och konstigt att det plötsligt kom hem någon som ville prata om hur de trivdes i Midsommarkransen?
Skulle vi överhuvudtaget bli insläppta?
Men vi blev positivt överraskade. Nästan överallt blev vi väl mottagna när vi kom för att intervjua. Vi tyckte också att det var väldigt givande att gå runt och prata med folk. Vi fick höra mycket om Midsommarkransen, om hur området utvecklats och förändrats och om hur det var förr jämfört med idag.
Men vi fick också en inblick i den ensamhet och isolering som många människor lever i.

Syftena med intervjuerna tyckte vi infriades mycket bra.

Vi kom i kontakt med många människor och vi fick en hel del synpunkter på hur vi skulle arbeta vidare. Genom att få tillfälle att prata om sin situation och om hur de trivdes i Kransen, väcktes också tankar och idéer till liv hos folk. Deras intresse för området blev större. Vi försökte så mycket som möjligt påpeka när människors upplevelser och problem överensstämde med andras, så att de skulle bli medvetna om att det fanns andra i samma situation.

Hur upplevde då invånarna sitt område och hur såg de på möjligheterna att förändra det?

De flesta som vi pratade med trivdes i Kransen. Det var ett lugnt och fint område nära till stan, tyckte de. Men det var mycket som förändrats till det sämre de senaste åren och många oroade sig över utvecklingen. Allt fler småaffärer slog igen och posten och systemet hade flyttat. Biograferna hade också försvunnit. Många klagade över att det fanns så dåliga möjligheter till fritidsaktiviteter och man kände till mycket få lokala föreningar.
Det var många som efterlyste en lokal träffpunkt till området.
Buller och trafikproblemen upplevdes som mycket besvärande. Parker och gårdar höll på att förslummas. Det var inte ovanligt att gårdar asfalterades och gjordes om till parkeringsplatser.
Men det kanske mest överskuggande problemet för många var problemen med hyressituationen och hyresvärden.

Så här berättade en pensionär som bott i Kransen i 34 år:

> "Jag trivs i Kransen och kommer att bo här tills jag dör. Jag skulle kunna berätta mycket om hur det var förr i Kransen, men vad leder det till och vem bryr sig om vad en gammal människa som jag tycker. Många småaffärer har försvunnit och servicen har försämrats mycket den senaste tiden. Men det värsta för

närvarande är det här huset. Nu har en ny värd tagit över igen och han är värre än någon tidigare. Han är väldigt nonchalant och oförskämd. När jag ringde och klagade på att det inte fanns något badvatten så sa han:"Man ska inte bada i sitt eget skitvatten". Tvättstugan som jag betalar fem kronor i månaden för håller han på att riva ut. Nu hänvisas vi till en annan av hans fastigheter. Tidigare tog han källarutrymmena för oss. Han verkar också ha skumma affärer på gång i huset. Det står TENSID på allt fler dörrar. Där bor visst folk i andra hand möblerat.

Många av de gamla hyresgästerna har flyttat. Man känner inte igen de som bor här längre. Det känns otryggt. Man vågar knappt öppna när det ringer på dörren. Det verkar som han försöker skrämma iväg oss gamla från huset. Gården har asfalterats och förvandlats till en skrothög, och där står alla TOPEFAS bilar nu. Förr brukade vi hänga tvätt där och det fanns blommor och grönt.

Vad ska det egentligen bli av det här huset och vad kan man göra?
Alla klagar men ingen vågar göra något. Jag har varit med i Hyresgästföreningen men jag gick ur. De ställde inte upp för sina medlemmar. De suger en bara på pengar.

Jag har varit med i Handels pensionärsförening, men jag tyckte man mest drack kaffe och pratade om sjukdomar. Ibland var det någon underhållning eller något föredrag. Jag tycker vi skulle behöva en samlingslokal här i Kransen, men jag börjar ju bli gammal."

Så här berättade en äldre man som bott i Kransen 39 år:

"Det här huset har bytt ägare tio gånger de senaste tretton åren. Den här nya värden tycker jag inte om och jag tror att jag betalar alldeles för hög hyra.

Förr fanns det en massa barn här i Kransen. Området förslummas ju när det bara blir gamla kvar.
Det har blivit väldigt lugnt här jämfört med hur det var på 60-talet. Men nu börjar det bli lite väl dött istället. Men vad kan man göra. Det finns bara små lägenheter här och då vill inga barnfamiljer flytta hit. Och om man sanerar husen så har väl ingen normal människa råd att bo här. Ibland går jag och tror att Midsommarkransen håller på att avfolkas för att det ska bli ett industriområde här.

Det är synd att det inte finns något ställe dit man kan gå och dricka kaffe och prata. Det är så mycket man går och tänker på och undrar men jag har inga som jag kan prata med."

När vi under de olika intervjuerna förde in samtalen på möjligheterna att påverka och förändra situationen var de flesta väldigt pessimistiska. De hade ofta inte heller någon tilltro till att vad de tyckte och tänkte kunde vara av någon betydelse.
Så här uttryckte några av de som vi intervjuade detta:

> "Alla klagar men det är ingen som vill göra något. Någon måste ta initiativ för att det ska börja hända något."
>
> "Det är väl ingen som bryr sig om vad jag tycker. Jag är ju pensionär och jag är ändå inget att räkna med."
>
> "Ensam kommer man ingen vart. Men jag tror inte så många skulle ställa upp om vi ordnade ett husmöte här. Det stannar vid att folk sitter hemma och klagar. Man orkar eller vågar inte göra något."
>
> "Jag tror inte man har någon möjlighet att påverka. Har dom beslutat något så blir det så. Dom bestämmer ju allting över våra huvuden. Dom åker väl aldrig dit och tittar när dom planerar och bestämmer något. Nej, jag vet inte hur man ska föra fram sina idéer som man har."

Tårtmötet

Det s k tårtmötet var ett av de första mötena som vi tog initiativ till. Det var ett av alla de möten då ingenting blev som vi hade förväntat, men som ändå hade stor betydelse både för oss och de som kom.
Vi hade bullat upp med kaffe och gräddtårta så att alla skulle känna sig välkomna. Det var meningen att man skulle diskutera hur man skulle lägga upp arbetet för att få en samlingslokal till Midsommarkransen. Många hade ju uttryckt ett behov av en sådan när vi gick runt och intervjuade. Det var bara det att ingen av de som kom egentligen var intresserade av att diskutera lokalen. De hade mer kommit ner för att dricka kaffe och för att prata. Det var inte många som lyssnade på våra tappra försök att hålla en mötesordning och diskutera samlingslokalsfrågan. Istället pratade

alla i mun på varandra. Man ondgjorde sig bl a över en hyresvärd som gjorde livet surt för många, och problemen med detta överskuggade allt annat. Man blev så till sig över att få träffa andra med samma problem och med samma hyresvärd, att man nästan glömde att dricka kaffe och äta tårtan.

Vi lärde oss efter detta möte att anpassa våra förväntningar till den realitet och situation som olika människor befann sig i.
Vi hade flera sådana här lite trevande möten som ofta inte ledde fram till något konkret. Men de hade ändå en viktig funktion genom att de gav folk en anledning till att komma ut och träffa andra människor.

Vår arbetslokal utvecklas till en informations- och möteslokal.

Vi hade fått tag i en nedlagd affär till arbetslokal, centralt belägen i Midsommarkransen med stora skyltfönster.
Från början använde vi skyltfönstren som ett sätt att väcka intresse för området och få igång aktivitet kring olika frågor. Fönsterna fylldes med information och tidningsklipp som kunde intressera invånarna.
Vi satte också upp gamla bilder från Midsommarkransen. I fönstret efterlyste vi sedan fler bilder och kontakt med invånare som hade något att berätta om Kransen förr och nu. Det stod ofta folk och läste utanför fönstret och ibland vågade man sig också in för att fråga om något eller lämna något gammalt foto.

Så småningom började vi också ha öppet på bestämda tider. Vi ville försöka få lokalen att fungera som en informations- och möteslokal. Dit skulle man kunna gå för att få reda på vad som var på gång i stadsdelen i fråga om möten, träffar och aktiviteter. Här skulle finnas uppgifter om föreningar och organisationer, och här skulle man kunna få stöd och hjälp att ta itu med

problem man upplevde i sitt bostadsområde. Vi skaffade en stencilapparat till lokalen. Den och våra skrivmaskiner var det meningen att invånarna skulle kunna använda sig av.

För att sprida information om vår lokal och om vad Kransenprojektet var för något gick vi ut med färgglada affischer över hela Kransen. Vi anordnade också öppet hus i vår lokal med kaffe och underhållning. Inbjudan till detta gick ut till alla hushåll. Många människor kom dit och många nya kontakter knöts.

En grupp invånare hade sammanställt en utställning av gamla Kransenbilder som väckte särskilt stort intresse.

Eftersom det inte fanns någon samlingslokal i själva Kransen kom vår lokal alltmer att fylla denna funktion. Den började användas för husmöten, aktionsgruppmöten, cirklar m.m. Vissa grupper som t ex kontaktkommittén i området använde lokalen mera regelbundet och de fick egna nycklar.
Så småningom bildades nya grupper och föreningar som pensionärsföreningen, ungdomsgruppen och bildgruppen och de började använda lokalen mer regelbundet.
Behovet att få en egen samlingslokal till området blev allt större.

Det blev vissa huvudfrågor som efter en tid framträdde som viktigast, och som vi kom att arbeta mest med. Hur arbetet med dessa växte fram ska vi nu beskriva.

Om hur arbetet med Midsommarkransens historia växte fram

När vi gick runt och intervjuade fick vi höra mycket om hur det var att leva i Midsommarkransen förr jämfört med nu.

Vi märkte hur folk levde upp när de berättade om Kransen och dess historia. Deras liv, deras erfarenheter och

KRANSENPROJEKTET – Vad är det?

Det handlar om boendemiljön i Midsommarkransen.

Vårt arbete går ut på att Kransen åter ska bli en levande stadsdel.

Tillsammans med er som bor här vill vi försöka åstadkomma förändringar. Det gäller att göra myndigheterna uppmärksamma på invånarnas egna krav och önskemål.

Vi är fyra personer som arbetar med detta.

Vi är anställda av kommunen.

Vi heter: Bisse, Björn, Lasse och Rita

Genom kontakter och intervjuer med olika invånare har vi kommit igång med arbete kring:

hyresfrågor	trafikfrågor
samlingslokal	pensionärsfrågor
Kransens historia	bildutställning
Industriutsläppen från Henkel Helius	

Vår lokal finns på Svandammsvägen 5

Den har hittills använts som informationslokal , lånats ut till möten och invånare o olika grupper har använt vår stencilapparat.

LOKALEN KAN ANVÄNDAS TILL MER. TILL VAD ????

Det finns idéer om t.ex. att skaffa hyvelbänk , symaskin , pingisbord .

Den 19.2-77 kommer vi att ha ÖPPET HUS i lokalen kl. 12-15.

Vi bjuder på KAFFE , UNDERHÅLLNING[×] och BILDER från gamla Kransen .

Annars är Du alltid välkommen , säkrast på våra öppettider: måndag 13-16
onsdag 13-16
torsdag 10-19

tel. 18 77 49

[×] spelmän från Kransens krog

kunskaper blev plötsligt viktiga och betydelsefulla. Vi fick låna gamla fotografier som folk tog fram ur sina gömmor och dessa hängde vi upp i vår lokals fönster. Gamla Kransenbor kände igen sig och kom in och berättade. Vi blev förstås intresserade. Snart insåg vi att arbetet med områdets historia var ett väldigt bra sätt att öka intresset för Kransen. Det fina och positiva som fanns kvar aktualiserades. Folk började bli stolta över att bo i Midsommarkransen och deras identitet med området stärktes.
Efter en tid lärde vi känna en energisk Kransenbo som kom att bli en drivande kraft i det här arbetet med Midsommarkransens historia. Han började åka runt till människor som bott eller fortfarande bodde i Kransen för att få tag på gamla bilder och lyssna på deras berättelser.
Lokalpressen fick höra talas om arbetet och ville göra ett reportage. Vi förmedlade en del kontakter. Det resulterade i en historisk följetong i DN-sydväst, vilken medförde ett väldigt uppsving för bildarbetet.

Nya intresserade knöts till arbetet och en bildgrupp började träffas för att mer målmedvetet dokumentera alla bilder som kommit in. Detta hade man nämligen inte varit så noga med i början. Många bilder saknade därför uppgifter om vad de föreställde och när de var tagna. Det var ett ganska tidskrävande arbete att i efterhand få fram alla data och det var inte alltid lika lätt att engagera folk i detta.

Vi fick kontakt med Stockholms stadsmuseum och ett mycket bra samarbete upprättades. De har hjälpt till med att kopiera bilder och i gengäld har de fått exemplar av bilderna till sitt arkiv.
Snart hade bildgruppen fått ihop så mycket bilder att de fyllde ett par bildskärmar. När dessa inte stod i vår lokal var de ute på vandring i stadsdelen på olika möten, parkfester och liknande. Överallt väckte de ett stort intresse.

Så småningom hade materialet vuxit så mycket att det kunde sammanställas till en utställning. Denna kom sen att utgöra en del av en större vandringsutställning som Stadsmuseet visade i Stockholms förorter. Den fungerade då som exempel och impulsgivare till att folk själva skulle börja sammanställa sitt bostadsområdes historia i ord och bild. Förorterna hade länge utgjort ett kulturellt ingenmansland. Stadsmuseet hade koncentrerat sitt arbete på innerstan. Museet ville nu försöka reparera dessa brister genom att stimulera andra förorter att göra liknande kulturarbete som i Midsommarkransen. Firman Nordiska Färgmedia i Midsommarkransen uppmärksammade dessa olika utställningar och blev så positiv till bildgruppens arbete att de erbjöd sig att gratis trycka upp en sammanställning av bilderna. Idéen att samla ihop värdefulla bilder och sedan ge tillbaka dem i samlad form så att alla kunde glädjas åt allas bilder kunde realiseras. Resultatet blev publikation "Bilder från Kransen och Tellus" som trycktes i 5.000 exemplar och kom ut i februari 1978.

Denna unika bildbok delades ut till alla hushåll i gamla Midsommarkransen. Detta gjordes genom dörrknackning och många deltog i arbetet.

Så här berättade några Kransenbor:

> "Jag delade ut närmare 1 000 böcker, tror jag. En del trodde man var Jehovas vittne och en del trodde man var försäljare först. En gång skrek de försvinn till mig. Men många blev också väldigt intresserade när dom såg vad det var. Men dom hade svårt att förstå att boken var gratis. Det var roligt att gå runt fast det var ju också tungt att släpa på alla böckerna. Jag träffade en hel del människor. Många lovade att sätta sig i förbindelse med Eje eller er.
>
> Hörde ni förresten hur Eje brukade göra när han gick runt. Jo, han ringde på alla dörrar samtidigt på ett plan. Då var det flera som öppnade på en gång. Och då berättade han för dom om bildarbetet och frågade om de hade några gamla bilder. Så när han gick vidare stod de kvar där och pratade med varandra istället."

"Genom den här bildboken som kom ut och genom kartläggningen som ni gjorde har man lärt sig mer om Kransen. Man har börjat känna mer och mer för området. Det var kul att få veta hur det såg ut tidigare och hur folk levde och bodde förr.
Det är viktigt att ha något att samlas kring och kämpa för. Det är ett sätt att bryta isoleringen som många lever i.
Den här bildboken tror jag stärker samhörigheten. Den behövs för att vi ska kunna gå vidare mot ett bättre Kransen."

Efter utdelandet av bildboken utökades bildgruppen ytterligare och fler människor kom med i arbetet mer konkret.

Problemet blev nu hur man på bästa sätt skulle sammanställa alla nya bilder och alla nya uppgifter som kom in. All denna kunskap om hur folk levde förr fanns bara lagrad i människors huvuden. Hur skulle man dokumentera den? Skulle man skriva ner den? Eller skulle man tala in på band? Det var viktigt att komma fram till en realistisk målsättning med det fortsatta arbetet. Skulle det leda fram till en ny bok eller en ny utställning? Detta är fortfarande ett problem. Det är många som är intresserade av arbetet med Kransens historia men det är svårt att samordna och organisera arbetet.
Ett sätt att tillvarata denna kunskap är att dramatisera den. Detta sker också genom "Spelet om Hägersten", ett teaterspel som håller på att skapas om Hägerstens historia.

"Historien hjälper en att se möjligheterna."

Att prata om livet förr i Midsommarkransen visade sig vara ett naturligt och bra sätt att komma i kontakt med gamla Kransenbor. För dem var det ett sätt att lära känna varandra. Det var ofta mycket svårare att prata om hur det är i Midsommarkransen idag. Då fastnade folk lätt i att klaga och prata om allt det negativa som händer.

Söderposten 22.2-78

Gratistryckt bildbok delas ut till Kransen

Omöjligt köpa rariteten

Intresset för gamla Midsommarkransen hålls levande bland Kransenborna. Nu har man gett ut en liten behändig publikation om stadsdelen — "Bilder från Kransen och Tellus" — som snart kommer att delas ut GRATIS till alla hushåll.

Einar Andersson, Kransenbo sedan 1916, är en av dem som hjälpt till att jobba fram den unika bildboken.

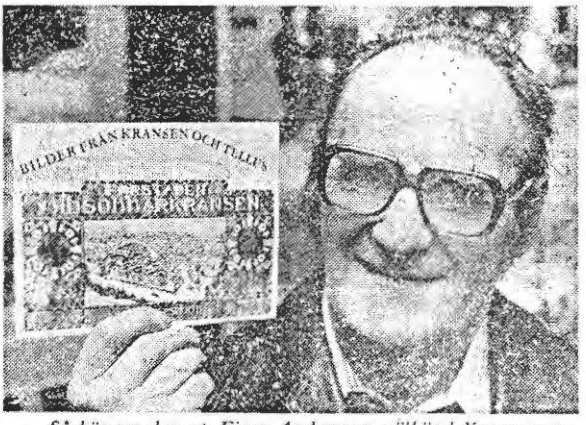

Så här ser den ut. Einar Andersson, välkänd Kransenprofil, visar upp den nya bildboken om gamla Midsommarkransen. Foto: ANDERS KALLERSAND

— Boken har kunnat bli till tack vare att vi lyckats ta till vara många gamla bilder och upplysningar om Kransen och Tellus, berättar Einar. Han ingår i den bildgrupp som bildades genom samarbete med Kransenprojektet hösten 76.

Reproduktion och tryckning har heller inte kostat ett öre. En firma i Kransen som gör fyrfärgsreproduktioner har gjort detta gratis åtbildgruppen.

Boken inleds med en liten historisk översikt. Där kan man bl. a. läsa att den gamla arbetarstadsdelen år 1905 hade 15 bostadshus och cirka 160 invånare.

Ryska tsaren

Äldre Kransenbor minns kanske Ryska Tsaren. Så kallades en i boken avbildad buss som for genom området i seklets början.

Lilla torget, "Skvallertorget", finns förstås där liksom Nyströms mack i hörnet av Södertäljevägen / Svandammsvägen. Båda bilderna tagna någon gång under 1920-talet.

Här finns också bilder på jobbare som ställt upp sig för bildtagning när någon fotograf dök upp på deras arbetsplats — ett väg- eller husbygge — i stadsdelens unga år.

Bilderna från 40-, 50- och 60-talets Kransen visar en stadsdel som säkert många skulle vilja uppleva igen; ett Kransen med många affärer och barn (!).

Hälften kvar

I slutet påminns läsaren om att befolkningen har minskat från 13.000 invånare 1962 till 6.000 1977.

Många hyreshus är uppköpta av spekulationsvärdar som satt andrahandsuthyrning i system. Vanvårdade fastigheter och ockerhyror är utbrett.

— Jag tror att den här boken ska stärka samhörigheten. Den behövs för att vi ska kunna gå vidare mot ett bättre Kransen, säger Einar.

Boken om Kransen har tryckts i 5.000 ex och man räknar med att dela ut 3.500 i stadsdelen. Och den ska inte gå att köpa.

STEN SKANDERBECK

BILDER FRÅN KRANSEN OCH TELLUS

Inom ramen för det så kallade "Kransenprojektet" började för drygt två år sedan en bildgrupp samla fotografier från Midsommarkransen. Ganska snart hade gruppen så mycket material att en mindre utställning kunde ordnas i Kransenprojektets lokal vid Svandammsvägen. Bilderna visades även i samband med olika evenemang, både inom- och utomhus, på olika platser i stadsdelen.

Dessa små utställningar väckte stort intresse och gruppen fick tillgång till ännu fler bilder. Som ofta är fallet med äldre fotografier saknades tyvärr ofta uppgifter om när, var och i vilket sammanhang bilderna var tagna. Tack var alla äldre kransenbor som intresserat sig för gruppens arbete har dock många av bildgåtorna kunnat lösas. Därmed har också fotografiernas dokumentära värde ökat betydligt.

De insamlade bilderna har här på utställningen och i katalogen kompletterats med några fotografier från stadsmuseets bildarkiv. Trots att museets samlingar av äldre fotografier är mycket stora så är bristen på bilder från områdena utanför tullarna tydlig. Det är desto mer beklagligt eftersom det är där en så stor del av Stockholms befolkning bor idag.

Men att det finns bilder, bara några letar ordentligt, det visar det arbete som bildgruppen gjort! För att begränsa urvalet omfattar utställningen bara tiden fram till år 1940.
Bildgruppens katalog säljs i receptionen för 5 kronor.

Ytterligare fotografier eller upplysningar om dem som visas tas tacksamt emot av:
Bildgruppen tel 45 82 05 eller 45 84 98 (Einar Andersson).
Stockholms Stadsmuseums bildarkiv tel 44 07 90 ankn 44.

Museets bildarkiv är öppet för besökare tisdagar och torsdagar mellan 11.00 - 15.00.

Så även om vi ibland blev lite trötta på all nostalgi så märkte vi att när historien klarnade för folk blev det också lättare att se möjligheterna. När man började påminna sig hur det var förr kom man på vilka livskvaliteter som gått förlorade. Man kunde skapa sig en vision av hur man ville leva.
Vad var det som var värdefullt i livet och vad skulle man kämpa för? Men det var en lång process innan dessa gamla Kransenbor började använda sina livserfarenheter till att se möjligheterna. Då kunde ibland samtalen med de yngre bidra till att dessa individuella erfarenheter sattes in i ett samhälleligt sammanhang.

Förlorade livskvaliteter.

"Tänk vad mycket som har förändrats i Kransen sedan jag kom hit 1939. Om man tänker på affärerna. Det finns snart inte en affär kvar i Midsommarkransen. Ska man ha lite sytråd får man ge sig iväg långt bort. Det är hemskt att det blivit så. Posten har försvunnit och biograferna har slagit igen. Det är ju så många äldre som bor här så det lönar sig väl inte med affärer, service och sånt.
Midsommarkransen var mer levande förr. Det fanns barn i varje hus. Jag ska tala om för er att förut hade jag en grannfamilj som var sju personer i en sådan här lägenhet, ett rum och kök. Man var tvungen att bo så här. Förr fanns inget bostadsbidrag. Då skulle alla klara sig själva. Men familjeförhållandena var nog bättre förr. Man hade mer reda på varandra. Föräldrar och barn är mer isolerade från varandra idag. Förr var också mammorna mer hemma. Det var fler människor som fanns i bostadsområdet under dagen. Det var mer levande. Tidsandan har blivit att man vill ha mer saker och mer status. Det har nästan gått för långt. Man glömmer bort varandra. Det blir individen, människan som själv blir lidande."

"Man var mycket mer tillsammans förr. Det har blivit så anonymt nu. Det kan gå ett halvår utan att man ser grannen. Man börjar fundera på om dom har flyttat. Det verkar som folk inte har tid med varandra nu för tiden. Och inte kan man bjuda hem folk utan att titta vad det är på TV. TV har förstört mycket.

Tänk vad mycket affärer som fanns här i Kransen förr. Man behövde ju aldrig åka till stan. Det är

verkligen synd att alla småaffärerna tvingats slå igen. Det var mycket personligare förr. Man kände butiksbiträdena och affärerna var en samlingspunkt. Nu finns bara Konsum kvar och Konsum täcker inte alla behoven.
Visst bodde vi trångt förr och visst var det många gånger fattigt och eländigt. Men fast man har det mycket bättre materiellt sett så är det så mycket annat man har förlorat. Man levde inte så anonymt som idag. Det fanns mycket barn i Kransen förr. När jag var barn var det trångt i skolan. Vi gick i skift.
Läroverksberget där Brännkyrka läroverk ligger kallades Gibraltar. Där satt vi barn och väntade in våra föräldrar. De kom med strömmen av arbetare som syntes därifrån. Det bodde nästan bara arbetare härute. Dom som inte var arbetare visste man vilka de var."

Dessa utdrag ur samtal med två pensionärer i Kransen representerar väl de tankar och den oro över utvecklingen som många gamla Kransenbor gav uttryck för.

Även om man fått det materiellt bättre nu så var det så mycket annat man förlorat. Det man framförallt ville ha tillbaka var gemenskapen och solidariteten som fanns mellan invånarna förr.
Några pensionärer antyder att de tror att alla sociala bidrag gjort att den naturliga hjälpsamheten och solidariteten försvunnit.
Förr var man mer beroende av varandra och hjälpte varandra på ett annat sätt. Nu har isoleringen och privatiseringen blivit så stark att man inte orkar lyfta sig själv och sin upplevda situation utanför lägenheten.
Vi upptäckte alltså att många äldre saknade livskvaliteter som funnits förr. Samtidigt var det nog inga som ville ha tillbaka den gamla tiden. Det är alltför lätt att idyllisera och glömma trångboddheten, hungern och sjukdomarna.
Men hur skulle man kunna få tillbaka det som var positivt från den "gamla tiden"?

En pensionärsförening bildas

Det var en stor andel pensionärer av dem som sökte sig till de möten, träffar och öppet hus som vi anordnade. Anledningen var ofta att de ville komma ut bland folk. Vad mötet behandlade kom i andra hand. Dessa pensionärer såg ofta mycket pessimistiskt på utvecklingen i samhället.

De hade ett långt och slitsamt liv bakom sig. De hade gjort sitt i livet, tyckte de. Nu var det de ungas tur att ta över.

Det fanns ingen lokal pensionärsförening i Midsommarkransen när vi kom dit. Många pensionärer som vi kom i kontakt med beklagade sig över detta. Vi försökte därför på olika sätt sammanföra de intresserade med varandra. Vi ordnade utflykter och kaffeträffar. Detta uppskattades mycket. Det var så man ville ha det. Dessutom var det extra trevligt att det var några unga människor med.

Förvirringen blev därför stor när vi försökte överföra ansvaret och initiativet på pensionärerna själva. Det var ingen av dom som var särskilt föreningsvana. Hur gör man när man bildar en förening? Vilka ekonomiska bidrag finns att få? Hur skall man ordna med lokalfrågan? Det var mycket som verkade svårt i början och alla var lite avvaktande och rädda för att ta på sig något ansvar. Bara det här att fixa kaffet var svårt att organisera. Helst ville man att det skulle fungera så att man kom ner till dukade bord med kaffe och underhållning. Kunde man inte få kräva service när man blev gammal och arbetat hela sitt liv, tyckte många.

Vi ställde vår lokal till förfogande när de skulle ha sina träffar. Vi gav råd och uppmuntran. Och vi försökte visa på det positiva i att ta ansvar för verksamheten själva.
En pensionärsförening bildades så småningom. Den bör-

jade träffas regelbundet en gång i veckan. Pensionärerna tog allt mer ansvar och initiativ själva. Ett tag blev problemet istället att några få tog på sig allt ansvar och ville bestämma allt. Inte ens kaffekokning och bakning ville dessa deligera ut. Men snart gjorde de andra uppror mot detta. Det var faktiskt roligt att ha någon att baka för och det var roligt att ha en uppgift och något att säga till om.

När man äntligen fick en kvarterslokal till Midsommarkransen och inte behövde trängas i vår lokal längre, växte pensionärsföreningen snabbt. Den började också snart fungera helt självständigt.
Nu är den väldigt livaktig och har ca 60 medlemmar.

Så här berättar några av medlemmarna i pensionärsföreningen:

"För mig har pensionärsföreningen och kvarterslokalen betytt mycket, för min ensamhet. Jag brukar vandra ner till kvarterslokalen. Jag bakar lite bröd och går ner och frågar om vi ska koka kaffe.
Det är lustigt, när man är ute och går så drar sig alla åt den sidan av Kransen som kvarterslokalen ligger. De går förbi och läser allt som står i fönstren.
Av de som är med i pensionärsföreningen nu var det flera som brukade gå till Midsommargården förut. Men vi trivdes inte lika bra där. Det ska jag tala om, att det måste vara lite frihet mellan oss. På Midsommargården var allt så strikt. Här står det vem som helst fritt att hjälpa till och göra i ordning. Och alla ställer upp och vi hjälper varandra. Ja, det blir finare stämning då. Vi skojar och pratar och det är vänlighet. Och man får gå ner när man vill och komma när man vill i kvarterslokalen. Det står vem som helst fritt att ta initiativ."

"Det har blivit mycket bättre sen vi fick kvarterslokalen. Nu känner man folk som bor här. Man behöver inte känna sig ensam. Det är ju bara att gå ner till lokalen. Där finns det ju alltid folk. Det är också lättare att gå hem till varandra nu.
Det var genom er som vi fick initiativ och kraft att göra den här aktionen för kvarterslokalen. Det var roligt att vara med i den. När jag gick runt

och samlade namn kom jag också i kontakt med en massa människor. Den här pensionärsföreningen tycker jag är bra. Vi rår oss själva och föreningen börjar få en stark ekonomi. Vi har väldigt trevligt tillsammans. Föreningen har fått så gott rykte att det kommer folk från andra föreningar som vill ansluta sig till våran."

Pensionärsföreningen har visat sig fylla en viktig funktion för många. Svårigheterna för närvarande är hur man ska motverka att pensionärerna isolerar sig. Sedan pensionärsföreningen började växa sig stark är det många pensionärer som avskärmar sig från den övriga verksamheten i lokalen. De anser sig vara en särskilt utsatt grupp i samhället och därför måste de hålla ihop. De är ofta påverkade av massmedias skräckjournalistik om väskryckare och narkomaner som kan stå och lura i varje gathörn. Detta gör att man även i kvarterslokalen ofta är misstänksamma mot andra grupper.
Pensionärerna upplever också att de är en grupp som samhället inte räknar med, att samhället som sätter likhetstecken mellan produktivitet och människovärde. Mångas självförtroende har kvävts genom att de inte längre har någon meningsfull samhällsfunktion. Detta försöker de nu återupprätta genom att stärka sig i sin egen grupp.

Men det är också andra grupper som utestängs från en meningsfull samhällsfunktion.
I nästa avsnitt ska vi beskriva hur en grupp ungdomar började kämpa för en lokal, men sakta kvästes i sitt initiativ av samhällsmaskineriet.

Kransenungarnas kamp för en meningsfull fritid

Från november 1976 fram till våren 1978 höll en grupp ungdomar till i vår lokal mer eller mindre regelbundet.

Så här började det:

En kväll när några av oss satt i vår lokal och saknade

att det inte strömmade in några vetgiriga eller kontaktsugna invånare, uppenbarade sig ett gäng ungar i 12-årsåldern utanför vårt fönster. De stod länge och fnittrade innan de vågade sig in.

De hade läst i vårt fönster och nu undrade de om vi kunde hjälpa dem att få tag i en lokal där de kunde vara på eftermiddagarna. De hade tröttnat på att behöva hänga i T-banan.
Vi pratade igenom det hela och bestämde sedan att vi skulle träffas igen och att de då skulle ta med sig andra intresserade kamrater.
Vi började nu träffa de här ungarna regelbundet. De blev fler och fler och snart var de en grupp på ca 20 ungar i åldern 10-14 år.
Mötena med ungarna varje vecka var något som vi verkligen såg fram emot. Deras entusiasm och idéer hade inga gränser i början. Inga självcensurerande resonemang som "det går ändå inte" eller "inte kan jag" osv, stoppade deras iver. Alla vägar tyckte de var värda att försöka.

Vår uppgift på mötena blev främst att fånga upp och organisera olika förslag som kom fram så att de ledde fram till konkret handling. Under ett par månaders tid arbetade vi så tillsammans för att få tag på en lokal. Vi sökte igenom området efter möjliga alternativ. På flygblad och affischer som spreds över Midsommarkransen berättade ungarna om sitt sökande efter lokal. För att skapa opinion och få med sig fler intresserade inbjöd de till större möten i vår lokal. De försökte också engagera föräldrar och lärare för sin sak.

Vi i projektet undersökte olika finansieringsmöjligheter genom kommunen. Men det mesta stötte på patrull.

Men det var få nya som kom till deras möten. Framförallt nästan inga vuxna vilket skulle behövas för att förenkla ansvarsfrågan. Inga av våra myndighetskontakter gav resultat. Detta i sin tur försvårade sökandet efter lokal, då det var omöjligt att seriöst börja

HALLO !

VI ÄR EN GRUPP PÅ CIRKA 20 ST UNGDOMAR OCH FÖRÄLDRAR.

VI VILL HA EN SAMLINGSLOKAL DÄR VI KAN TRÄFFAS EFTER SKOLAN.

VI HAR HAFT NÅGRA MÖTEN OM DETTA I KRANSENPROJEKTETS LOKAL.

NU VILL VI BLI FLERA.

ALLA SOM VILL STÖDJA DETTA OCH VILL VARA MED ATT SKAFFA EN LOKAL ÄR VÄLKOMNA TILL VÅRT NÄSTA MÖTE TORSDAGEN 13/1-77 KL 18.00 I KRANSENPROJEKTETS LOKAL.

VI HOPPAS DÅ ATT DET SKA KOMMA MÅNGA FLER ÄN VI HAR VARIT FÖRUT.

ADR. SVANDAMMSVÄGEN 5

VÄLKOMNA !

UNGDOMSGRUPPEN I KRANSEN

förhandla med olika hyresvärdar innan finansieringsfrågan var löst.
För att inte motgångarna skulle få ungarna att ge upp, beslöt vi att de skulle få hålla till i en del av vår arbetslokal en eftermiddag i veckan, mellan kl. 15-19.

Det blev sedan full rulle dessa eftermiddagar. Höjdpunkten både för dom och för oss brukade vara de samlande mötena vi hade på kvällen. Då drack vi te och diskuterade bl a hur vi skulle gå vidare med sökande efter lokal. Vid ett av dessa möten kläcktes idéen att de skulle göra en egen tidning. Genom den skulle de kunna väcka folks intresse för deras situation och samtidigt få ihop lite pengar. De fick nu också något meningsfullt att göra efter skolan och arbetet med tidningen gjorde att gruppen blev mer och mer sammansvetsad. Tre nummer kom ut som innehöll allt från knåp och knep till intervjuer med folk i Kransen. Tidningen tryckte de själva på vår stencilapparat och försäljningen skedde genom dörrknackning.
Ungarna var väldigt entusiastiska och målmedvetna i arbetet med sin tidning. Men efter ett halvår hade de fortfarande inte kommit närmare sitt mål.
De drogs visserligen med i namninsamlingsaktionen för en samlingslokal och de var med och uppvaktade politikerna, men sakteligen började de tröttna på att allt gick så trögt och tog så lång tid.
Skolans allt högre krav och nya intressen gjorde också att flera från gruppen föll ifrån.

När det äntligen blev verklighet med en kvarterslokal till området hade det gått nästan två år sedan ungarna började sin kamp. Gruppen hade blivit mindre och de som var kvar hade svårt att hävda sina behov gentemot den stora gruppen vuxna som var med i uppbyggandet av kvarterslokalen.
De insåg att de var för få för att ställa krav på ett eget rum. Istället har en del av dem gått med i den all-

Barnen startade en egen tidning

Midsommarkransen har fått en ny tidning. "Kransen" heter den och har hittills utkommit med ett nummer.

Redaktionen består av 12 skolbarn, som på detta sätt hoppas väcka folks intresse för att hjälpa dem skaffa en lokal att träffas i.

Tidningen säljs genom dörrknackning i kvarteren.

Det hela började i höstas, när barnen på Svandammsvägen upptäckte Kransenprojektet, det kommunala granskapsarbetet, Svandammsvägen 5. De vågade sig in i lokalen och kom i samspråk med de sex som jobbar där och började berätta om hur tråkigt de hade det på fritiden.

Tillsammans kom man så småningom fram till att allt skulle bli mycket roligare om barnen hade någonstans att ta vägen, en egen lokal.

• Vi gör en tidning

Men hur får man tag i en lokal, pengar till inredning och hobbymaterial samt någon som vill betala hyran? Jo, kom ett av barnen på, vi kan göra en tidning. Då kan vi berätta för folk hur vi har det och samtidigt få ihop lite pengar.

Sagt och gjort. Barnen lånade Kransenprojektets skrivmaskiner och satte i gång. Tre veckor tog det att göra första numret. Det innehåller gåtor, knåp och knep, intervjuer med folk i kvarteret och en beskrivning av barnens egen situation.

När tidningen var klar gick man runt i husen och sålde den. Den gick åt som smör, 250 exemplar à två kronor styck har man hittills sålt.

• *Mikael Lindqvist, Marita Birkås, Maria Lundgren, Eva Rehnström, Kjell Eriksson och Patrik Lindqvist samlade kring skrivmaskinerna på Svandammsvägen 5.*

Tidningen har blivit så populär att folk kommer in till Kransenprojektet och frågar efter den.

• Skrivmaskinerna knattrar

Och varje torsdagseftermiddag knattrar skrivmaskinerna för högtryck nere i källarvåningen på Svandammsvägen 5. Barnen skriver artiklar och stencilerar så det står härliga till. Och varje torsdag klockan sex är det redaktionsmöte.

— De här ungarna är det mest stimulerande av allt roligt som hänt oss hittills, säger Rita Kahn, en av de fyra i projektet.

— Först trodde vi att vi skulle bli tvungna att hjälpa dem på traven med det mesta, men redan vid första sammanträdet var det ungarna som tog över med sin entusiasm, målmedvetenhet och med en uppsjö goda idéer.

— Men att skaffa en lokal är inte lätt. Vi har hört oss för både om biografen Svanen och gamla posten, men än så länge har det blivit nobben. Det är synd, för det finns många som skulle kunna ha glädje av den, den nya pensionärsföreningen, hemtjänstpersonalen m fl.

• Vem betalar hyran?

— Det svåraste är hyran. Ingen vill betala den. Vi har trevare ute hos både fritidsnämnden, pensionärernas fritidsbyrå, hemservicen och sociala centralbyrån.

ULLA HAGBERG

männa verksamheten och de utnyttjar framförallt snickeriet ganska flitigt.
Några av killarna har bildat ett rockband och de brukar ibland få låna lokalen för spelningar.

En av ungarna sa så här vid ett samtal:

"Vi letade och letade efter en lokal, men det blev aldrig någon. Sen fick vi vara i projektets lokal. Det funkade en tid och det var roligt när vi gjorde tidningen, men vi ville vara där mera och på helgerna också, men då gick det ju inte.

Nu kan vi vara i kvarterslokalen och där känner man sig ju välkommen. Men det funkar inte alltid i alla fall. Ibland har vi blivit ivägkörda av pensionärerna. Jag tycker de kunde förklara varför och inte bara be oss att sticka.
Det är inte speciellt lätt att snacka med dom. Men dom har ju också varit barn och vi kommer ju också att bli gamla. Man borde försöka förstå varandra. Även om det är lite tjafs ibland i kvarterslokalen så tror jag att det kommer att funka så småningom. De flesta är ju justa och nu har vi i alla fall ett ställe att gå till.
Vi är inte så många ungar i Kransen och det är ganska få elever i Västbergaskolan. Bara en klass i varje årsgrupp. Det var mycket mer ungar förr. Vi går väl i skolan för att bli lite allmänbildade. Sen om man är bra och får bra betyg, blir det gymnasiet. Vi andra blir väl arbetslösa eller så börjar man kanske med knark eller supa.
Dom som bestämmer bryr sig inte om oss. Tänk t ex på kärnkraften. Det är ändå vi som ska ta emot det sedan. Men det är inte många lärare i skolan som man kan diskutera sånt som kärnkraft med.
Och jag tror att de som bestämmer nu inte tänker på vad som kommer att hända om tjugo år. Dom är för gamla de som bestämmer. Dom kommer ju inte att leva när de stora problemen med kärnkraft och avfall och sånt kommer. Det är inte rätt att det är dom som ska sitta och bestämma över vår framtid."

Äntligen en kvarterslokal till Midsommarkransen.
Efter en tids arbete i Midsommarkransen hade det blivit en hel del människor som utnyttjade vår projektlokal för sina sammankomster. Men denna lokal var för liten och inte bra för några aktiviteter som krävde mer utrymme än ett enda rum.

Vi förstår inte

Vi växer upp i er stora stad
vi lever mellan era väggar av sten
och vi förstår inte
vad det är för en värld vi hamnat i

Vi vill säga nånting
vi skriver våra namn med stora bokstäver
..... se oss ... se oss... vi finns !
Men ni svarar bara med er förbannade reklam

Vi förstår inte
Ni sätter betyg på oss.
ni ger oss inget arbete inga bostäder
ni jagar oss
Vi är rädda, vi skär i era säten
vi vet inte vad vi ska göra av allt våld
Som växer i våra händer

Vi är stadsbarn, vi är era barn
Vi är maktlösa vår framtid tillhör er
men vi vill leva
Så länge ni vandaliserar vår generation
ska ni få se vårt klotter
våra målningar, våra skärsår

Vi insåg snart hur viktigt det var att invånarna fick en egen samlingslokal. Både pensionärerna och ungarna som brukade träffas i vår lokal hindrades i att utveckla sin verksamhet så länge de inte hade någon lämplig lokal.
Efter en tids sökande fick vi också tag i en gammal postlokal som verkade passa bra för de behov som framkommit.
Vi inbjöd då samtliga föreningar i Hägersten till ett möte för att diskutera deras syn på en samlingslokal i Kransen.
Elva föreningar av 40 inbjudna var representerade på mötet, däribland samtliga kommunalpolitiska partier. Mötet avslutades med att alla lovade att gå tillbaka till sina föreningar och diskutera om de kunde ställa upp bakom kravet på att postlokalen skulle bli en kvartersiokal i Midsommarkransen. Efter två veckor visade det sig att samtliga föreningar var positiva utom folkpartiet, som inte ansåg att det fanns något behov och SAP som inte svarade. Vi i projektet skickade sedan in en skrivelse till kommunen där vi bad dem lösa finansieringen och huvudmannaskapsfrågan för lokalen. Den sociala distriktsnämnden ställde sig bakom skrivelsen. Men sedan fastnade denna på socialförvaltningens kansli där den skulle beredas. Och under nästan ett halvår hörde vi ingenting om vad som hänt skrivelsen. Detta medförde att den aktuella postlokalen gick oss ur händerna.
Under ett möte om Kransens framtid aktualiserades frågan om lokal igen. Man kom fram till att en nödvändig förutsättning för att kunna utveckla några aktiviteter och jobba för ett bättre Kransen, var en samlingslokal. Men hur skulle man gå tillväga för att få fram en lokal och hur skulle finansieringsfrågan lösas?
Då var det någon på mötet som föreslog: "Vi går runt med listor i husen och samlar in namn för en samlingslokal i området. Sen kan vi uppvakta politikerna när vi

har en opinion bakom oss."
Alla på mötet blev entusiastiska och en namninsamlingsgrupp bildades. Man organiserade sig, fick ansvar för olika kvarter i Kransen och så satte man igång med en väldig energi.
Under ett par veckors tid hade gruppen fått ihop över 1200 namnunderskrifter. Nästan alla som tillfrågades hade varit positiva och skrivit på.

Så här berättar några av dem som var med:

> "Det var kul med den där namninsamlingen för kvarterslokalen. Jag hade aldrig förr gått runt och knackat dörr och snackat med folk. Man var väldigt nervös i början. Men det var jätteroligt. Man blev inbjuden på kaffe och folk verkade tycka att det var kul att man kom och hälsade på. Eftersom alla var positiva trodde man att det skulle bli världens fart när vi fick lokalen. Man undrade till och med om lokalen skulle räcka till om det blev så mycket folk. Men så blev det ju inte. Folk är inte vana vid att göra något själva."

> "När jag gick runt med namninsamlingslistor var jag så imponerad av att det var folk i alla åldrar som var med. Det var kul att gå runt. Jag fick kontakt med grannar och jag hälsade på folk i tunnelbanan och i affären, överallt sen."

> "Vi var både unga och gamla som sprang omkring med listor. Det var det som var roligt. Man kom med i en grupp som jobbade för något gemensamt. Man fick andra intressen än enbart barnen och barnbarnen."

De lokala tidningarna uppmärksammade aktionen och skrev artiklar om namninsamlingen och om svårigheten att få en samlingslokal.
Vi i projektet skickade in ytterligare skrivelser till kommunen där vi talade om att ett nytt lokalalternativ blivit aktuellt. Vi påpekade också det absurda i att politikerna satsar pengar på ett projekt utan att ta konsekvenserna av de förändringsförslag som kommer upp och som ligger helt i linje med målsättningen.

Namninsamlingsgruppen uppvaktade socialborgarrådet med krav på att han skulle ställa upp på Kransenbornas önskemål om en egen samlingslokal. Efter detta blev det äntligen fart på skrivelserna. Det bordlagda ärendet skickades tillbaka till förvaltningen med nya direktiv.

Men det visade sig vara svårt att få någon avdelning där att ta på sig ansvaret för denna typ av samlingslokal.
Pensionärernas fritidsbyrå ville inte kännas vid ärendet eftersom denna lokal inte enbart skulle vara till för pensionärer.
Fritidsavdelningen ansåg att det fanns för få ungdomar i området för att de skulle vara med och satsa på lokalen.
Om Fastighetskontorets samlingslokalsektion skulle kunna bli aktuell måste lokalen uppfylla deras normer. Detta skulle bl a innebära att man inte skulle kunna ha en öppen verksamhet som man planerat. Endast etablerade föreningar skulle ha möjlighet att låna lokalen och varje förening då endast en viss procent av tiden.

Vill man alltså ha en obunden verksamhet för alla åldrar så finns det inte någon given förvaltning som kan ta emot en sådan ansökan! Man kan säga att ett sådant initiativ är motarbetat från början i vårt samhälle där alla funktioner är specialiserade.

När ärendet efter mycket om och men åter kom upp i sociala centralnämnden beviljades i alla fall anslag för kvarterslokalen, men bara för den tid som projektet fanns kvar i stadsdelen. Därefter skulle frågan "lösas på annat sätt."

Äntligen hade Kransenborna fått sin lokal, kunde man läsa i tidningarna. Men detta var bara delvis sant. P.g.a. diverse krångel med hyresvärden blev inte kontraktet upprättat förrän ytterligare två månader senare. Det gick alltså lång tid mellan det att namninsamlingsgruppen

Kransenborna uppvaktar Mats Hulth (s)

Med en lista med 1 200 namn på uppvaktade 8 män och kvinnor mellan 13—65 år på måndagen socialborgarrådet Mats Hulth (s). De kom från Midsommarkransen och krävde en kvartersiokal på Tegelbruksvägen 2.

Mats Hulth läste innantill i papperen han fått från olika förvaltningar. Han påpekade att det stod där att det fanns andra lokaler att hyra t ex skolan, Midsommargården.

— Men vi vill ha en permanent lokaler att hyra, t ex skolan, Midgrejor. Och dit man kan gå, när man får lust, svarade de uppvaktande. Någonstans där alla ensamstående, som sitter i sina ettor, kan träffas.

— Problemet är att skaffa fram pengar, sa Mats Hulth.

— Men kommunen hyressubventionerar ju hotell och affärer med miljonbelopp. Då borde det finnas futtiga 40 000 kronor till oss. Speciellt som kommunen inte satsat något på pensionärer och gamla tidigare i Kransen, sa Christel Bernesjö.

— Vi behöver någonstans där de äldre kan berätta för os yngre om gamla Kransen, sa Hans Peedu.

— Någonstans där bildgruppen som samlar bilder från gamla Kransen kan träffas. Innan folk dör bort. Och någonstans där vi kunde hålla hyresmöten mot fastighetshajarna, sa Eje Andersson, kvartersombud.

— Någonstans att vara tillsammans och spela spel. Hemma får man inte ta in så många, sa Maria Lundgren, 13 år.

— Jodå, idén är både intressant och angelägen. Men det enda jag kan lova är att jag ska be socialdirektören utreda frågan skyndsamt, sa Mats Hulth.

bildades fram till att man fick sin lokal. (Drygt sex månader).

Genom namninsamlingsaktionen och tidningsartiklar hade man väckt ett intresse för en kvarterslokal. Men det var svårt att hålla detta intresse vid liv när tiden bara gick utan att något hände.

Vi ordnade möten då man pratade om läget och om hur man ville använda den kommande kvarterslokalen. Men väntans tider blev för lång. Entusiasmen började svalna.

Gruppen som tagit initiativ till namninsamlingen fann ingen anledning att träffas innan de visste något säkert besked. De tyckte bara det blev krystat att samlas för att planera något som ännu inte var verkligt.

När kontraktet till sist var klart och man fick tillträde till lokalen visade det sig att den var i ett mycket dåligt skick och omöjlig att vistas i som den var. Den hade tidigare använts som lagerlokal och var fylld med gammalt bråte. Tapeterna hängde i trasor på spruckna väggar. Det fanns inte tillräckligt med elledningar dragna. Golven var trasiga och allt var oerhört förfallet och smutsigt. Insikten om detta blev nästan chockartad för oss alla som varit så ivriga att skaffa fram en lokal att vi blundat för hur den såg ut.

Men detta visade sig inte enbart vara negativt. För nu startade ett intensivt arbete för att rusta upp lokalen.

Upprustningen och invigningen.

Nu kom en mängd nya människor till dem som redan var aktiva. Det var många som varit för blyga för att komma in i en grupp och prata, men som nu kunde göra ett praktiskt arbete för en gemensam idé. Det fanns flera pensionerade hantverkare som sedan pensionen inte kände någon funktion i samhället. Dessa människor blev nu uppskattade för sin yrkesskicklighet när de målade, snickrade och lade mattor. Några av de arbetslösa som drev omkring i området på dagarna, hjälpte bla. till med att

skura och måla i lokalen.

Man kan tycka att denna beskrivning låter väldigt idyllisk. Men vi vill gärna förmedla hur positiv denna upprustningsperiod blev och hur den svetsade samman människor som byggde upp sin egen kvarterslokal.
Vi fick verkligen se skillnaden i engagemang när vi såg tillbaka på långa sega perioder av ovisshet om kvarterslokal, svårigheten att få folk att arbeta för olika frågor som var mera diffusa och känslan av meningslösheten i att försöka påverka som så många hade.
Nu hade man nått en seger och det gav kraft att kämpa vidare.
Nu kunde man också arbeta praktiskt och resultatet blev fullt synligt.

Man tog med sig gamla soffor, bord, stolar och mattor hemifrån vinds- och källarutrymmen.
Alla var eniga om att de pengar som beviljats till inventarier skulle användas på bättre sätt än till möbler som i alla fall gick att skaffa. Lokalen började få en

egen själ och såg väldigt personlig ut med blandningen av olika stilar i sin inredning.

Ännu fanns det ingen organisation utan det blev vi i projektet som oftast fick samordna och hålla i trådarna. Vi började också hålla öppet i den nya lokalen både på dagar och kvällar för att den skulle börja utnyttjas så mycket som möjligt.

Delar av pengarna började användas. Tillsammans med invånarna inköptes nu material till en snickarverkstad som blev det första rum som inreddes komplett, eftersom den behövdes för att upprusta den övriga lokalen. Olika intresserade invånare såg sig om efter priser på vävstolar, symaskiner och material till fotolab. Det var sådana aktiviteter plus ett bibliotek man enats om att försöka få igång i den nya lokalen.

Man hade också gjort en provisorisk plan över lokalen. Den skulle disponeras så att det blev ett sy- och vävrum, ett bildarkivrum, ett snickeri, ett fotolab och ett rum för ungdomarna. Dessutom fanns ett stort samlingsrum dit man kom in direkt från gatan.

Den första målsättningen var att ha en invigningsfest för att visa att lokalen nu fanns och att alla som ville kunde komma dit. Nu arbetade man för att få lokalen i sånt skick så den gick att "visas upp" utan att allt för den skull var färdigt i den.

Efter ungefär två månaders upprustningsarbete kunde således lokalen invigas med buller och bång.

Tillsammans med några invånare affischerade vi överallt om den förestående invigningsfesten. Två orkestrar - med musiker som bodde i Kransen - hade erbjudit sig att spela gratis på festen.

Så kom invigningsdagen en vacker försommarkväll i slutet

av maj 1978. Vi som arbetat med upprustningen var spända på om det verkligen fanns ett aktivt intresse när allt kom omkring. Skulle några komma?
Vi behövde inte vara oroliga.
Redan en halvtimme innan utsatt klockslag började folk strömma till lokalen. På en kort stund var det överfullt och man satt även på bänkarna utanför. Ett par hundra personer deltog i festen och stämningen blev hög. Man dansade och lokala förmågor sjöng och spelade spontant.

DN SYDVÄST 31. maj 78

De ordnade sin egen träffpunkt

□□ Med dans, sång och musik startade invigningen av den nya kvarterslokalen på Tegelbruksvägen 2 i Midsommarkransen.

Från fredag eftermiddag till sena natten var lokalen och "Lilla torget" fylld av nyfikna och förväntansfulla invånare i alla åldrar. Man undersökte och diskuterade lokalens olika utrymmen och möjligheter. Man dansade, sjöng, spelade och lyssnade på musik.

Midsommarkransborna har länge saknat en träffpunkt i stadsdelen. Under hösten 1977 drog därför en grupp invånare i gång med en namninsamling för kravet på en egen kvarterslokal till området. Tillsammans med Kransenprojektet bearbetade man sedan politiker och myndigheter. Efter många svårigheter lyckades man till slut få ett positivt beslut av politikerna.

Efter påsk kunde upprustningen av den gamla färghandeln vid Lilla Torget starta. Renoveringen har helt skötts genom invånarnas egna gemensamma krafter. Nu är den alltså färdig att tas i bruk. Det finns många idéer om hur lokalen ska kunna användas, men det är viktigt att så många som möjligt kommer med i den fortsatta planeringen. De som hittills har arbetat i och planerat för lokalen brukar träffas i kvarterslokalen på tisdagskvällar. Dessa träffar är öppna fÖr alla.

Bilderna berättar om den lyckade starten för Kransens Kvarterslokal. Många av de ca 200 festdeltagarna tyckte att invigningsfesten måste följas upp med regelbundna dans- och musikkvällar. **Foto: EVA GRAPE**

HÖSTFESTEN ÄR NU SPIKAD
TILL FREDAGEN DEN 10/11 KL 19.00

Verksamheten har börjat ta full fart.

Du kan nu använda:

Snickeriet

Syrummet, där symaskiner och vävstolar finns

Fotolabbet

Biblioteket, som växer allteftersom folk ställer ner sina lästa böcker

Pingisbordet

Schackspelen

Vi kommer att fortsätta med de populära danskvällarna

Kulturaftnar och debattkvällar planeras också

Arbetet med bilderna från gamla kransen fortsätter

Föreningar och grupper kan använda lokalen för möten, cirklar och aktiviteter av olika slag

Varje onsdag kl.14,00 träffas exempelvis pensionärsföreningen i Kransen

Du kan även komma in och ta en kopp kaffe, prata och läsa tidningar

Öppet i lokalen ska vi försöka ha på följande tider: Måndag - fredag 13-16,18-22

För att verksamheterna ska kunna samordnas och spridas har en 'kvarterslokals - förening' bildats

Öppna föreningsmöten kommer att hållas första tisdagen i varje månad

Där kan vi diskutera ide'er och förslag på verksamheter i lokalen

Du kan också bli medlem i föreningen genom att betala in 15 kronor per år på postgiro 12 42 82 - 5 Som medlem kommer du att få personlig information om allt som händer i kvarterslokalen

"När jag kom till invigningsfesten var det precis som en logdans på landet. Det var ju folk i alla åldrar som dansade med varandra och alla var så himla glada."

Eller en annan kommentar: "när vi skulle åka till landet åkte vi förbi lokalen och det såg inte ut som om det var i Sverige utan något spanskt eller så, där alla dansar och sjunger. Så vi var tvungna att gå dit i alla fall."

"det verkade precis som om pensionärerna var trötta på att vara för sig själva och likaså dom unga. Det var som om folk gått och längtat efter att ha roligt på det här sättet som det ju var förr i tiden. På det här sättet kanske den där gamla stämningen kan komma tillbaka. Man kände sig ju så välkommen och det är ju så här det måste vara."

Hur de vanliga dagarna i kvarterslokalen kom att bli

Nu fanns alltså kvarterslokalen i relativt färdigt skick.

Till invigningsfesten hade man presenterat de olika verksamheterna som var tänkta i lokalen. Listor hade satts upp i alla rum där dom som var intresserade av att delta kunde anteckna sina namn. Det fanns listor för sy- och vävintresserade, för fotolab-bildgruppen, pingis, keramik och för dom som ville snickra regelbundet.

Flera antecknade sig redan på invigningsfesten och under sommaren kom då och då några namn till på listorna.

De personer och grupper som tagit initiativ till de olika verksamheterna skulle nu börja organisera det hela för att få det att flyta. Men de var osäkra på hur detta skulle genomföras. Vår roll blev då att hjälpa till med att sätta igång och organisera upp de olika grupperna.

Efter sommaren började vi sammankalla de personer som skrivit upp sig på listorna.

För varje verksamhet ordnade vi ett eget möte. Meningen var att personerna i varje grupp skulle formulera vad de ville göra och hur mycket de kunde tänka sig att vara med.

I några grupper började man organisera ett gemensamt arbete och planerade hur man skulle lägga upp det tillsammans.
Andra grupper var mera individuellt inriktade. Där ville folk helst göra egna saker och inte känna att de band sig för något ansvar eller regelbundna träffar. På initiativ av en pensionär startades också en biblioteksverksamhet i lokalen. Idén bakom var att människor skulle ställa ner lästa böcker istället för att de skulle stå hemma och damma. Snart kom också en hel del böcker in. Dessa har renoverats och katalogiserats och utlåningen börjar nu ta fart.
De grupper som hade bildats tidigare, t ex bildgruppen och pensionärerna fick nu nya medlemmar och behövde lägga upp sitt arbete efter nya ramar sedan man fått en lokal att vara i, och egna rum att utnyttja.

Varje verksamhet bestämde en fastslagen veckodag att träffas på och det lades upp så att olika saker inte pågick samtidigt som kunde hindra eller störa varandra.

Det är viktigt att kvarterslokalen hölls öppen så mycket som möjligt för att invånarna skulle få tillfälle att utnyttja den och bekanta sig med att den fanns.

Vi i projektet delade upp arbetet så att någon av oss fanns i kvarterslokalen varje eftermiddag och vardagskväll. På kvällarna höll vi öppet tillsammans med några invånare eller någon av grupperna.
De invånare som var mest verksamma eller hade något ansvar i lokalen fick egna nycklar. Sammanlagt hade ca 20 personer egna nycklar under hösten. Några hade tagit ansvaret för att hålla lokalen öppen vissa tider på helgerna.
Hur blev det då när lokalen var öppen? Var det många som kom dit? Hur använde dom sig av lokalen? Utnyttjade dom de möjligheter som fanns där?

DE HYR UT GENOM
OCH TAR DUBBLA HYRAN
U

På eftermiddagarna var det ofta ganska lugnt men sällan tomt. En gång i veckan hade pensionärsföreningen sina väl besökta träffar. De andra eftermiddagarna kom folk indroppande för att stanna ett tag och träffas och småprata. Det var oftast pensionärer som kom men också en del yngre yrkesverksamma människor som hade oregelbundna arbetstider.

Kvällarna blev väldigt ofta olika. Vissa kvällar vardet fullt av liv och aktivitet medan det andra kvällar var tomt. Under de aktiva kvällarna utnyttjades lokalens möjligheter. Det var alltid någon som snickrade, några spelade pingis och några satt och vävde. För det mesta var det då också folk som kokade kaffe till alla och man hade en gemensam pratstund som ofta drog ut sent på kvällarna. Den orkester från området som spelat på invigningsfesten använde en gång i veckan ett av rummen att öva i, vilket alltid förhöjde stämningen extra.

För det mesta kunde vi se ett klart samband mellan yttre orsaker och att det var mycket eller lite folk i lokalen. Ibland kunde det bero på ett TV-program eller på vädret. Men ofta berodde det på att folk snart lärde sig vad som var på gång de olika kvällarna i lokalen. Och när det var något intressant eller när man visste att speciella personer var där så kom fler människor dit. Och detta i sin tur gjorde att ännu mer folk kom in. Förmodligen tog många en tur förbi kvartershokalen på kvällarna och såg det ut att pågå något, så gick man in.

Under de första månaderna kom en ständig ström av invånare in för att bara titta på kvartershokalen, och fråga om hur den kunde användas. Vissa hade sett de lappar som satts upp i portarna och delats ut i brevlådorna där olika grupper berättade om sina verksamheter i kvarters-

lokalen och även de flygblad som rekommenderade folk att ta dit böcker och möbler som de inte använde hemma.

Projektets funktion blev nu annorlunda i och med att kvarterslokalen öppnats. Tidigare hade vi haft öppettider i vår arbetslokal dit invånare brukade komma för att diskutera olika frågor med oss.

När kvarterslokalen kom igång flyttade vi öppettiderna dit eftersom all aktivitet så småningom skulle utgå från kvarterslokalen och vi senare skulle sluta vårt arbete i området. Vi såg till att någon från projektet för det mesta var i kvarterslokalen och höll öppet.

Men det blev svårt att klargöra vår nya funktion. Det var ju invånarna själva och inte projektet som skulle forma verksamheterna i kvarterslokalen. Vår roll i kvarterslokalen var att stödja de idéer och förslag som kom från invånarna och hjälpa till att realisera dem.

En midsommarkrans till stationen Midsommarkransen.

Under våren -77 kom vi i kontakt med några elever från Konstfackskolan i Stockholm. De var intresserade av att göra ett elevarbete med utsmyckning av någon T-banestation. De hade sett Midsommarkransens station och tyckt att den var trist och ful. När de hörde att vi i projektet arbetade i stadsdelen, tog de kontakt med oss.

Det visade sig att deras inställning till sitt arbete stämde väl överens med vår: att tillsammans med invånarna i stadsdelen försöka skapa en bättre boendemiljö.

Detta kan göras på så många olika sätt. Varför då inte t ex genom att förbättra områdets T-banestation. Vi tyckte idéen var jättebra och bjöd in de invånare som var intresserade till en diskussion om hur en utsmyckning av T-banestationen skulle kunna se ut.

Så föddes idéen om att göra en stor midsommarkrans av trä som skulle tillverkas av invånarna själva och hänga i taket på stationen.

DN-Sydväst
24.1 79

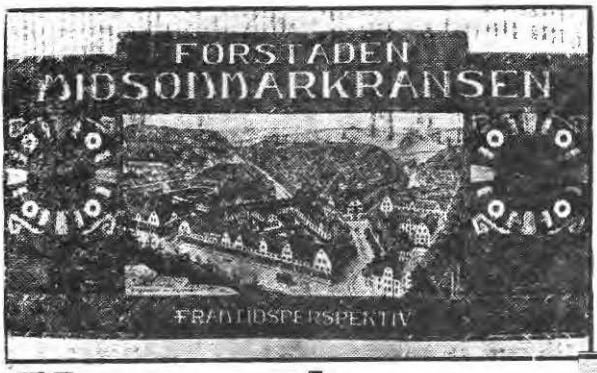

Omslaget till AB Södra Förstadens broschyr från 1911. Denna bild ska förstoras upp, med kransar och allt och pryda fasaden på den nedlagda pressbyråkiosken i Midsommarkransens T-banestation. Känner ni igen hörnet Södertäljevägen—Svandammsvägen?

Anna Flem ström och Han Nilsson me första förslage till hur kranse ska se ut.

Kransenborna själva smyckar sin T-station

Vad tänker ni på när ni hör ordet Midsommarkransen? Antagligen en stor tung krans med sommarängens alla blommor och blader.

Just en sådan krans ska invånarna i stadsdelen Midsommarkransen skära i trä och sätta upp i sin T-banestation.

Tre unga konsthantverkare kläckte idén. Pengar får man från SL.

Det var för två år sedan som konstfackarna Anna Flemström, Hans Nilsson och Stina Zetterman började fundera över vad man kunde göra åt Midsommarkransens trista T-banestation.

Genom Kransen-projektet fick de kontakt med invånare i stadsdelen. Dessa ville gärna hjälpa till med att snygga upp sin T-banestation.

Den stora granna träkransen ska hänga i taket på T-banehallen. Den ska snidas och målas i den nya kvarterslokalen vid "lilla torget", Tegelbruksvägen 2.

Först tänkte de tre konsthantverkarna att kransen skulle göras i ett enda stycke. Men då skulle inte så många kunna arbeta med den. Nu ska varje blomblad, varje skaft och varje grönt blad snidas för sig och sedan spikas ihop.

– På det viset kan även de som är ovana att arbeta i trä pröva på. Den som inte blir nöjd med sitt första försök får en ny träbit, säger Anna Flemström.

Kiosken blir tavla

I T-banehallen finns en nedlagd Pressbyråkiosk. I dag används den som omklädningsrum av SL-folket. Men SL vill gärna att glasväggen utåt hallen ska snyggas upp.

När AB Södra förstaden skulle bygga centrala Midsommarkransen 1911 gav firman ut en reklambroschyr. På framsidan av den sitter en fint dekorerad bild av hur man tänkte sig den nya stadsdelen.

Den bilden ska förstoras upp och sättas mitt i det gamla Pressbyråfönstret. På sidorna blir det snidade kransar och band i målat trä. Längst ut ska man visa foton från Kransen förr och nu.

De som bestämmer på SL var glada åt att invånarna själva skulle utföra arbetet på T-banestationen. På så sätt slapp SL billigt undan. 50 000 kronor betalar företaget i lön åt de tre ungdomarna och för material.

Blir resultatet bra kanske Kransenborna får bestämma om målning av väggar och tak också.

Alla som vill arbeta med Kransen är välkomna till Kvarterslokalen, tisdagar 13—16 och 18—22 eller onsdagar 18—22. Denna vecka går det bra att titta in på dagtid och titta på hur skisser och pappersmodeller växer fram.

ULLA HAGBERG

Men det skulle bara kunna realiseras om invånarna också fick en kvarterslokal där arbetet skulle kunna utföras.

Sen följde en oändligt lång period där det gällde att hitta någon som ville finansiera detta projekt. Många var inblandade och många var intresserade att stödja idéen, men några pengar verkade det svårt att uppbringa. SL hade redan ett upprustningsprogram för en mängd stationer men Midsommarkransen fanns som vanligt inte med i den planeringen.
Men experimentet att invånarna själva skulle vara med och utföra en sådan utsmyckning var unikt - det insåg man. Och kostnaden för materialet och arbetet skulle bli en droppe i havet i jämförelse med andra stationers utsmyckning. Dessutom var det en fördel att projektet fanns kvar i stadsdelen för att kunna samordna arbetet i början.
Till sist efter ett och ett halvt års väntan insåg SL att det var mycket som talade för att satsa på konstfackselevernas idé för utsmyckningen. Pengar beviljades för material till en träkrans och till handledararvode för ett halvår.

Nu blev det plötsligt bråttom. Konstfackarna insåg att ett stort arbete väntade dem och de invånare som ville vara med. Funderingarna var många: Hur skulle det gå att på ett halvår tillverka en jättekrans tillsammans med folk som kanske aldrig sysslat med träarbeten förr? Och skulle tillräckligt många vilja vara med och arbeta?

Arbetsmöten och informationskvällar anordnades. Konstfackarna diskuterade tillsammans med en grupp intresserade hur arbetet skulle läggas upp. På ett medlemsmöte i kvartersföreningen beslutades att en del av kvartershokalen skulle avdelas för arbetet med kransen och vissa kvällar i veckan reserverades för detta.

När detta skrivs är kransen på väg att bli färdig. Den kommer att hängas upp till midsommar för att göra skäl

NU ÄR TRÄDEN FÄLLDA

OCH HITTRANSPORTERADE FÖR T-BANEUT-SMYCKNINGEN

ALLA ÄR VÄLKOMNA ATT DELTA I ARBETET ATT BYGGA DEN STORA MIDSOMMAR-KRANSEN SOM SKA HÄNGA I TAKET MELLAN PERRONGERNA.

VI HAR TJUVSTARTAT LITE MED ATT HUGGA EN DEL BLAD MEN TISDAGEN DEN 20 MARS 1832 GÅR VI IGENOM HUR MAN GÖR BLOMMOR OCH BLADER.

FÖR ER SOM MISSADE PROVHÄNG-NINGEN AV MODELLEN DEN 21 FEB OCH DIABILDSVISNINGEN DEN 7 MARS ORDNAR VI EN NY BILDVISNING TIS. 20 MARS I SAMBAND MED GENOMGÅNGEN.

SÖNDAGEN 25 MARS PLANERAR VI ATT TILLSAMMANS ÅKA TILL BROR HJORT MUSÉET I UPPSALA FÖR ATT TITTA PÅ HANS TRÄ-SNIDERIER. VI HYR EN BUSS ELLER ÅKER TÅG BEROENDE PÅ HUR MÅNGA VI BLIR, ÄR DU INTRESSERAD HÖR AV DIG TILL KVAR-TERSLOKALEN 45 82 05 ELLER 42 25 12 ELLER ANTECKNA DIG PÅ LISTA I KVARTERSLOKALEN.

I KVARTERSLOKALEN FINNS OCKSÅ VÄV-RUM, SNICKERI, BIBLIOTEK, SAMLINGSRUM, KAFFE-KOKARE, FOTOLABB, BILDARKIV, PINGISBORD, DANS-KVÄLLAR, TEMAKVÄLLAR.

KOMMUNEN GARANTERAR HYRAN MEN VI MÅSTE SJÄLVA STÅ FÖR PROGRAMVERKSAMHET-EN, KOM OCH VÄ MED OCH BESTÄM VAD VI SKA GÖRA, OCH UTNYTTJA LOKALEN!

ADRESSEN ÄR TEGELBRUKSVÄGEN 2 VID LILLA TORGET. HÄLSNINGAR KRANSBYGGARNA & KVARTERSFÖRENINGEN

för namnet. Taket i stationen har nu målats himmelsblått och man väntar med spänning på dagen då kransen ska hängas upp.
Det har varit ett hårt arbete för dem som varit med. Många invånare har varit intresserade, men de som tagit del i arbetet kontinuerligt blev ändå inte så många, om man jämför med antalet intresserade.
Arbetet har betytt mycket för verksamheten i lokalen. Det har lockat ner en massa folk som tidigare inte hittat någon anledning att gå dit. Nu kunde man titta på arbetet eller kanske börja snida till ett löv eller en blomma. Detta har sen blivit en inkörsport till att börja intressera sig för annat i lokalen.
Det har också underlättat för de ansvariga i kvartersloka len att detta arbete pågått flera kvällar i veckan. Man har då inte behövt ha någon annan aktivitet dessa kvällar utan lokalen har ändå varit öppen och välbesökt.

Arbetet med hyresfrågorna

"Man måste bo bra för att orka bry sig om annat."

Ett bostadsområde där de flesta husen ägs av privata hyresvärdar kan bli ganska illa åtgånget.

Att äga hus innebär en ekonomisk investering. Rättigheterna för en husägare är ofta större än skyldigheterna. Och om lagens kryphål utnyttjas tillräckligt effektivt så kan husägandet bli ett ekonomiskt spel där hyresvärdar köper och säljer hus till varandra och gör snabba affärer.

De som blir mest lidande av detta är självklart hyresgästerna. Vi märkte snart att problemen kring boendet för många överskuggade allt annat.

Det är svårt att intressera sig för något utanför när man inte har bostaden tryggad eller om man ständigt måste bekymra sig över att reparationer inte blir utförda.

Vi i projektet fick höra fler och fler skräckhistorier om hur hyresvärdar kunde trakassera sina hyresgäster. Särskilt i några kvarter bodde vissa människor under orimliga förhållanden.
Där ägdes flera hus av samma hyresvärd - Thomas Perzon. När vi kom till Kransen ägde han sammanlagt 13 fastigheter.

Efter en kartläggning av hans organisation klarnade bilden för oss. Thomas Perzon stod antingen själv som ägare av sina hus eller också hans bolag, TOPEFA (Thomas Perzons Fastigheter AB).
I det bolaget var Perzon registrerad som ordförande och hans sammanboende kvinna som vice ordförande. TOPEFA förvaltade samtliga 13 fastigheter. TOPEFA hyrde sedan ut ett 30-tal lägenheter till ett annat bolag, TENSID, som i sin tur hyrde ut lägenheterna till ockerhyror, utan att skriva kontrakt.

En ren hotellverksamhet förekom också, med lägenhetsuthyrningar per dygn. Något hotelltillstånd fanns inte.

I styrelsen för TENSID satt Perzon vice ordförande och hans sammanboende kvinna ordförande.

Dessa bolag fungerade således enbart som en täckmantel för att hyresvärden skulle kunna kringgå bruksvärderingslagen. Därigenom kunde han få ut en betydligt större vinst av sin hyresverksamhet än om han varit tvungen att följa de med Hyresgästföreningen överenskomna kvadratmeterhyrorna. Han kunde också därigenom lura och skrämma människor till att omgående flytta och förespegla dem att de inte har några juridiska rättigheter.

Som komplement till denna bild fungerade ytterligare en person, Rolf Andersson. Han var anställd av TENSID (Perzon) för att sköta just den obehagliga andrahandsuthyrningen. Det var också alltid han som handgripligen såg till att vräkningarna fullföljdes.

Det visade sig att de lägenheter som hyrdes ut i andra hand, oftast blev uthyrda till utländska medborgare som var hänvisade till denna bostadsmarknad för att kunna få någon lägenhet. Dessa människor visste ofta ingenting om sina rättigheter och hur den svenska lagen fungerade och för hyresvärden var det naturligtvis tacksammast att hyra ut lägenheten till just den typen av människor som inte skulle komma att kräva något.

Så här berättar en utländsk man som hyrde i andra hand:

> "Jag fick lägenheten med hjälp av en kompis och hade bott där i mer än ett år när jag blev utkastad. Här i Sverige har man inte samma basproblem som i vårt land, alltså avsaknad av mat, sjukvård m.m. Men ni har andra problem som med t ex hyresvärdar och gangsters som Rolf Andersson. Han är maktgalen. Honom är jag rädd för. Såna som han utnyttjar en när man är utlänning och inte kan språket. Vi kan bli utslängda när som helst. Han kom ju och sa att vi måste flytta utan någon anledning."

Flera lägenheter hyrdes också ut till svenskar som hade sociala problem och som inte kunde få lägenhet på annat sätt.

Men även hyresgäster som hade egna kontrakt och bott länge i husen kunde bli trakasserade:

> "Ibland stänger han av varmvattnet och när man ringer och klagar så skrattar han och säger att det är nyttigt att bada kallt. Sen säger han att det är bara att flytta om vi inte trivs."

> "När Perzon köpte huset, då rev de ner staketet runt gården och asfalterade en körväg in på gården på natten. Blomsterrabatter och allt rök. Innan var det rosenbuskar, grönt och planterat, men det försvann allt. Hela gården har ju asfalterats nu och han har smällt upp det där skjulet."

När vi gjorde en intervju med Thomas Perzon själv så sa han bland annat följande:

> "Kärringarna skriker när man asfalterar över deras potatisland. Dom förstår inte att det är andra tider nu och att saker förändras."

Det är talande citat som visade hur olika villkoren är och hur utlämnade hyresgäster kan bli.

Många hyresvärdar i området misskötte sina hus även om Perzons verksamhet var den största i Midsommarkransen så fanns det flera hyresvärdar som kringgick lagarna och vägrade utföra reparationer.

När det gällde arbetet med hyresfrågor så försökte vi arbeta med samma grundinställning som i det övriga områdesarbetet. Vår inställning var ju den att om människor får ökad kunskap och möjlighet att tillsammans kämpa för bättre hyresförhållanden och använda sig av t ex hyresnämnden eller hyresgästföreningen, så kan man få bukt med dom värsta missförhållandena. Under den tid vi har arbetat i Midsommarkransen har detta visat sig vara svårare än vad vi någonsin kunnat föreställa oss.

Det första motståndet är hyresgästernas eget. Många uppfattar sin hyresvärd på samma sätt som sin arbetsgivare "det gäller att inte bli besvärlig för då kan man få sparken"..... Många har uppfattningen att om de klagar eller kräver något av hyresvärden så kan dom bli vräkta.

Många invånare vi kom i kontakt med var också besvikna och desillusionerade på hyresgästföreningen. Man hade varit medlem i föreningen i flera år i den tron att föreningen skulle tillvarata deras intressen. För många blev det inte så. Besvikna gick de ur hyresgästföreningen i den uppfattningen att det inte går att göra någonting åt missförhållanden i lägenheten eller huset när inte ens hyresgästföreningen kan det.
Det var också vanligt att hyresgäster inte haft någon aning om sina rättigheter och inte heller visste vart man skulle vända sig om man ville veta något.

Man känner inte grannarna. Man vet inte om andra upplever samma problem. Man är rädd att bli vräkt. Man har dålig kunskap om hyreslagarna. Dessa brister var några vi tyckte var viktigast att komma åt för att det skulle finnas förutsättningar att ta itu med de egna hyrespro-

blemen. Vi försökte skapa dessa möjligheter på olika sätt.

Husmöten

När vi märkte att flera från samma hus ville att något skulle göras så föreslog vi ofta att de skulle samlas till husmöte.
Någon eller några gick antingen och ringde på hos alla eller la lappar i brevlådorna med förslag på datum för husmöte.
Det blev ofta trevliga möten. Man hade kanske gått och sneglat på varandra utan att hälsa eller prata med varandra. På ett husmöte är det oftast få personer, så alla får då möjlighet att prata.

Här märkte vi snart att folk vill lära känna varandra lite först innan man pratar om hur man ska gå tillväga för att göra någon gemensam aktion. Det är viktigt att veta var man har varandra ifall något skulle inträffa.

Vi minns ett möte där hyresgäster från ett hus hade samlats i vår lokal för att diskutera hur de skulle få bukt med vanskötseln av deras hus. När vi träffades verkade stämningen bli bra. Alla hade något att berätta och tillföra diskussionen. Folk var arga på hyresvärden och ville gå till gemensam aktion.
Ungefär tio minuter efter det vi samlats, öppnas dörren och in kliver hyresvärden själv med ett glatt "Hejsan, jag vill gärna vara med på ert möte, så vi kan göra något åt det ni klagar på". Under armen hade han en karta över hur han hade tänkt sig bygga om huset så att det skulle bli fint.

Alla blev så överrumplade så att stämningen blev helt förlamad. Även fast alla visste att denne man hade en förmåga att släta över saker och ofta fara med osanningar, så kom sig ingen för med att säga något.

Hyresvärden försökte också att åstadkomma splittring genom att vädja till några och skälla på andra. Och flera som bara en kort stund tidigare hade utgjutit sin ilska över hyresvärden blev nu i hans närvaro, fromma som lamm eller satt helt tysta och tittade i bordet.

Man hade då ännu inte hunnit få en känsla av att vara en grupp där man kunde lita på varandra och där man kunde veta att alla ville samma sak. Hade det varit så, så hade nog hyresvärden inte fått komma in och störa mötet utan man hade troligtvis kunnat anordna ett senare möte med honom när gruppen gjort klart för sig själva vilka krav man ville ställa.

Vad som nu hände var att alla plötsligt kände sig som isolerade personer med ett eget beroendeförhållande till hyresvärden. Dessutom undrades vem som skvallrat för hyresvärden - vem kunde man inte lita på?
Mötet upplöstes i förvirring. Några hade fått löften om förbättringar - som aldrig blev av. Grunden för att göra något gemensamt hade nu slagits undan. Vi fick klart för oss att det krävs mycket för att folk överhuvudtaget ska våga samlas och försöka kämpa gemensamt i sitt hus, men innan man "snackat ihop sig" behövs inte mycket för att gruppen ska splittras.

Vi i projektet brukade vara med på husmöten om hyresgästerna ville det, för att kunna ge dom tips vi kände till.

Om man till exempel inte hade en fungerande tvättstuga, kunde man skriva till Hyresnämnden. Alla hyresgäster i huset skriver då under för att ingen enskild skulle få besvär med hyresvärden.

Om källar- eller vindsutrymmena var blockerade av bråte så kunde man vända sig till brandmyndigheterna. Om gården blivit asfalterad trots att ritningarna föreskrev

grönområde, så var det stadsbyggnadskontorets ansvar osv.

Vissa saker lyckades bra genom sådana husmöten medan andra var svårare att komma tillrätta med. Men ett resultat var alltid lyckat - och det var det faktum att man lärt känna grannarna och på så sätt kände sig tryggare i huset.

Dom öppna cirklarna

Som vi nämnde tidigare, saknar de flesta hyresgäster kunskaper om hyreslagen och man vet inte så mycket om sina rättigheter och möjligheter. Eftersom hyreslagen ofta är svår och krånglig att lära sig och eftersom det ofta blir tråkigt och känns meningslöst att studera olika lagar och paragrafer så försökte vi hitta ett mera levande sätt att nå kunskaperna på.

Den mest meningsfulla tyckte vi var att utgå från den konkreta verkligheten och att se hur man för varje enskilt fall kan använda sig av lagarna.

Så startade vi det som vi kallade "dom öppna cirklarna om hyresfrågor" och som vi tycker blev lyckade försök.

Vi gjorde upp ett schema för ett antal månader framåt med ett möte i veckan. Detta schema delades via posten ut till alla hushåll i Kransen.

Varje möte hade ett tema, tex. "reparationer" eller "hyresvärdens skyldigheter". Meningen var att man kunde komma med sina konkreta problem och få reda på hur man kan gå tillväga för att göra något åt dem och vad hyreslagen säger i de enskilda fallen.
Ville man gå på alla temamötena och lära sig mer om hyreslagen så kunde man det, likaväl som det gick bra att bara komma de gånger som något tema berörde den egna situationen.

KOM PÅ MÅNDAGKVÄLLAR

SÅ KAN DU LÄRA DIG MER OM DIN HYRESSITUATION.

FR.O.M MÅNDAGEN DEN 7/11 ÄR DET **DISKUSSIONS-KVÄLLAR OM HYRESFRÅGOR**

I KRANSENPROJEKTETS LOKAL: SVANDAMMSVÄGEN 5, VARJE MÅNDAG KL 18.00

7/11	HYRESAVTALET. HYRESOCKER, SVARTA PENGAR M.M. Vad kan man göra för att angripa ORGANISERAD ANDRAHANDSUTHYRNING?
14/11	HYRESVÄRDENS SKYLDIGHETER. REPARATIONER OCH UNDERHÅLL. TVÄTTSTUGOR OCH BAKGÅRDAR.
21/11	HYRESGÄSTENS SKYLDIGHETER. Vad händer om INTE HYRAN BETALAS IN I TID? DEPONERING av del av hyra.
28/11	BESITTNINGSSKYDDET. NÄR KAN DU BLI UPPSAGD? Din rätt till att få FÖRLÄNGT KONTRAKT.
5/12	HYRESSÄTTNINGEN. OM HYRAN ÄR FÖR HÖG. Vad kan Du göra åt HYRESSÄTTNINGEN? Prövning av HYRESVILLKOR.
12/12	REKVYERING OCH SANERING. PÅ VEMS VILLKOR ?
19/12	ALLMÄNNA FRÅGOR om boendet som kommit upp under debattkvällarna.

DET HÄR ÄR NÅGRA FÖRSLAG PÅ DISKUSSIONSPUNKTER. GIVETVIS KOMMER UTGÅNGSPUNKTEN FÖR DISKUSSIONERNA ATT VARA DE KONKRETA FRÅGESTÄLLNINGAR SOM KOMMER UPP PÅ MÖTENA.

EN JURIST KOMMER ATT VARA MED PÅ MÖTENA FÖR ATT SVARA PÅ FRÅGOR OCH LEDA DISKUSSIONEN.

KRANSENPROJEKTET HAR NYA ÖPPETTIDER

MÅNDAGAR 13 - 16, 18 - 20
ONSDAGAR 13 - 16
TORSDAGAR 13 - 16 , 18 - 20

En jurist ledde dessa öppna cirklar. Det visade sig att det blev en grupp som gick på alla möten, men att det också kom nya människor nästan varje gång för att ta reda på något, exempelvis om sitt eget kontrakt eller om en reparation.
De invånare som regelbundet gick på cirklarna kunde ganska snart ge egna råd och vara med och diskutera de problem som dök upp.
Man fick också en bild av hyresförhållandena i Kransen.

Så här kommenterade en cirkeldeltagare detta,

> "Man vart nästan stum när man hörde hur värdarna var. Man kunde inte fatta att det kunde existera något sådant. Det var också bra att de här värdarna fick sig en uppryckning och att de fick höra att folket opponerade sig mot dem. Och att det var ungdomar som tog hand om det och lärde oss äldre. Vi gör ju inte sak av det vi tänker på. Vi vill ju inte bråka. Det var tur att några tog itu med det. Och vi fick lära oss så mycket om vad vi kunde göra åt det".

Ibland följdes också cirklarna upp under veckan genom att vi hjälpte till att skriva reparationsföreläggan-den till Hyresnämnden eller att överklaga en vräkning.

Cirklarna betalades av studieförbunden som också bekostar viss litteratur.

Kartläggning av andrahandsuthyrningen

När projektet startades hade vi gjort en övergripande kartläggning över ägandeförhållandena i Midsommarkransen. När vi förstod att T Perzon byggt upp en organisation, försökte vi så snabbt som möjligt att få ett grepp över hur denna organisation var uppbyggd.
Men vi behövde få mer kunskap från hyresgästerna själva för att komma åt den komplicerade andrahandsuthyrningen.

Vi tog kontakt med några medlemmar i Hyresgästföreningens kontaktkommitté i Midsommarkransen och diskuterade hur vi skulle gå tillväga. Vi insåg att en noggrannare kart-

läggning var nödvändig för att veta hur många som var drabbade av Perzons verksamhet och på vilket sätt.

Tillsammans med kontaktkommittén gjorde vi därför upp ett frågeformulär till ca 100 av hyresgästerna i Perzons hus.
Svaren bekräftade våra misstankar och utgjorde bra bevis för Hyresgästföreningen.

Vi fick också reda på att Perzon begärt förvärvstillstånd för två nya fastigheter i Midsommarkransen.

På grund av de uppgifter som nu Hyresgästföreningen fått in och tidigare aktioner från de husmöten som hållits, avslog Hyresnämnden Perzons begäran med stöd av Hyresgästföreningen och Fastighetskontoret.

Information

För att en förändring över huvud taget skulle komma till stånd var det viktigt att de som kom i kontakt med Perzons verksamhet blev informerade om vad som skedde.

Vi skickade skrivelser till olika myndigheter som Bostadsdomstolen och Fastighetskontoret och informerade om Perzons verksamhet med andrahandsuthyrningen.
Vi fick massmedia att uppmärksamma vad som hände i dessa hus och det skrevs en del tidningsartiklar som beskrev missförhållandena och som gjorde att Perzons verksamhet alltmer kom i rampljuset.
De hyresgäster som själva hyrde i andra hand av Perzon visste oftast inte om att flera andra befann sig i samma situation. Dessutom visste de inte om den organiserade verksamheten som låg bakom.

Vi tänkte att mera information skulle kunna aktivéra hyresgäster att göra något åt sin situation.
Vi tryckte upp hyresnämndens dom och vi kopierade tidningsartiklar. Detta delade vi ut till alla Perzons

Stopp för ännu en skandalvärd av hyresnämnden

Hyresnämnden har slagit fast att Thomas Perzon, som äger 150 lägenheter i Midsommarkransen, genom sitt bulvanföretag AB Tensid, haft en omfattande uthyrning av andra hands lägenheter till höga hyror.

Ännu en skandalvärd har avslöjats. Och Thomas Perzon får hädanefter inte köpa fler fastigheter i Stockholm.

Onsdagen den 8 december 1976

HYRESKAMP

Midsommarkransen:

— Det började för ett år sedan, då rykten om att Thomas Perzon hyrde ut lägenheter till mycket höga hyror, nådde mej säger Frans Gröndahl, fd styrelseledamot i hyresgästföreningens Hägerstensavdelning. Men då hade jag ingen aning om att den svarta uthyrningen hade sådan omfattning.

• Folk klagade

— Folk klagade också på att han burit sig bryskt och otrevligt åt mot hyresgäster och att folk rent av skrämts iväg från husen.

— I mars månad skrev jag till hyresgästföreningen och krävde att de skulle begära att hyresnämnden skulle förbjuda Thomas Perzon att köpa fler hus här ute.

— Därpå gick jag ut med en enkät till hyresgästerna i kvarteret Violen 4. Av 80 enkäter fick jag in 52 svar. 16—17 stycken av dessa uppgav attde hyrt i andra hand utan kontrakt för 600—700 kronor. Lägenheterna var inte värda mer än 300—400 kronor.

– Jag skyndade mig att lämna enkätresultatet till hyresgästföreningen um underlag för förhandlingarna i hyresnämnden.

• 30 procent svart

Hyresgästföreningen, som också hade andra källor för sin bedömning, påpekade i sin skrivelse till hyresnämnden att klara bevis fanns för att Perzon hyrt ut 47 av sina 150 lägenheter i Midsommarkransen i andra hand, genom det av honom helt kontrollerade bolaget Tensid AB. Tensid har hyrt ut cirka hälften av lägenheterna till privatpersoner, hälften till företagare som tjänstebostäder.

• 22 av 33 svarta

I en fastighet, Midsommarparken 7 samt Midsommarvägen 12—14 har 22 av 33 lägenheter uthyrts till privatpersoner. Hyrorna för en nödtorftigt möblerad etta är 625 725 kronor. Hyresgästföreningen har räknat fram att Tensid för möblering, el- gas- och TV-avgifter uttagit över 300 kronor per månad.

• Oskäliga hyror

Hyresnämnden i sin tur, konstaterade att hyrorna "var anmärkningsvärt höga och i flera fall förmodligen oskäliga". Och att hyresgästernas situation, att bo i andra hand utan kontrakt, var mycket otrygg.

Uthyrningar av denna typ kan inte "anses förenlig med god sed" konstaterar nämnden och finner därför att Thomas Perzon inte bör få köpa fler fastigheter i Stockholm.

ULLA HAGBERG

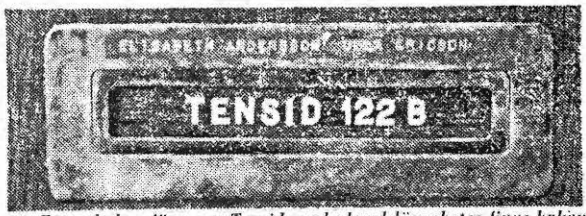

• Ett av bulvanföretaget Tensids andrahandslägenheter finns bakom den här tredubbla namnskylten på Midsommarvägen 12.

hyresgäster tillsammans med en kort information och en kallelse till ett möte i vår lokal.
Vi försökte också få personlig kontakt och ringde på hos dom som vi visste hyrde i andra hand. Vi hade redan då märkt av att man hellre går till ett möte om man lärt känna någon innan som man vet ska gå dit.

Till mötet kom ett tiotal hyresgäster. Vi informerade ytterligare om Perzons verksamhet och talade om hur man kunde gå tillväga.
Antingen kunde de gå in i Hyresgästföreningen och låta dem driva saken eller också kunde de själva kontakta en jurist och gå direkt till domstol.

Vad hände med andrahandsuthyrningen?

Efter mötet i vår lokal med andrahandshyresgästerna visade det sig att sex stycken var beredda att gå ihop för att försöka få riktiga kontrakt till sina lägenheter.

Vi beslutade dock att försöka samla flera först. Tillsammans skulle vi gå runt i deras hus och berätta om möjligheterna till förändring av hyresförhållandena.

Efter idogt trappspring och många samtal utvidgades gruppen till tio personer som var villiga att föra saken vidare. De beslutade att kontakta en egen jurist och föra upp målet till domstol.
Tillsammans med juristen gick vi hem till en efter en av de tio och mätte lägenhetsytor samt diskuterade detaljerna.

Ärendet lämnades till hyresnämnden med begäran om att hyresgästerna skulle få förstahandskontrakt och att hyresstorleken skulle prövas. Målet skulle få förtur eftersom riskerna för repressalier bedömdes som stora.

Bedömningen visade sig också vara riktig. Snart började det hända underliga saker. Tre av de nio personerna hop-

EXPRESSEN ★ Torsdagen den 25 januari 1979

Foto: JAN DÜSING

Fransisco Martinez Fenor har bott i sin etta på Midsommarvägen 14 i snart tre år. — Om jag inte betalt så mycket i extrahyra hade jag haft råd med både reparation och egna möbler.

Hyresvärd tar ut dubbla hyror

Får en hyresvärd göra så här?
Hyra ut lägenheter till sig själv. Och sen hyra ut dem igen i andra hand.
Till dubbla hyror och utan kontrakt.
Det gör i alla fall Tomas Perzon i Midsommarkransen i Stockholm.
På det drar han in tiotusentals kronor i extrahyror varje månad.

Tomas Perzon äger fastigheterna Midsommarvägen 12 och 14 samt Svandammsvägen 17 och 38 i Hägersten. Lägenheterna hyr han först ut till något av sina bolag Tensid AB, Tupz AB, Topefa AB eller till sin "förvaltare" Rolf Andersson.

Sedan hyr bolagen eller Rolf Andersson i sin tur ut lägenheten i andra hand.

På så sätt slipper Tomas Perzon följa hyreslagens bestämmelser om bruksvärdeshyra och kan trissa upp hyran till det dubbla. Över hälften av lägenheterna är uthyrda på det sättet.

På Svandammsvägen hyr han ut varje rum för sig och låter hyresgästerna dela köket. Ibland hyrs rummen ut per natt. Ett slags hotellrörelse utan tillstånd.

Fransisco Martinez Fenor bor på Midsommarvägen 14 i en etta tillsammans med Helena Danielsson. Han är en av dem som hyr i andra hand. 890 kronor betalar han i hyra. Normalt skulle en sådan lägenhet gå på mellan 400 och 500 kronor.

Invandrare

Fransisco:

— Jag har bott här sen jag kom från Spanien för tre år sen. Fick tips av en kompis som bodde här. Perzon hyr oftast ut till invandrare. Vi ligger ju sämst till på bostadsmarknaden. Det utnyttjar han.

Fransiscos lägenhet är ganska trivsam. Men det beror mest på tavlorna han målat och hängt på väggarna. De är vackra och personliga och döljer de skamfilade tapeterna och det faktum att en reparation är av nöden. Det är torftigt möblerat. Några stolar, ett bord, en säng.

— Möblerna ingår i hyran. Men med normal hyra hade jag haft råd både att reparera och att skaffa egna möbler.

Fransisco har aldrig träffat Tomas Perzon. Alla kontakter mellan honom och hyresgästerna går genom Rolf Andersson.

Fransisco:

— Det är Andersson som fixar allt. Han hämtar hyran personligen. Vid dörren. Betalar man inte på dan hänger han på låset varje minut. Många är rädda för honom.

— Elräkningen är inbakad i hyran. Men en gång kom dom och skulle stänga av strömmen eftersom räkningen inte var betald. Då fick jag betala en gång till direkt till elverket. Många andra fick strömmen avstängd.

— Några reparationer i lägenheten är det inte tal om. Och kallt har vi. Varje månad innan hyran skall betalas skruvas värmen upp, men så fort vi har betalt skruvas den ner igen.

Uppsagda

Perzons affärer är inte okända av myndigheterna. 1976 begärde han tillstånd hos hyresnämnden att få köpa två fastigheter. Men hyresnämnden sade nej enligt lex Backström. Perzon tog ut för höga och ibland oskäliga hyror, tyckte man.

Nu är Fransisco och fem av de andra hyresgästerna uppsagda. Men de har bestämt sig att sätta hårt mot hårt.

Via sitt ombud advokat Bengt Söderström lämnar de i dagarna in en stämningsansökan mot Tomas Perzon där de yrkar att få kontrakt. En gång tidigare har hyresgästerna försökt komma åt värden.

— Men då skrämde och mutade Rolf Andersson oss att ta tillbaka stämningen. Men det skall inte gå den här gången.

Advokat Bengt Söderström:

— Det är viktigt att domstolen stoppar såna här hyresvärdar som kringgår lagen. Och hyresgästerna måste få sin boendesituation ordnad.

Rolf Andersson har avböjt att ge kommentar och Tomas Perzon har inte varit anträffbar.

pade plötsligt av. De resterande sex hade möte och var samtliga överens om att gå vidare. Regelbundna träffar skulle hållas för att gruppen skulle svetsas samman. När bara några dagar återstod tills målet skulle upp i hyresnämnden, visade det sig att två av hyresgästerna var försvunna och uppenbarligen hastigt flyttat utan att meddela någon. Ytterligare en kontaktade oss och berättade skrämt att han inte längre ville ha något kontrakt .....????
Nu var bara tre kvar. Vad skulle hända dem?
När en av dem kommer hem upptäcker han att någon under dagen tagit sig in i lägenheten, bytt lås i dörren och satt upp ett meddelande på dörren att kontakta Rolf Andersson. Hyresgästen beger sig dit och får reda på att nycklarna kan återfås enbart under förutsättning att han skriver under ett papper där han förbinder sig att frivilligt flytta inom en månad. Han vägrar och får inte heller sina nycklar.
Efter flera turer med nya låsbyten och inbrott av Rolf Andersson, hamnar hyresgästen och hans bohag slutligen definitivt på gatan. Rolf Andersson polisanmäls för egenmäktigt förfarande.
Hans enda kommentar till detta blir: "det bjuder jag på".

En liknande procedur startar för hyresgäst nr två. Han hade dock folk hemma som kunde kontakta oss när Andersson påbörjade inbrytningsförsöket. Vi ringde då polisen som kom direkt och förhindrade att det olagliga förfaringssättet verkställdes denna dag.
Vid denna tidpunkt kontaktade vi Dagens Nyheter som gjorde en helsida om affären samma dag som ärendet skulle upp i Hyresnämnden.
Artikeln och den pinsamma polisinblandningen fungerade som ett tryck mot Perzon inför förhandlingarna. Han begärde förlikning innan ärendet skulle beslutas i Hyresnämnden. Överenskommelse träffades, vilket innebar att två fick kontrakt och sänkt hyra. Den tredje, som mist

sin bostad fick löfte om att den skulle ersättas med en ny lägenhet (detta löfte infriades emellertid aldrig.

De som dragit sig ur eller bara försvunnit gick det tydligen inte att förhandla för.
Det var delvis en seger för dem som orkat vara kvar till slutet. Men hur mycket ska man tvingas utstå för att få en sådan självklarhet tillgodosedd som ett kontrakt? Hur många vågar gå igenom allt detta för att hävda sina rättigheter?

Vi fick tyvärr inte någon prejudicerande dom som dömde ut Perzons verksamhet och som vi skulle kunnat återföra till de andra hyresgästerna. Men det resulterade ändå i att Perzon insåg att en fortsatt framfart i Kransen skulle försvåras.
Han började sälja flera av sina fastigheter. Vid den tidpunkten meddelade han i en uppföljande tidningsintervju att han skulle ge de andra andrahandshyresgästerna kontrakt om de kom till honom.
Värdet av detta löfte blev noll.
Istället började den verksamhet som nu fanns att omformas.
Där lägenheterna hyrdes ut i andra hand hade tidigare funnits skyltar med firmanamnet TENSID. Nu byttes alla dessa skyltar ut mot namnet Rolf Anderssons entreprenad (som inte fanns registrerat i bolagsregistret).
Vi förstod att avsikten var att sudda ut sambandet mellan de båda herrarna Andersson och Perzon så att man inte skulle påvisa något bulvanförhållande dem emellan.
Tidigare var det ju uppenbart då Andersson var anställd i Tensid som ägdes av Perzon.
Nya firmor dök upp i huset med namn som tidigare inte funnits.

Under tiden flyttade också en hel del nya hyresgäster in efter dom som blivit ivägskrämda eller tröttnat på att bo på detta sätt.
De nya hyresgästerna hyrde under samma villkor som de

förra. De fick inga skriftliga kontrakt, hyrorna var skyhöga och de betalade för möbler som var skrot, för TV som inte fungerade och för elektricitet som plötsligt kunde stängas av för att elverket inte fått betalt av Andersson som tecknade abonnemangen.

Vi i projektet försökte att arbeta på flera plan för att komma tillrätta med denna böld i Midsommarkransen. Det var många myndigheter som blivit direkt inblandade i denna verksamhet.

Vi kontaktade tjänstemän i alla dessa förvaltningar och hade som mål att alla förvaltningarna kunde samlas för en gemensam aktion mot Perzon. En sådan grupp kom också så småningom till stånd men fick snabbt ändrade förhållningsorder att istället befatta sig med den organiserade ekonomiska brottsligheten i stort och inte med enskilda ärenden.

För att bevaka andrahandshyresgästernas rätt hade vi också tagit kontakt med Hyresgästföreningen som nu kände till hela Perzons organiserade verksamhet.

Vi i projektet fortsatte också envist att kontakta de nya andrahandshyresgästerna och informera om deras rättigheter och möjligheter att få en ändring till stånd. Men nu visste vi också mer om svårigheterna och vilka faror de kunde utsättas för som gav sig in i en process.

Dessutom fick vi erfara, att många människor hellre bor under otrygga villkor och med ockerhyror än att de vågar ta chansen att förbättra situationen och därmed också riskera att utsättas för en massa obehag.

Under slutet av -78 blev det plötsligt en våg av uppsägningar i husen. Det verkade som om Perzon ville rensa husen från andrahandshyresgäster och vi kunde inte få klart för oss vilket syfte han hade med detta.

I ett hus fann vi plötsligt att alla elva andrahands-

hyresgäster plötsligt flyttat efter att de ett par veckor tidigare blivit tillsagda av Andersson. Några av dem berättade för oss att de inte tordes opponera sig utan hellre flyttade, trots att några hade bott där i flera år.

Vi fick också reda på att detta höll på att ske i två andra hus. Där fick vi så småningom kontakt med 6 hyresgäster som ville gå till domstol för att få sin uppsägning prövad och försöka få riktiga kontrakt.

Vi informerade dem noggrant om vad som kunde hända, men de ansåg sig inte ha något att förlora på att pröva.

Denna gång var vi också mer förberedda och både polis och massmedia kände till verksamheten.

Vi fick kontakt med en advokat som ville bevisa bulvanförhållandet mellan Perzon och Andersson och ville gå direkt till fastighetsdomstolen utan att pröva kontrakten i hyresnämnden.

Denna gång betedde sig Andersson något annorlunda. (Hyresgästerna hade alltid kontakt enbart med Rolf Andersson, aldrig med Perzon).
Efter den förra domen om egenmäktigt förfarande, tordes han inte gå ut lika hårt denna gång. Därför höll han sina trakasserier på det psykiska planet.
Flera av de 6 hyresgästerna fick nu besök av Andersson på sena kvällar och till och med på nätterna där han meddelade att han tänkte höja hyran.
I nästa omgång försökte han få dem att dra sig ur målet genom att lova dem kontrakt om de bara slutade att kontakta advokaten.

Under de regelbundna möten vi hade med hyresgästerna bestämde de sig för att fortsätta kämpa och hela tiden hänvisa Andersson till deras advokat.

Men som vanligt drog proceduren ut på tiden så tre av de sex tog det säkra före det osäkra och flyttade till

andra lägenheter som de lyckats få tag i under tiden.

Helt självklart var det lätt att förstå deras val och det fanns ingen som helst anledning för oss att övertala dem att stanna kvar även om det skulle gynna "saken". Kvar blev åter tre som var beredda att kämpa för sina rättigheter.

Andersson hade nu börjat ställa sig in hos de hyresgäster som redan blivit uppsagda genom att lova dem att få flytta tillbaka och få riktiga kontrakt om de inte bråkade och om de som gått till advokat skulle förlora målet.

Detta blev ett effektivt sätt att skapa osäkerhet för dem som försökte pröva sin lagliga rätt, och splittringen mellan hyresgästerna som befann sig i samma situation ökade effektivt.

Längre fram i rapporten återkommer vi till hur man försökte angripa hyresproblemen och vad som hände då.

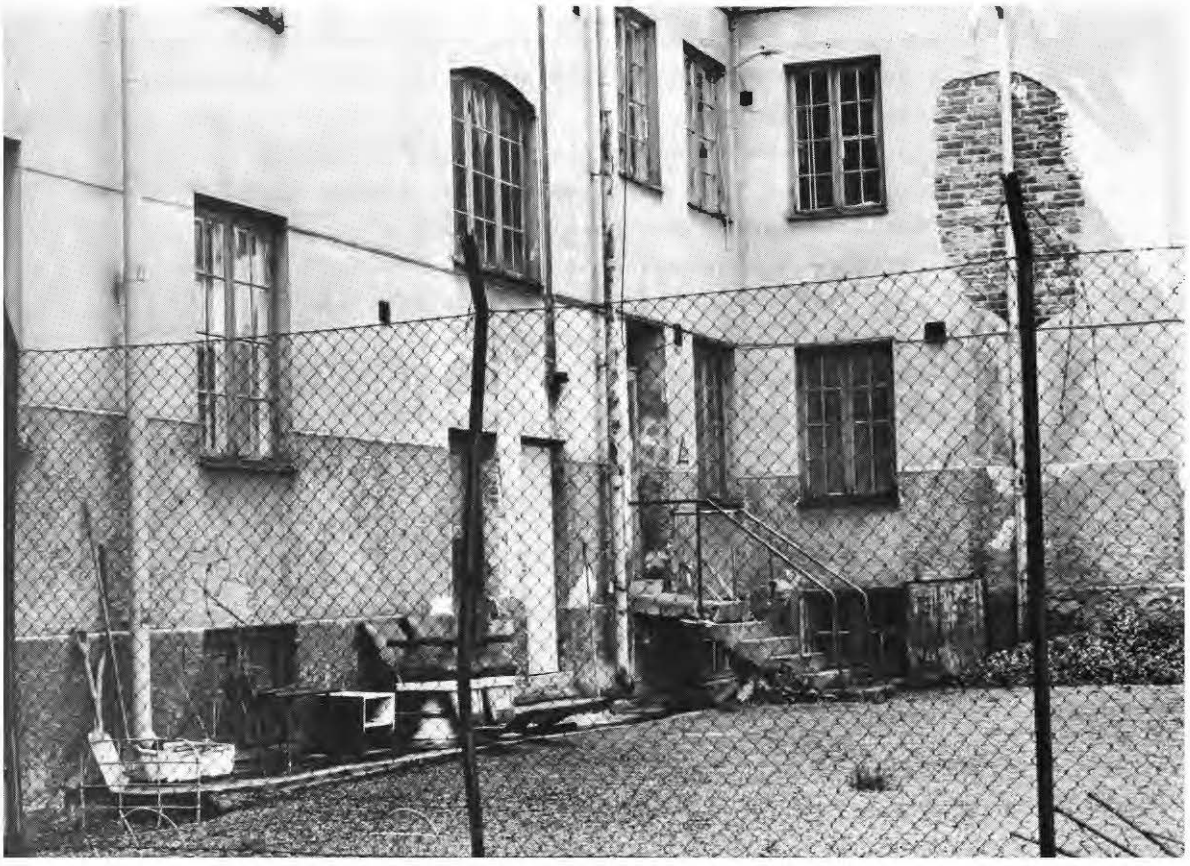

Några slutsatser

Ointresse eller känsla av maktlöshet?

> "... man kan ju undra om det måste stå en grävskopa utanför dörren för att man ska vakna. Men detta är svårt att svara på för myndigheternas planer kommer ju ofta smygande på en och då är det svårt att skapa en opinion och få igång någon aktivitet".
> (citat från en Kransenbo 1979)

Vad har vi då lärt oss av det arbete vi beskrivit i avsnitt, om hur aktiviteter vuxit fram och vad vill vi föra vidare till andra.

Vi upptäckte snart olika missförhållanden som rådde i Midsommarkransen och försökte sammanföra de människor som upplevde dessa.
Med tanke på de höga förväntningar vi hade, blev vi ofta förvånade över att så få människor kom till dessa möten.
Flera olika invånare kunde t ex ha klagat över att Midsommarparken var så vanskött eller över genomfartstrafiken på en viss gata. Men när vi sammankallade till ett möte var det nästan inga som kom. Att ta steget från att uppleva missförhållanden till att komma på ett möte och diskutera lösningar på dessa visade sig vara svårt. Vi fick också gång på gång erfara att det inte går att ta itu med något så diffust som en sanering eller en så stor fråga som trafik och bullerproblem. Myndigheterna är inte heller intresserade av invånargruppers åsikter förrän möjligen när något redan är beslutat och endast vissa detaljer finns kvar att planera. Och i ett sådant läge blir invånarnas maktlöshet en realitet.
De större och mer svårgripbara problemen i stadsdelen verkade olösliga och folk trodde inte att de själva kunde påverka någonting. "Inte kan jag göra något i alla fall. Och det är ingen som bryr sig om vad vi tycker." Detta var vanliga kommentarer.

Börja med vardagsnära frågor.

Det var däremot lättare att samla människor kring närliggande och konkreta missförhållanden i deras omedelbara omgivning, vilket bl a beskrivits i avsnittet om arbetet med hyresfrågorna. De husmöten som anordnades var från början välbesökta. Detta berodde både på att man visste ungefär vilka som skulle komma eftersom man bodde i samma hus och på att man var så upprörd över något i huset, att man var tvungen att prata om det. Sedan hoppades man att det var någon annan som skulle ta itu med problemen.

Det visade sig vara många frågor som invånarna upplevde som angelägna. Men vi insåg så småningom att detta inte var tillräcklig anledning för att man skulle komma på ett möte. Folk måste tro på att förhållandena gick att påverka och att de själva kunde ta en aktiv del i arbetet och åstadkomma något. Många hade dålig tilltro till att de kunde göra något själva och utgick ifrån att det var andra som bestämde villkoren för deras liv.

Om man börjar med de mest närliggande frågorna blir det inte så krävande och det finns stora möjligheter att uppnå resultat.
Just möjligheten att uppnå resultat är mycket viktig. Detta ökar självförtroendet och det blir lättare att få med sig andra människor. Frånvaron av resultat leder däremot till passivitet och en känsla av maktlöshet. Misslyckandet blir bevis på att det inte lönar sig att kämpa för sin egen situation.

Så småningom lärde vi oss också att även dåligt besökta möten kunde vara konstruktiva. Det gäller bara då att inte låta mötet mynna ut i en allmän hopplöshetskänsla över att så få verkade vara intresserade. Istället måste man ta tillvara de som kom och tillsammans med dem diskutera hur man skulle gå vidare. I en liten grupp är

det också lättare att människor vågar visa vad de kan. Alla kan få en funktion och man lär känna varandra fortare. Man kanske också kommer på att man har andra intressen gemensamt. Det hände ibland att ett möte ledde fram till något helt annat än vad som var tänkt från början. Men det viktiga är att de leder fram till något så att det blir en början och en fortsättning.

Allt måste ta sin tid

Vi var i början otåliga. Vi hade många idéer och höga förväntningar på att saker skulle börja hända. Men så var det inte. Allt verkade ibland dött och stillastående.
Så småningom insåg vi emellertid att trögheten var naturlig och ofrånkomlig och vi började lära oss att se ett mönster i vad som hände på olika sammankomster. Vi tror att dessa mönster är ganska allmängiltiga i denna typ av sociala processer.
Vi kom fram till att man kunde dela in aktiveringsprocessen i olika stadier:

1) Någon upplever ett problem, t ex missnöje med sin hyresvärd. Man har ingen kontakt med andra och ser problemet enbart som ett individuellt problem.

2) Man träffar andra och berättar om det egna problemet utan att lyssna eller reflektera över att problemet kanske är gemensamt. Man börjar tala till andra.

3) Man träffar andra och börjar prata om sina individuella problem. Man både lyssnar och berättar och upptäcker att man har likartade problem. Man börjar tala med andra.

4) Genom samtalen med andra stärks självförtroendet och man får kanske mod att t ex ringa hyresvärden och kräva reparationer. Individuell aktivering.

5) Den individuella insatsen leder ofta inte till något resultat. Eftersom det är ett problem som man delar med andra, träffas man och kommer fram till en

gemensam aktivering. Och denna är den bästa förutsättningen för ett gemensamt resultat.

Genom att dela upp processerna på detta sätt i olika stadier blev det lätt att inse att det tar lång tid innan man kommer fram till en gemensam aktivering.

En aktivitet måste växa fram i sin egen takt så att alla får möjlighet att delta och bidra med sina erfarenheter och resurser. Det vinner man på i längden även om det kan upplevas som trögt och resultatlöst i stunden.

IV HINDER OCH SVÅRIGHETER

Vad händer när en aktivitet eller rörelse börjat ta form

När vissa resultat har uppnåtts i ett gemensamt arbete ställs man ofta inför nya problem.
Tidigare samlade krav är nu uppnådda. Det kan gälla kraven på att få en lokal, att få drägligare hyresförhållanden eller att stoppa viss genomfartstrafik. Grupper har bildats kring olika frågor och intresseinriktningar.

Men hur ska arbetet drivas vidare? Hur ska grupperna organiseras? Och hur ska de sedan fortsätta arbetet?

Man stöter ofta på olika sorters hinder när man kommit en bit på väg. Vad händer då?

Vi ska i detta avsnitt beskriva några av de svårigheter och hinder man mött i Midsommarkransen och vi delar här upp dem i tre nivåer:

1) Första svårigheterna att organisera grupper, att fungera tillsammans med andra och att få aktiviteter att leva vidare.
2) Motsättningar mellan fria grupper, basorganisationer och etablerade organisationer.
3) Motsättningar mellan fria grupper och beslutande myndigheter.

1. Vem ska ta ansvaret i kvarterslokalen

Efter upprustningen av kvarterslokalen under våren -78 så började det svåra arbetet. Hur skulle man lösa ansvarsfrågan för lokalen? Måste man bilda någon förening? Praktiska saker som städning, öppettider och bokningar måste lösas. Hur mycket kraft ville folk ta till arbetet med kvarterslokalen?

Diskussioner hade börjat föras om det var bra att bilda

någon förening. Det fanns både fördelar och nackdelar med en förening och således både förespråkare för idéen och de som var skeptiska.
Till fördelarna hörde att det måste finnas en form av organisation för att lokalen skulle fungera och då kunde en politiskt obunden förening vara en lösning. På detta sätt kunde också verksamheten i lokalen få en bättre status när det gällde att söka olika bidrag. Det skulle också bli större valmöjligheter att söka bidrag eftersom många fonder stöder föreningar.
Alla visste att projektet skulle vara slut inom en snar framtid och att projektets arbete skulle föras vidare av invånarna själva. En förening och dess styrelse skulle kanske vara lämplig att organisera detta med kvarterslokalen som bas.

Till nackdelarna räknades de risker en förening skulle kunna medföra. Det kunde lätt bli en liten klick människor som tog över aktiviteterna och de skulle kunna utestänga andra. Många skulle kanske tycka att det blev för ambitiöst att behöva gå med i en förening bara för att man då och då ville utnyttja lokalen eller gå dit och träffa folk.
Det fanns en risk för att den styrelse som valdes, precis som i många andra föreningar, skulle tappa kontakten med de övriga medlemmarna och att föreningen på så sätt skulle bli toppstyrd. Och då skulle hela idéen med invånarnas egen lokal bli förfelad.

Dessutom var vi i projektet tveksamma till om det var rätt tidpunkt att ta ett sådant beslut så här i början när allt höll på att komma igång. Vi ansåg nog att en sådan idé borde växa fram så småningom för att få den rätta styrkan, och tillräckligt många som var intresserade av att arbeta.

Men för oss fanns ett annat orosmoment som var överhängande.

Diskussionerna om kvarterslokalens organisering började under hösten -78. Projektet hade bara beviljats anslag till årsskiftet 78/79. Vi insåg att när projektet avslutades måste kvarterslokalen ha någon form av organisering för att inte allt skulle rasa ihop. Vi kunde alltså inte vänta tills tiden var mogen och tills det föll sig naturligt att ta ett sådant beslut. Detta gjorde att vi, så snart sommaren var slut, sammankallade ett möte där denna fråga skulle diskuteras.

Kransens kvartersförening

Diskussionerna om kvarterslokalens organisering blev noggranna. På ett stormöte förde man en principdiskussion om man skulle bilda en förening eller inte.
Ett nytt möte tog beslutet om att bilda förening. På detta möte valdes en grupp som skulle formulera stadgar och en grupp som skulle få fram en styrelse. Det visade sig nämligen vara svårt att få fram personer som var villiga att ingå i styrelsen. Många var intresserade av föreningen men få var villiga att ta ett ansvar innan man visste hur tungt det skulle bli och vad som skulle hända.
Efter en del besvär fick man slutligen en styrelse bestående av 7 personer. När stadgeförslaget var klart utlystes ett möte där styrelsen konstituerades och där stadgarna godkändes.
Kransens kvartersförening var bildad.

Det beslutades att föreningen skulle ha medlemsmöte en gång/månad. Styrelsen skulle sammanträda 2 gånger/månad. Vid styrelsemötena skulle också en ansvarig för varje grupp vara med för att alla gruppernas intressen skulle bli tillgodosedda.
Man beslutade också att lokalen fortfarande skulle vara öppen för alla Kransenbor oavsett om de var medlemmar i föreningen eller inte.
Medlemmarna skulle få information om kommande aktivite-

NÄR
VAR
HUR
Tjärdalen
STÄ
DÖ

ter och inbetalningsavgiften skulle täcka kostnaderna för informationsmaterialet och vara ett stöd för verksamheterna i lokalen.

Den yttre ramen var nu klar. Det som återstod var de praktiska problemen för att få organisationen att fungera demokratiskt.

Olika åldrar, olika människor, olika intressen.

Nedanstående citat är axplock från olika kommentarer om kvartersloka1en, hur den fungerar och vad den ska vara till för:

"Det går snett om det ska fortsätta som förut i samhället med en uppdelning där barn är för sig och äldre för sig. Vi måste lära oss att respektera varandra om det ska fungera. De yngre ser idag ner på oss äldre. Idéen med att alla åldrar ska ha en gemensam lokal är bra. Men jag är inte riktigt nöjd med hur det fungerar i kvartersloka1en. Vi pensionärer ville ju vara ensamma ibland och det väckte sånt motstånd."

"I början var jag rädd för kärringmaffian. Jag tyckte dom tjatade och var missnöjda med allt. Men så tycker jag inte längre. Nu har man lärt känna varandra bättre och vet vad som ligger bakom."

"Innan jag kom till lokalen trodde jag att alla skulle vara i vår ålder (25) och odla biodynamiskt. Jättefördomsfull var jag. Men när jag kom hit vart jag imponerad av att det var folk i alla åldrar som var med."

"Det är härligt med ungdomarna i kvartersloka1en. Det är kul att umgås med alla åldrar. Det spelar ingen roll om man är gammal eller ung, huvudsaken att man är klar i skallen och kan diskutera. Vi är människor allihop."

"Kvartersföreningen som inte är bunden till någon politisk organisation det är riktigt. Det ska absolut inte vara politik i kvartersloka1en. Då kan det bli politiska slitningar som vi ska undvika. Folk har ju olika uppfattningar om saker och ting och det ska man inte bråka om."

KRANSEN

"Många tycker det är jobbigt med sånt som liknar politiska frågor, som kärnkraft och bostadspolitik. Många retade sig på kärnkraftsaffischen som hängde i lokalen. Dom tycker inte man ska hålla på med sådana saker i kvarterslokalen. Men jag tycker att det är just här det hör hemma."

"Det där med partipolitik det är rätt ointressant. Det är inte det som förändrar något i grunden. Jag tycker man får titta på hur det är. Kan man förena sig i 70 av hundra frågor som gäller att jobba härute så är det bra. Det är såna frågor som förenar en som det gäller att kämpa för. De motsättningar som finns behöver man inte blåsa upp såvida de inte kommer upp naturligt. När det gäller det här arbetet i lokalen är det mer som förenar en än som skiljer en.
Jag tycker inte man bör ta upp större kontroversiella frågor eller göra stora frågor till kontroversiella.
En stor grej politiskt är att man gör grejer tillsammans, att man umgås naturligt.
Jag tycker till och med att snickra det kan vara politiskt det med."

En demokrati som passar alla?

Hur bygger man upp en demokratisk organisation i en kvarterslokal när många människor i hela sitt liv blivit styrda av andra?
Många av dom som blev aktiva i kvarterslokalen hade ingen föreningsvana. Man var inte heller van vid att ta kollektiva beslut och att rätta sig efter dem.
När livet runt omkring en går ut på att privata initiativ belönas och att konkurrens ger framgång blir det svårt att plötsligt fungera demokratiskt. Det blev också ofta de praktiska problemen som satte demokratin på hårda prov.
Här ska vi ge några exempel på sådana praktiska problem:.
I lokalen fanns en del skickliga hantverkare som tagit stor del i det praktiska upprustningsarbetet. De kunde sinsemellan ha olika idéer om vad som borde åtgärdas och även hur detta skulle ske. Mycket ofta var man inte alls överens. Resultatet blev då att ibland ingenting blev utfört på grund av att några var irriterade på

varandra och inte hade någon vana att reda ut sådana saker tillsammans.
Eller också kunde någon tycka att ett beslut som tagits på ett möte var dåligt och personen tog då saken i egna händer och gjorde som han/hon själv tyckte var lämpligare.
Någon kunde plötsligt göra om något som en person fått i uppdrag att utföra för att det inte var tillräckligt "ordentligt" gjort.

> "Inte orkar jag vänta tills det blir något möte - då gör jag det hellre själv", var en kommentar som ofta hördes i början.

Något som vållade mycket problem var exempelvis städningen. Här visade sig en generationsklyfta som ingen tänkt på tidigare. Många äldre hemmafruar hade helt andra krav på hur ren lokalen skulle vara än t ex de som var unga och ensamstående. Det blev svårt för flera av dessa kvinnor att se hur lokalen smutsades ner utan att gå och städa upp direkt efter. Och dom som skräpat ner blev syndabockar. Åsikterna om hur en städning skulle gå till var också delade och konflikter uppstod kring detta.
Så här kommenterade några invånare problemet med städningen:

> "Folk är så slarviga att hålla i ordning i lokalen. Det kunde gott städas av lite mer. Nu får jag jämt gå och plocka och torka av."

> "... det ska tryckas även på dom manliga lite mer. Det finns så mycket kvar av hemmafruar som ser till allt. Det där med städningen är ju något helt annat för den som varit hemmafru i alla sina dar."

> "Jag kan inte gå förbi ett smutsigt bord utan att torka av det. Men det blir ett evigt torkande här och så småningom blir man sur för att folk inte torkar av efter sig."

> "Inte fan ska dom väl behöva skura golvet i snickeriet i alla fall!"

Problemet med städningen har nu fått en bättre lösning genom att man ordnat en fungerande städkväll varannan vecka. På ett schema antecknar sig olika ansvariga för varje gång. Den som vill städa däremellan får gärna göra det, men utan kommentarer.

Olika människor hade också olika uppfattningar om hur lokalen skulle användas. Många hade ju jobbat och slitit för att lokalen skulle bli fin. Man hade "gjort rätt för sig". De blev då provocerade över att somliga bara kunde komma in utan att göra ett handtag. Dessa å sin sida kände det kravfyllt att komma till lokalen dit de kanske bara ville gå för att koppla av.

Vår uppgift blev här att försöka hjälpa till att se de problem som uppstod i ett annat perspektiv. Det var viktigt att skapa förståelse för att folk hade olika bakgrunder och olika behov.
När någon konflikt uppstod, försökte vi få de inblandade att diskutera färdigt problemen med varandra och komma underfund med vad som var huvudsak och vad som var bisak. Det är annars lätt att ett problem får så stora proportioner att det överskuggar allt annat och det hände inte sällan att man på grund av detta glömde bort det som fungerade bra och att man kämpade för en gemensam idé.

Under de år vi arbetade i projektet fick vi verkligen erfara trögheten och de sega starterna innan något började flyta. Dessa erfarenheter hade vi med oss när kvarterslokalen började ta form. Men invånarna själva hade ju ofta inte dessa erfarenheter. Besvikelsen var ofta stor när folk som visat sig intresserade inte ställde upp.
Eller när man inte följde upp vad man lovat. Saker rann ut i sanden eller någon enskild person fick göra det ensam.

Så här sa en invånare när vi diskuterade varför allt ofta går så segt innan det blir något gjort:

"Det måste växa fram långsamt och det gör det ju. Det fungerar ju mycket bättre nu än det gjorde i början. Det går väl framåt fast det går långsamt. Folk är nog blyga och tror att dom inte kan klara av saker men när dom väl börjar så går det jättefint. Det ska ju vara lite motgångar också, det kan ju inte gå bra allting."

Kvartersföreningen och medlemsmötena

Föreningen har medlemsmöte en gång i månaden. Styrelsen sammanträder två gånger i månaden.
Som vi nämnt tidigare fanns det en oro hos vissa, att styrelsen i praktiken skulle besluta det mesta. Därför var det svårt i början att komma underfund med hur mycket man på ett styrelsemöte kunde besluta själva. För säkerhets skull togs därför nästan allt upp på medlemsmötena.
Dessa möten var i början välbesökta. Dels berodde det på ett nyvaknat intresse för lokalen och föreningen och dels på att vi i projektet noggrant affischerade i god tid före varje möte som vi lärt oss av tidigare erfarenheter. Föreningsmötena blev ofta långdragna men också viktiga för många. Uppfattningarna var delade:

"Det var rörigt i början, alla snackade i mun på varandra. Men alla kämpade för samma mål. Det drabbade inte saken att det var rörigt."

"Sammanträdena är det allra bästa. När man talar om saker och ting. Jag antecknar allt i förväg som man tänkt på. I och med att man tänkt på saken så kan man uttrycka sig mer diplomatiskt."

"Mötena måste få ta sin tid. Man måste få prata om allt man vill och diskutera igenom allt ordentligt."

"Det är synd att man alltid låter samma människor vara ordförande och sekreterare men det är också skönt att mötena går något snärr fort när det är några som är vana."

"Jag är ingen föreningsmänniska. Men jag har sett på TV på de som ska vara föreningsmänniskor och riksdagsmänniskor och allt och dom pratar ju i munnen på varandra. Men så fort jag säger något utan att ha begärt ordet så slänger ordföranden klubban i bordet. Det tycker jag inte om."

"Så som lokalen och mötena är organiserade tycker jag är bra. Men det finns alltid en risk, alltså att det är så många krafter som drar åt olika håll. Man kan byråkratiskt köra sönder lokalen. Det ska vara så djävla demokratiskt så demokratiskt att arbetet inte fungerar.
Jag tycker att när man varit nere och valt en styrelse, så kan den få ansvara för det som händer mellan medlemsmötena. De ska inte behöva fråga medlemmarna före varje litet initiativ eller grej som är på gång. Man måste skilja på olika sorts beslut. Man kan inte ha stormöten om allting. Sen är det klart att man måste ha överseende med att det är många utan föreningsvana. Jag tycker inte det gör något att det är lite rörigt på mötena. Det är bra att det är många som yttrar sig även om det borde vara ännu fler som deltog."

Ovanstående citat från olika invånare visar att många tyckte mötena var bra trots att de var röriga ibland.

Vi i projektet fick lära oss att värdera möten på ett nytt sätt. Vi hade alla fyra haft egna tidigare erfarenheter av en mängd olika möten och sammankomster. Våra tidigare definitioner på "bra" möten var:

- De ska vara effektiva och man ska komma fram till olika beslut så snabbt som möjligt
- En i taget ska prata - alla andra ska lyssna.

På sätt och vis kan man säga att vi var föreningsskadade. Vi fick så småningom lära oss att det finns andra definitioner på "bra" och "dåliga" möten även om de krav vi nämnde inte blir uppfyllda.

Ett bra möte kan också innebära;

- att människor får kontakt med varandra
- att många intresserar sig för något gemensamt (Följden blir då ibland att flera ivriga pratar på samma gång.)

- att många vågar yttra sig
- att stämningen blir trevlig.

Det här är sådant som i sin tur kan innebära att enskilda människor börjar känna att de tar del i och har möjlighet att påverka kollektiva beslut. Det är en början till att vilja kämpa för något och tro på att man kan göra det tillsammans med andra.

Föreningen och styrelsen

Praktiken visade att det blev enklast att styrelsen beslutade i vissa mindre frågor och tog hand om en del praktiska göromål. Men detta ledde också till att vissa personer tog mer och mer ansvar. Och så småningom började kvartersföreningens styrelse uppleva att dom dignade under för mycket arbetsuppgifter.

Så här såg några styrelsemedlemmar på problemet:

> "Även om kvartersföreningen är uppbyggd på ett riktigt sätt finns det ännu många brister i organisationen som man måste lösa. Det börjar bli mycket jobb för få. Man måste delegera ut och sprida på ansvaret bättre, och knyta till sig fler människor. Det får inte bli de tappra tio som gör allt. Då blir organisationen väldigt sårbar. Dessa tar ju på sätt och vis över den rollen som samhället har, folk vänjer sig igen vid att bli servade. De behöver inte ta några initiativ eller något ansvar. Att bryta ner detta och få fler att ta ansvar det är svårt när det gäller alla organisationer. Och det har inte bara med dom där som vill ha många uppdrag att göra, det är en form av passivitet också. Folk har förväntningar på att få uppträdande och bara komma och gå istället för att vara med och ta ansvar och göra saker själva. Det är svårt att bryta den trenden."

> "Man får vissa kunskaper i och med att man tar på sig uppgifter. Sen ska man delge dom till andra. Det är svårare. Och då sitter man där på sin tron och kan och gör en massa. Och då blir det bara några som vet någonting och kan göra vissa uppgifter."

> "Det enda jag tycker är lite dumt är att man har lite för mycket med organisationen att göra. Det

tar för mycket krafter. Man hinner inte vara med och utnyttja det som finns eller gå in i någon grupp. Om man får in mer folk kan man dela upp uppgifterna bättre. Det är lite koncentrerat nu. Vissa som gör det mesta. Men man får väl offra sig i början. Det är ju roligt också."

Flera måste ta ansvar.

Hur ska man bära sig åt för att i möjligaste mån undvika detta ständiga dilemma att det blir några få som tar för mycket ansvar?
Idealet är ju att så många som möjligt ansvarar för och är med i olika aktiviteter. Att sedan några få håller i trådarna för att få det hela att fungera behöver då inte innebära någon så stor börda. Men hur gör man?

Det hänger både på dom aktiva som inte får bli för aktiva, och dom passiva som måste bli mer aktiva. Att hitta den där växelverkan så att det blir lagom.

Här är några utdrag från de diskussioner vi hade med olika invånare när vi talade om just detta dilemma:

"Varför skulle det vara lättare här än i andra föreningar. Det är ju alltid så att folk är rädda att gå på medlemsmötena för då kanske dom åker på något uppdrag. Det finns alltid ett sånt motstånd. Det gäller att folk kommer över det och ser att när dom varit nere i lokalen några gånger att dom har nytta av det här och då vill vara med och ta ansvar.

Men det gäller att få det organisationsmässiga att flyta bättre. T ex att en person svarar för affischeringen alltid, eller att någon plockar bort sånt som inte är aktuellt på anslagstavlorna - sånt måste vi se till att det fungerar."

"Hur ska man bli fler och hur ska man bryta ner det här att folk är så isolerade? Om man fick upp känslan för Kransen och fick folk att bli lite patriotiska till området. Man måste hitta något som många kan samlas kring. Genom den här kartläggningen som ni i projektet gjorde och genom bildboken fick man ju upp känslan för området."

"Folk är inte vana vid att göra något själva. Sossarna har ju byggt upp det här landet med en massa representanter. Man behöver aldrig bry sig om någonting om man inte vill. Man behöver bara tiga och lyssna på representanterna. Även i kvarterslokalen förväntar man sig att det är någon annan som tar ansvaret."

"När det är så mycket på en gång som i kvartershokalen så glömmer man ofta bort att utse någon ansvarig. Detta bidrar till att dom som är mest drivande upptäcker att något inte blivit gjort och så gör dom det. På så sätt koncentreras uppgifterna ännu mer till några få."

Vi märkte att folk tyckte det var mer meningsfullt att komma till kvarterslokalen om de hade någon funktion där. Att vara med och ta ansvar för något ökade ofta självförtroendet och gjorde att man blev mer intresserad av andra saker.
Men det är svårt för nya besökare att själva ta sig den funktionen. Det gäller då för dom som redan är inne i verksamheten att vara observanta på nya intresserade och att vara öppna för att släppa in dem i det man håller på med.
Redan här stöter man på en svårighet. Grupper kan lätt uppfattas som sammansvetsade för en som är ny. Man kanske tror att alla känner varandra och att man inte har något där att göra.
Ändå tycker vi att det i kvarterslokalen funnits en ovanligt öppen och vänlig stämning till skillnad från många andra sammanslutningar.

"Gubbarna"

I många bostadsområden finns grupper av så kallade utslagna människor. I Midsommarkransen finns det en grupp alkoholiserade män i övre medelåldern "gubbarna". Flera av dem har bott i Kransen i större delen av sitt liv och många invånare känner igen dem och vet en del om deras olika bakgrunder.

När kvarterslokalen öppnades var en av huvudreglerna att alla Kransenbor var välkomna.
Många av "gubbarna" såg värdet av en sån här lokal och deltog i sammankomster och satt och spelade schack på kvällarna. De hade också deltagit i upprustningsarbetet. I och med att de fått en funktion i lokalen så blev de en självklar del i gemenskapen. De var lika måna som alla andra om lokalens anseende och de blev då en fin sammanhållning som alla var stolta över.

Under sommaren ställde parkförvaltningen bänkar utanför lokalen och invånarna planterade blommor så att torget utanför blev trivsamt.
Idyllen stördes då av att bänkarna ofta upptogs av gubbarna som drack öl och beskådade folklivet.
Och ibland hände det att någon kom in i berusat tillstånd, vana vid att där bli bemötta med vänlighet och tillmötesgående.

Nu uppstod problemen. Hur skulle man bära sig åt? Skulle man behöva förbjuda att folk tog sig en öl bara för att vissa inte kunde sköta sig? Skulle man kasta ut någon som var full eller bara de som var störande? Var gick gränsen mellan att vara lite smålullig och att vara berusad? Och vem ville ta på sig den obehagliga uppgiften att föra ut personen ifråga?

Många tyckte synd om gubbarna. Andra var irriterade på dem och tyckte de förstörde lokalens goda rykte. Andra åter var chockerade över att behöva bli påminda om att gubbarna fanns till och tyckte det var obehagligt att vistas i närheten av dem.
Vid ett par tillfällen blev också några personer hotade och skrämda.

Tyvärr finns det inga färdiga lösningar för den här sortens problem. Och de tillfälliga lösningarna i

kvarterslokalen blev ofta inkonsekventa. Ibland lät man någon komma in och sova ruset av sig, ibland fick de inte komma in. Och diskussionerna om gubbarna blev oändliga. De var ju så trevliga att umgås med när de var nyktra? Varför hade det blivit så här? Kan man göra något? Vill man göra något?

Många hoppades att vi som var socialarbetare skulle lösa problemet och kanske se till att de kom därifrån eller fick vård.
Visst har vi också fått höra att många tycker det varit lärorikt att inse välfärds-Sveriges baksidor som man tidigare försökt att blunda för, men det var svårt att stå maktlösa inför sina medmänniskors problem.

Vi anser självklart att samma regler och minimikrav måste gälla för alla människor oavsett vad man har för andra problem. Kraven i kvarterslokalen var att inte uppträda störande och om lokalen ska vara till för alla invånare så gäller också kraven för alla som kommer dit.

I dag är problemet med störande och berusade personer i lokalen ännu inte löst. Men man kan nog ana en tendens av stigande irritation och minskad tolerans från dem som försökt ställa upp många gånger men inte orkar längre. De flesta av gubbarna respekterar dessa krav som en självklarhet. Men det är en beklaglig utveckling om en hel grupp får skulden för ett par personers uppträdande. Vi kan hoppas att man så småningom lär känna var och en av dessa människor som egna personer, med egna möjligheter och resurser som kan komma andra till del.

Vart tar alla idéerna och förslagen vägen....

Det finns också en del svårigheter som inte syns när en sådan här typ av verksamhet växer fram. Människor

går ofta och bär på idéer och tankar, som de inte ger uttryck för. Det gäller idéer om kvarterslokalen, saker man gått och tänkt på men som man inte vet vem man ska säga detta till. På många medlemsmöten har det funnits så mycket praktiska saker som måste lösas att en ny idé bara drunknar eller ställer till besvär för att man inte vill ha mera att ta ställning till.

Det fordras rätt mycket styrka för att ta upp en idé på ett möte. Det ska då vara något konkret som kan vinna gehör hos medlemmarna, och man måste vara beredd på att själv se till att den genomförs.

Men det finns ett stadium innan, där man helst skulle vilja pröva sina tankar på någon eller några få utan att det viftas bort eller uppfattas som orealistiskt.

Vi i projektet har ofta haft den rollen. Många har prövat sina idéer på oss och vår roll har ofta blivit att diskutera förslagen eller att stödja folk i att hitta någon kanal där idéerna kunde föras vidare.

Även nu när vi i projektets slutskede haft våra samtal med olika invånare, så kom en del tänkvärda idéer fram som mycket väl skulle kunna genomföras men som det inte funnits plats att föra fram:

> "Man skulle kunna ha kontaktmän för varje kvarter. Jag skulle då t ex kunna vara kontaktman för mitt kvarter och svara för dom som bor här. Så delar man upp Kransen i olika bitar där var och en svarar för en bit. På så sätt kommer man undan det här med flygbladsutskick utan man kan dela ut meddelanden. Så känner folk igen dom som kommer, och känner igen dom i kvarterslokalen. Man kan ha en karta över kvarteren och vilka som ansvarar för varje bit, och om det är något som rör det kvarteret så kan man bara säga till den personen och så kan han samla ihop dom som bor där. På så sätt kan vi försvara oss bättre om det händer något i området."

> "Man skulle ha ett slags register över vad folk kan så man kunde slå upp om man t ex ville ha barnvakt eller lära sig stencilapparaten.
> Ett annat förslag är att ha ett kvartersombud för

alla kvarter i området. Då kan alla känna igen någon som har anknytning till lokalen."

Våren -79 i kvarterslokalen.

(Projektet fick fem månaders förlängning för att trappa ner vårt arbete och dokumentera det.)

Under våren -79 har vi mer och mer lämnat över ansvaret för kvarterslokalen till invånarna själva.

Det har varit öppet varje kväll i lokalen oberoende av oss i projektet. Arbetet med att bygga en midsommarkrans till tunnelbanan har pågått flera dagar och kvällar i veckan tillsammans med andra aktiviteter. Kransbyggandet har varit ett naturligt sätt att träffa andra och en inkörsport att komma till lokalen. "Konstfackarna" har då varit med hela tiden och handlett arbetet. De har tagit diabilder och ibland har de ordnat bildvisningskvällar i lokalen. De har också visat diabilder från utsmyckningen av andra stationer i Stockholm och man har diskuterat de olika konstverken. Tillsammans med några invånare har de gått på studiebesök till bl.a. Bror Hjort-muséet och till bildhuggare för att vidga kunskaperna.

En del nya verksamheter startade under våren. Exempelvis har en kurs i gammeldans pågått en kväll i veckan. I anslutning till det ordnades ett par danskvällar med levande musik och gammeldans på programmet.
Flera fester har ägt rum med jämna mellanrum. Nu börjar några bli vana att arrangera fester och de läggs inte upp lika ambitiöst och kräver mindre förarbete än tidigare.
Sådana kvällar är alltid välbesökta och lyckade.

Föreningen inbjöd Hägerstens kulturkommitté till en informationskväll och det bestämdes att ett samarbete skulle starta där kulturkommittén och kvartersföre-

STOPPA STÄNGNINGEN AV KONSUMTVÄTTEN

Det har beslutats att konsumtvätten på Svandammsvägen 20 ska stängas till sommaren.
Med tanke på läget i Midsommarkransen är detta beslut mycket olyckligt.

Midsommarkransens bebyggelse består till största delen av privatägda, ofta medelålders hus med tvättstugor helt eller delvis ur funktion. Lägg därtill att 30% av områdets befolkning är pensionärer.
Om beslutet om stängning träder i kraft skulle detta innebära att många gamla människor skulle stå helt utan tvättmöjligheter.

Konsum som folkrörelse har förpliktelser. I första hand gentemot med - lemmarna - rörelsen. I andra hand gentemot de bärande idéer och den målsättning som kooperationens grund vilar på.

Att mot bakgrund till situationen i Midsommarkransen stänga tvätten vore att svika medlemmarna och därmed också kooperationen som helhet.

VI KRÄVER ATT BESLUTET OMPRÖVAS OCH ATT TVÄTTEN FÅR VARA KVAR.

STOPPA STÄNGNINGEN!

Kvartersloka|sföreningen
Tegelbruksvägen.2

KVARTERSLOKALFÖRENINGEN
MEDDELAR

KONSUMTVÄTTEN RÄDDAD!!

I ÄN EN GÅNG HAR EN NAMNINSAMLING I MIDSOM-
-MARKRANSEN GETT RESULTAT.

ASTA ÅKERBERG, EXPEDIT PÅ KONSUMTVÄTTEN, ÖVERTAR TVÄTTEN FÖRMÅNLIGT FR.O.M. 1 JULI. ASTA HAR JOBBAT MED TVÄTT I 25 ÅR! HON HAR VARIT MED OM TVÅ TIDIGARE NEDLÄGGNINGAR, OCH KAN INTE TÄNKA SIG ATT SLUTA ARBETA MED TVÄTT, DÄRFÖR TAR HON NU ÖVER UTAN ATT RÄKNA MED NÅGON STÖRRE VINST. ALLA VI SOM MEDVERKAT I AKTIONEN FÖR TVÄTTENS BEVARANDE GENOM NAMNINSAMLINGEN, LÅT OSS FORTSÄTTA ARBETA AKTIVT FÖR ETT LE-
-VANDE MIDSOMMARKRANSEN. VÅR SJÄLVKLARA RÄTT TILL SERVICE DÄR VI BOR!!!

2:a TISDAGEN VARJE MÅNAD, KL 19^{00} HAR VI STORMÖTE PÅ KVARTERSLOKALEN, TEGELBRUKSV. 2. DET ÄR ETT UTMÄRKT TILLFÄLLE ATT TITTA IN OCH STARTA NYA AKTIONER OM DET ÄR NÅGONTING DU TYCKER MÅSTE FÖRÄNDRAS ELLER BEVARAS!

KAMPEN FORTSÄTTER! HUGG I!

KOM MED FÖRSLAG! KRANSEN LEVER!!!

TVÄTTA HOS ASTA

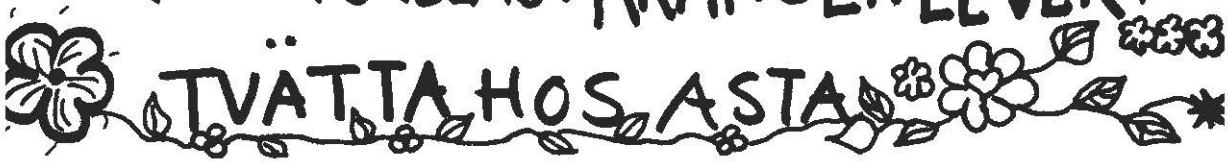

ningen skulle kunna ha nytta av varandra i kulturarbetet. Som en början till detta ordnades en teaterföreställning i kvarterslokalen där föreningen och kulturkommittén stod som arrangörer. Både de invånare som såg föreställningen och teatergruppen som spelade var mycket nöjda efteråt, och många uttryckte sin uppskattning över att kvarterslokalen kunde användas även på detta sätt.

De verksamheter som startade under hösten och som vi beskrivit tidigare fortsatte under våren att fungera i kvarterslokalen. Olika grupper tog ansvar för sina delar och för att hålla lokalen öppen vissa kvällar.

Hur ska det bli i fortsättningen

Under tiden har det pågått ständiga funderingar och diskussioner hur det ska bli i fortsättningen.

Många har uttryckt sin oro för hur det ska gå när projektet slutar och man undrar om myndigheterna då inte längre kommer att stödja kvarterslokalen. När vi i projektet funnits i stadsdelen har vi varit fyra personer som kunnat ägna oss åt att hjälpa till att organisera upp föreningen. Vi har haft möjlighet att på dagtid kunna ringa nödvändiga telefonsamtal som andra inte haft tid med. Dessutom har vi haft en kunskap om vart man ska vända sig i olika frågor och en vana att kontakta myndighetspersoner och politiker. Den kunskap vi haft har vi försökt dela med oss av, vid särskilda styrelsemöten där vi informerat om vart man kan vända sig i olika frågor och vilka kontakter man kan ta.
När vi nu slutar, ställs det ännu större krav på dem som håller i trådarna för att få kvarterslokalen att fungera.
Ambitionen att få det att flyta på samma sätt som när vi fanns i stadsdelen är en hög ambition.
Idéen att invånarna själva ska hålla i och ansvara för

verksamheterna och organisationen tycker de flesta är bra. Men man har mer och mer börjat diskutera möjligheterna till att någon skulle anställas för att sköta en del praktiska göromål.

Så här uttryckte sig två invånare i denna fråga:

> "Det vore bra om det fanns någon form av hustomte i lokalen som skötte om en del praktiska grejor. Det skulle avlasta väldigt mycket för oss i styrelsen bland annat. Men det är viktigt att det blir någon från området så att det fortfarande är vi som bor här som håller i ansvaret."

> "Det skulle kännas väldigt tryggt med någon anställd. Den skulle hålla öppet, samordna, hålla i tider. Det är massor av information och kontakter som rinner förbi för att ingen är här jämt och samordnar."

Vi har sett en fara i om myndigheterna skulle finansiera någon anställd i kvarterslokalen. Risken skulle kunna bli att andra krav och normer skulle ställas på verksamheterna och på lokalen och att ansvaret skulle övertas av någon myndighet istället för invånarna själva. Det blir också dyrare att finansiera en lokal som dessutom är beroende av någon anställd. Detta skulle kunna bli ett större argument att lägga ner kvarterslokalen än om kommunen bara betalar hyreskostnaderna.
Anledningen till att kvarterslokalen beviljades fortsatta anslag var ju den låga kostnaden som det skulle innebära om invånarna stod för verksamheterna och ansvaret själva.

Men det skulle inte behöva bli på detta sätt. Om någon från området avlönas för att vara i lokalen på regelbundna tider, samordna verksamheterna och sköta en del praktiska göromål, så skulle det kunna innebära en avlastning snarare än en överföring av ansvaret.

Visst skulle också arbetet bli mindre betungande för

dem som tagit mest ansvar och mer tid skulle bli över till att koncentrera sig på verksamheten i stort.

Denna fråga är ännu inte löst. Det är inte heller klart vem som ska finansiera lokalen från och med 1980.

Om det inte går att få någon anställd så kanske man måste minska på ambitionerna för att det ska fungera i framtiden. Det är viktigt att de som arbetar med lokalen inte ställer för höga krav på sig själva och sedan blir besvikna på att det inte fungerat.

STOCKHOLMS KOMMUN
Kommunfullmäktige
Motioner 1979:21

1979:21 **Motion av Berit Svedberg (vpk) och Gösta Palmberg (vpk) angående fler samlingslokaler till Midsommarkransen**

Boendemiljöprojektet i Midsommarkransen disponerar för närvarande en lokal på Tegelbruksvägen som har blivit en mötes- och aktivitetslokal för många boende i området. Enligt uppgift kan denna lokal disponeras under hela 1979, men den behövs även därefter. Därutöver behövs ytterligare samlingslokaler vilket framgår av följande förteckning över tillgången till – eller rättare sagt bristen på – lokaler i Midsommarkransen.

Lokaltyp	*Befintliga*	*Enligt norm*	*Differens*
Stor samlingslokal	0	0	0
Mindre samlingslokal	0	1	-1
Stort grupprum	0	2	-2
Mindre grupprum	0	3	-3
Specialsal	0	2	-2

Enligt samlingslokalnormer så har Midsommarkransen ett underskott på 260 m².

En första omedelbar uppgift är således att garantera lokalen på Tegelbruksvägen men därutöver behövs alltså ytterligare samlingslokaler.

Med hänvisning till ovanstående hemställer vi

att kommunfullmäktige ger vederbörande kommunala organ i uppdrag att ordna fler samlingslokaler till Midsommarkransen.

Stockholm den 19 februari 1979

Berit Svedberg *Gösta Palmberg*

2. De etablerade organisationerna och grupper på basnivå.

"Två myror är fler än en elefant"

Kontaktkommittéerna och Hyresgästföreningsledningen.

Den hyresproblematik vi kom att arbeta mest med var den organiserade andrahandsuthyrningen som Thomas Perzon (TP) - Rolf Andersson (RA) bedrev.
Det var ett av de första stora problemen i området som vi kom i kontakt med. Vi bedömde det som att ett stopp på den verksamheten skulle ha ett stort principiellt värde för hela stadsdelen. Både för bekämpningen av de övriga privata spekulationsvärdarna och för försöken att öka samhörigheten mellan invånarna. Vi trodde också att det skulle vara relativt lätt att få en prejudicerande dom mot den öppet olagliga verksamheten, bara några hyresgäster skulle våga ställa upp. Av de ca 50 lägenheterna som 1976 hyrdes ut i andra hand, fungerade ett femtontal som ren hotellrörelse. Där hyrde man per dygn med lakan och porslin. Givetvis utan hotelltillstånd. Allt skedde öppet. Organiseringen av hela verksamheten och en beskrivning av hur vi gick till väga finns i avsnitt "Man måste bo bra för att orka bry sig om annat."

Hur reagerade då kontaktkommittén på detta? Hur agerade Hyresgästföreningen på avdelnings- och central nivå?

Vi hade ju redan under projektets förberedelsestadium tagit kontakt med den kontaktkommitté som fanns för de aktuella husen. De var mycket intresserade av att samarbeta med oss i försöken att komma åt lägenhetshanteringen. Några ställde upp helhjärtat och knackade dörrar, gjorde enkätintervjuer och kom på möten. Kontaktkommittén skrev också till avdelnings- och föreningsstyrelserna redan under 1976 och påtalade missförhållandena. Medlemmar tog upp problemen på avdelningens årsmöte.

Men den centrala organisationen reagerade inte aktivt. Man avstyrkte dock TP:s begäran att få köpa hus i Stockholm på grundval av det material som kontaktkommittén och vi fört vidare. Men några försök att stoppa den pågående andrahandsuthyrningen gjorde man inte. Det enda konkreta svar vi lyckades få på varför inte Hyresgästföreningen (HGF) tog sitt ansvar i försöken att stoppa TP var från ombudsman Castelius. Han ansåg att HGF inte kunde göra något eftersom de utsatta hyresgästerna inte var medlemmar.

Det stämmer att andrahandshyresgästerna inte är medlemmar. De flesta är invandrare, och kan inte det svenska språket. Än mindre känner de till och har förtroende för svenska föreningar. De har svårt att få andra lägenheter och accepterar de villkor som ställs för att de ska få tak över huvudet. Att villkoren ofta inte överensstämmer med svensk hyreslagstiftning är helt främmande för dem.

En av dessa andrahandshyresgäster kommer från Bangladesh och säger så här:

> "Jag hade inte trott att det skulle vara så här i Sverige. I mitt land har jag aldrig träffat en typ som Rolf Andersson. Vi kan inte göra mycket för att påverka saker här i Sverige. Vi har inga rättigheter. Vi kan inte språket och inte lagarna. Vad kan vi kämpa för då?"

Många av andrahandshyresgästerna har det gemensamt att de känt sig förtryckta av de flesta instanser i samhället. De vågar inte ställa krav varför de blir hänvisade till att bo på sådana här villkor. Dom tror inte heller att Hyresgästföreningen skulle ta sig an deras sak, eftersom organisationen jämställs med maktapparatens övriga organ. Därför blir de inte heller medlemmar i Hyresgästföreningen.

Däremot finns det flera hyresgäster i fastigheterna med vanliga hyreskontrakt som tidigare varit medlemmar i HGF men nu gått ur. Varför då? Ja, många uttrycker

det på liknande sätt som den här, numera pensionerade, hyresgästen gjorde under en intervju 1979:

> "Jag är inte med i HGF längre. HGF arbetar väldigt slött och sakta. Det är för mycket skriveri och ingen som tar vid ögonblickligen. HGF skulle ha en pensionärsavgift precis som försäkringsbolag. Avgifterna är för höga och den där Svensson med sina resor. Det är där faran ligger, folk drar sig. Det var det första man sa när ni kom hit och började på: Jag hoppas nu att dom kan göra något, för HGF gör ingenting."

Hur skulle Hyresgästföreningen kunna arbeta?

En medelålders man, uttrycker det så här:

> "Jag tror inte att HGF kan göra så mycket. Jag har varit aktiv i HGF, men jag är det inte längre. Som jag upplevde det var det mest bara en massa inre käbbel. Istället för att gå på hyresvärdarna gick de på varandra. Det blev för mycket partipolitik.
>
> Jag är besviken på HGF.
>
> Även om de är uppbundna på olika sätt kunde de ha gjort något för att stoppa TP. Som det är nu blir det enklare för hyresgäster att flytta så de kommer från hela skiten. De orkar nog inte hålla på och bråka och djävlas tillbaka. Och även om man får hyresgästerna att hålla ihop, så hindras de ju med alla möjliga medel av vissa personer.
>
> Jag vet inte hur man ska få HGF att arbeta bättre. Man måste i så fall bilda fler kontaktkommittéer och de skulle få mer att säga till om. De skulle också jobba med den yttre miljön så att fler människor fattade vad det var fråga om och kunde vara med."

Vi tycker att den allmänna otryggheten och det ökade främlingsskapet i husen som förstärks av en uthyrningsverksamhet som denna, borde vara av ett allmänt intresse för HGF att angripa.
Så länge det finns en enda medlem kvar i ett bostadsområde, måste man jobba med de problem som gör att det är så få medlemmar: hyresutvecklingen, spekulationerna i boendet och inflytandet över boendet. Om man lyckas göra något där, lyckas man säkert också vända medlemsutvecklingen.

Denna inställning är nog vanligare bland kontaktkommittémedlemmarna inom föreningen än bland de förtroendevalda på de högre posterna. Den här kontaktkommittémedlemmen i Kransen med en långvarig erfarenhet av arbete inom HGF beskriver sin syn på hyresarbetet så här:

> "Jag har en princip att gå igenom alla hyresgästers lägenheter oavsett om dom är medlemmar eller inte. Detta trots att det finns folk som knappt släpper in en när man säger att man kommer från HGF. Många är förbannat avogt inställda till HGF. Det vi kan uträtta på gräsrotsnivå måste ju vara till hyresgästernas bästa. Därför vill jag inte gå ur.
>
> Men det är svårare idag att få igenom saker i föreningen än det var förr. Det beror på dåliga ombudsmän. Och där ligger det politik med i spelet. Det gäller att ha partibok annars får man inte en chans.
>
> En gång var det en hyresvärd som tog ut för mycket hyra. Då fick vi i uppdrag att mäta lägenheterna och alla slog ju fel. Värden har uppgett att lägenheterna var större än vad dom är. Men ombudsmannen för distriktet var missnöjd med den mätningen vi gjort utan han och värden gjorde en egen uppmätning som passade värden bättre.
> Det verkar ju nästan som om ombudsmännen slår mer vakt om värdarna än om hyresgästerna.
>
> Om jag inte hade hoppats på att man skulle kunna förändra HGF så skulle jag gå ur direkt. Jag själv har ingen personlig nytta av den och ingen egen vinning av att jobba med föreningen, men det är en del av mitt politiska jobb."

Att bli lovad att få sina rättigheter tillgodosedda

Vi har också hört andra argument som orsak till HGF:s passivitet i förhållande till andrahandsuthyrningarna.

Argumenten går ut på att en sådan här verksamhet som TP bedriver kan man inte göra något åt. Vi i projektet går ut och slår blå dunster i folk genom att inbilla dem att de kan få riktiga kontrakt och lägre hyra.

Ann-Mari Furumark, ordförande i Hyresgästföreningens hägerstensavdelning säger så här vid en diskussion om eventuella konflikter mellan HGF och projektet:

> "Jag har hört att ni lovar folk saker men sen inte kunnat uppfylla dem. Man menar att ni ingett dem

förväntningar som ni inte kunnat infria. Det gäller andrahandshyresgäster som på något sätt fått föreställningen om att ni kunde göra mer än vad ni gjorde. På det viset kan jag tänka mig att det kan bli konflikter. Om man jobbar inom rörelsen eller är anställd som ni, måste man veta varandras kompetensområde."

Det vi lovat andrahandshyresgästerna är att de enligt svensk hyreslag har rätt till att få skriftliga hyreskontrakt. TP vägrar att ge dem det. Vi har också upplyst att de har rätt att få hyrans storlek prövad, mot nuvarande upp till tre gånger bruksvärdet. Vi har också sagt att de skulle ha stora chanser att även få ett förstahandskontrakt med hyresvärden TP mot bakgrund av de kunskaper vi har om samröret mellan TP och RA.

Vid två processer har vi stött invånarna. De visar också att det är en framkomlig väg. Vid den första processen i hyresnämnden vintern 1977 fick de hyresgäster som orkade och vågade vara kvar när målet skulle upp, förstahandskontrakt med Thomas Perzon genom en uppgörelse. Thomas Perzon ville inte ha något hyresnämndsutlåtande mot sig. Han försökte istället att genom hot och våld hindra hyresgästerna från att fullfölja processen.
Det är på det planet som våra "löften" har sina brister. Det finns ingenting i de svenska lagarna som kan garantera att en person verkligen får möjlighet att pröva sina rättigheter. Där borde HGF ha en uppgift att stärka, backa upp och skydda hyresgäster som är beredda på att gå till domstol för att få sina rättigheter garanterade.

I den andra processen som nu pågår (maj 1979) i Fastighetsdomstolen är samma sak på väg att hända. Flera metoder används denna gång för att få iväg hyresgästerna. Chanserna verkar dock vara stora till att via fastighetsdomstolen äntligen få en prejudicerande dom mot den här typen av andrahandsuthyrningar.

Men vi tycker att det är allvarligt om man på centralt håll i Hyresgästföreningen får finna sig i att man går andra vägar när de inte gör någonting.

Passivitet och inflytande

Bristen på stöd från avdelnings- och föreningsnivå inom HGF, bidrog till att enbart ett fåtal ur kontaktkommittén i Midsommarkransen orkade fortsätta med det tunga vardagliga basarbetet i kampen mot bl a Thomas Perzon.

En annan bidragande orsak till passiviteten inom kontaktkommittén är bristen på inflytande vid hyresförhandlingarna. De kvartersombud som utsetts blev oftast överkörda vid förhandlingarna. En del blev inte ens kallade till förhandlingarna.

Ett f d kvartersombud i Midsommarkransen med långvarig erfarenhet av fackligt arbete och hyresgästföreningen säger så här:

> "HGF gick ju med på de här enorma höjningarna hos TP förra året. Det beror nog till en del på att det inte fanns något kvartersombud. Det fordras ju så förbannat mycket av ett kvartersombud, dels ska man ha förhandlingsvana. Jag hade ju jobbat i facket och som lagbas, och dels måste man lägga ner ett stort jobb. Man måste gå till alla hyresgäster. När man sen kommer till förhandlingarna slänger hyresvärden fram helt andra uppgifter.
> Ett sätt som HGF-ledningen ibland använder sig av idag för att hindra konflikter vid förhandlingarna, är att ge fan i att kalla påstridiga kvartersombud. Det fanns ju ingen annan anledning att ge fan i att kalla mig t ex. Men om man ska komma till rätta med saker och ting finns det ju knappast något annat sätt än att jobba inom HGF. Hur trögt det än verkar är det enda vägen.
> När den borgerliga regeringen kom till beslutades det ju om att andra skulle få förhandla också, men det blev ju inga andra ändå. Så länge man ska ha sådana här förhandlingar finns det ju inget annat. Men kvartersombuden kommer nog att försvinna. Syftet med det här är ju att när man fått bruksvärdet ska man kunna sitta på kontoret och bestämma hyrorna via datalistorna. Bara generella höjningar, inga förhandlingar."

FOTOGEN RODSPRIT

Men det är inte bara tidigare aktiva som passiviserats av centralstyrningen och bristen på möjligheter att påverka. Många tänkbara krafter får aldrig chansen att organisera sig, eftersom de små försök de startar med hämmas på ett tidigt stadium.
Denna förstahandshyresgäst i ett av Perzons hus speglar detta.

> "Vi har försökt med allt möjligt, ringt till Holtes,stadsarkitekten, varit uppe i hyresnämnden, men ingen kan göra något och man lessnar till slut på att ringa och bråka. Uppe i hyresnämnden lovar hyresvärden allt möjligt som inte förbinder dem till något. Den som har makten vinner i alla fall. Hyresvärdarna har advokat och sen sitter de där och ljuger. Ingen tar någon notis om vad en annan säger om man inte har advokat. Man kan inte göra något. De gör som de vill i alla fall. HGF fungerar ju inte heller. Jag litar inte på dem. Det är bara ett rävspel alltihop. Och så är det konstigt att man ska behöva betala för att få självklarheter gjorda. Det är inte mycket man kan göra."

En annan hyresgäst i en annan fastighet uttrycker det så här:

> "Det är botten, jag ser rött. Inget är reparerat sedan 1939. Hyran borde ju åtminstone inte få höjas. Vi hade husmöte och krävde att hyran inte skulle få höjas. Vi gick upp till hyresnämnden. Där blev det blankt nej. De bara flinade åt oss.
> Det är så många som har hyresbidrag. Det spelar ingen roll om dom betalar 10 000 eller 50 kronor i hyra. Och så använder dom inte tvättstugan utan går till Konsum. De vill inte bråka med värden. Det är så bra som det är. Vad ska dom klaga på. De har hela hyran och använder inte tvättstugan. Jag har gett upp. Jag ska inte bråka mer. Man kommer bara i dålig dager hos värden. Jag väntar på en lagändring för hela landet. Att dom tar bort dom här privata hyresvärdarna. Gärna att var och en äger sina lägenheter.
> Dom privata värdarna säger att det inte lönar sig att ha hus. Men varför fan köper dom hus då. Det lönar sig jättebra."

Den nuvarande avdelningsstyrelsen inom HGF:s hägerstensavdelning har nu beslutat att prioritera problemen i Midsommarkransen. Påtryckningarna har börjat ge resultat och nya medlemmar har kommit in i styrelsen.

Man vill nu satsa på att stötta de få medlemmar i kontaktkommittén som finns kvar och bygga vidare på de försök vi har startat med att stoppa olika former av bostadsspekulationer. Denna ändrade attityd omfattar även synen på projekt typ Kransenprojektet, där kommunalt anställda personer och grupper av "byalagsnatur" arbetar med traditionella hyresgästföreningsfrågor.

Ann-Mari Furumark, ordförande i hägerstensavdelningen uttrycker det så här:

> "Jag tror aldrig att en kommunal verksamhet - bekostad av allmänna medel kan ersätta en folkrörelse. Jag tror att båda formerna behövs och kan kompensera varandra. Men om man jobbar som ni ska man eftersträva att från början ha kontakt med hyresgästavdelningen. Jag har aldrig upplevt det så med er och det har aldrig ställts krav på att vi ska komma och prata.
>
> Samtidigt är det dumt om HGF skulle syssla med fritidsverksamhet i ett område där det redan finns en utbyggd sådan. Det finns så mycket annat att göra.
> Men kvartersföreningar som är lokalt förankrade har en klar funktion att fylla. Jag är betänksam när de håller på med uppgifter som borde kanaliseras via de politiska organisationerna, och jag tycker inte att hyresgästföreningen ska syssla med annat än hyresfrågor i ett område. Men jag ser ingen motsättning i att HGF samarbetar med sådana här organisationer i ett område."

"Är Du rädd för Ditt eget barn?"

Denna förhållandevis positiva inställning är emellertid begränsad till avdelningsnivå. Högre upp inom föreningen möter man ofta den traditionella misstänksamheten mot det som är utanför HGF och SAP.

Nic Nilsson, ombudsman i HGF sa så här i en radiodebatt i oktober 1978 på frågan om samhällsarbete var ett hot mot HGF:

> "Ett hot vill jag inte säga, men många gånger har det varit så att samhällsarbetarna gått ut och varit negativa ofta rent fientliga till föreningsli-

> vet. Och då vågar jag väl påstå att det varit till mer skada än nytta. Därför vill jag nämna såna exempel som i Malmö: Östergård, Kroksbäck, Sofia. Där man skapade känslor hos dem man kom i kontakt med mot det etablerade föreningslivet. Man skapade också föreningar som var sig själva nog. Sen när samhällsarbetarna ger sig av därifrån, står man där med sina föreningar som inte har nånstans att höra hemma. Jag tror att det är en väldigt farlig utveckling, när man gör på det sättet."

En märklig inställning till människor, tycker vi, när man tror att det är samhällsarbetarna som skapar missnöje och känslor i bostadsområdena. Inte förhållandena där.

Hela uppbyggnaden av HGF speglar också denna "uppifrånsyn". Det står i HGF:s stadgar att en kontaktkommitté som väljs direkt i ett bostadsområde måste fastställas av avdelningsstyrelsen. Detta innebär att avdelningsstyrelsen formellt kan neka att acceptera en vald kontaktkommittémedlem även om han uppfyller kraven för att vara valbar (=medlem i HGF och boende i området).

Ett annat exempel är då HGF:s föreningsstyrelse i Stor-Stockholm uttalade sig i samband med rivningen av kvarteret Järnet på Söder i Stockholm. Södermalmsavdelningens styrelse hade tidigare gett sitt stöd till de hyresgäster som var emot rivningen. Föreningsstyrelsen går däremot emot avdelningens beslut och stödjer istället fastighetsägarens krav på rivning och säger att en lokal hyresgästavdelning aldrig kan representera medlemmarna. Underförstått är det bara den centrala ledningen som kan uttala sig för medlemmarnas intressen.

Samma problem belyses av Ann-Mari Furumark när det gäller remissförfarandet:

> Om vi i avdelningarna ska yttra oss över någon remiss så måste vi gå via föreningen. Det gör att tycker vi till om något som föreningen inte tycker så får byggnadsnämnden aldrig lov att se det.
>
> Ta ett aktuellt fall t ex bostadshotellet i kv Ka-

stanjen. Nu skrev vi ett yttrande och skickade in det till föreningen som skrev om det för att de skulle kunna sätta sitt namn på det. I remisssvaret upprepar de en del av det vi tycker och tar bort lite grann och sen skickar dom in det. Hade vi då tyckt något som var väldigt viktigt att föra fram, är det ju inte säkert att det kom med. Då hade jag blivit väldigt upprörd. Många kontaktkommittéer måste reta sig på såna här saker.
Jag tycker man ska bära sig anständigt åt som andra organisationer och häfta med dom remisserns som underremisser tillsammans med den som föreningen skickar. De ska inte vara rädda för att t ex byggnadsnämnden ska ta intryck av en underremiss."

Medlemmar mot icke-medlemmar

I avsnittet om "Hur en aktivitet växer fram" beskrivs hur hyresarbetet upprätthölls och gick framåt. Detta trots bristen på stöd från HGF. Att vi engagerade oss på denna lokala nivå på heltid blev också en hjälp till att fortsätta arbetet för dem.

En annan orsak till att det lokala hyresarbetet trots problemen aldrig avstannat helt är att avdelningsstyrelsen i Hägersten heller aldrig har motarbetat hyresgästernas försök att själva lösa sina problem. Man har därför aldrig behövt hamna i situationer där medlemmar slåss mot icke-medlemmar. Tragiska exempel på detta finns annars från annat håll i landet. Hetsen har då styrts uppifrån organisationen.

Invånarnas syn på Hyresgästföreningen i allmänhet har dock gjort det svårt att intressera dem för att ställa upp i ett regelbundet kontaktkommittéarbete i Midsommarkransen. Man har engagerat sig i akuta frågor som man själv varit berörd av, men det långsiktiga arbetet har ett fåtal fått sköta.
Förhoppningsvis kommer de erfarenheter som vi och andra gjort samt nuvarande stöd från avdelningsstyrelsen i Hägerstensavdelningen, att leda till att fler engagerar sig på ett organiserat sätt. Trots bristerna och svårigheterna inom HGF.
Längre fram i rapporten kommer vi att ta upp flera synpunkter på HGF som organisation och dess möjligheter.

SAP och stadsdelsföreningen
När ska kroppen gå åt samma håll som fötterna?

Samma problem som kontaktkommittén har gentemot HGF-ledningen kan också skönjas för SAP:s basorganisering stadsdelsföreningarna, i förhållande till sin partiledning. Detta har framförallt visat sig efter SAP:s valförlust 1976, då i analysdyningarna en radikaliseringsdebatt startade inom rörelsen. Kritiken mot den nuvarande SAP-politiken, där de ursprungliga socialdemokratiska idealen på demokrati och socialism tappats, kommer främst från de som är aktiva på basplanet, i stadsdelsföreningar, fackklubbar och kontaktkommittéer.

Så här uttrycker några det i den socialdemokratiska stadsdelsföreningen i Midsommarkransen:

> "Jag tror att många människor har en väldigt avog inställning till vad de politiska föreningarna håller på med.
> Vad gäller mitt arbete i stadsdelsföreningen tycker jag att det är roligt. Framför allt är det roligt på planeringsstadiet. Men sen när teknikerna och experterna kommer in förlorar man greppet. Men man måste spela med i spelet ändå. Fast högre instanser tar hand om frågan.
> I det förberedande arbetet tycker jag också att stadsdelsföreningen och de friare grupperna ska kunna samarbeta mera i enskilda frågor."

> "Byalagen har ju vuxit upp som en protest mot etablerade föreningar. Många har kanske varit med i något parti och så blir det att dom protesterar på det här sättet för att man t ex inte driver miljöfrågor tillräckligt hårt. Dom vill driva på, att det ska gå fortare. Jag tycker också att det går för långsamt, men man kanske skrämmer folk om man går för fort fram. Det är så starka kommersiella krafter som är emot att något ska förändras. Det kostar pengar."

Det är kanske inte en starkt formulerad kritik riktad mot vissa personer i ledande ställning, men de har en annan syn på förändringsarbete än "de slutna rummens politiker."

De betonar experternas och proffspolitikernas makt i

Bilplåga i Midsommarkransen

■■ Att parkera bilar på trottoarerna är förbjudet.

Men i Midsommarkransen är det mycket vanligt att bilhandlarna på detta sätt saluför sitt "lager" mellan affärslokalen och körbanan framför.

Nu har Kransen-borna tröttnat på att deras stadsdel kvävs av bilar och kräver att bilarna kommer bort.

— Vi hade ingen aning om att det var förbjudet, säger bilhandlarna. Här har vi haft våra bilar under alla år.

Midsommarkransen är en stadsdel som är nedlusad av parkerade bilar. Bilar på körbanorna, bilar på trottoarerna och bilar på gårdarna.

Många Kransenbor har hört av sig till socialarbetarna i Kransenprojektet och frågat om de ska vara på detta sätt.

En del bilar står parkerade i kvarteren på dagtid. De är anställda i Västeberga och på LM vid Telefonplan som ställer sina fordon här medan de är på sitt arbete.

• *Trafikfällor och otrivsel*

Andra bilar står parkerade på gårdar och trottarer dygnet runt. De är bilhandlarnas lager som på detta sätt skapar trafikfällor och allmän otrivsel för gångtrafikanterna.

— Det är förbjudet att parkera på gångbanorna, förklarar inspektör Bertil Wåhl på gatukontoret. Det kostar 150 kronor i böter per bil.

— Inte ens om trottoaren räknas som privat tomtmark får man ställa bilar där. Om det inte finns speciellt iordningsställda parkeringsrutor innanför ett staket mot gångbanan.

— Det innebär allvarliga risker från trafiksäkerhetssynpunkt, fortsätter Bertil Wåhl, när dessa bilar ska köra in och ut. De står också i vägen för de gående. Speciellt störande är de för handikappade och synskadade.

— Dessutom är inte alla trottoarer byggda för biltrafik, faktiskt. Det ligger ofta ledningar nedgrävda under gångbanan. Det har hänt att bilar ramlat rätt igenom asfalten!

• *Bättre resurser*

— Att sådana här olagliga parkeringar fortfarande finns beror på att vi haft så dåliga övervakningsmöjligheter. Men nu ska vi få bättre resurser.

Som en blixt från klar himmel tog bilhandlarna i Midsommarkransen besökdet om att deras parkeringar skulle vara olagliga.

— Jag har kontrakt på lokalen och marken utanför, säger Tord Almqvist, som har bilfirman i hörnet Midsommarparken—Midsommarvägen. Jag har inte haft en tanke på att parkeringen skulle vara olaglig. I så fall är det väl något ni får ta upp med värden.

— Och skulle jag inte få ha mina bilar här får väl värden skaffa mig någon annan lokal. Annars blev det rena katastrofen för mej.

— Tidigare fanns det ett staket runt uppställningsplatsen, minns Tord Almqvist. Men det togs bort redan under min företrädares tid. Det blev alltför besvärligt att ta sig in och ut då.

— Bilar är ett nödvändigt ont, säger hyresvärden Göran Granberg. Dem får vi lära oss leva med. Och på min tomt har det parkerats bilar så långt innan jag köpte huset. Men ska det vara staket, så får dom väl sätta upp det.

ULLA HAGBERG

förhållande till vanliga människor, organiserade som oorganiserade.
Samtalet speglar en öppenhet gentemot de ickeetablerade grupperna vilket inte överensstämmer med de flesta ledande politikernas syn.
De visar också ett missnöje med den tid det tar att uppnå förändringar. Det missnöjet stärks när vi kommer in på diskussionen om en sanering av stadsdelen:

> "Vi har räknat med att det kan ta ända upp till 5 år innan det blir en sanering. Det är en lång tid. Och egentligen har vi ont om tid för så länge man inte gör någonting stöder man bostadshajarna. Man göder dom. Man måste peka på att det är nedslitet och de sanitära olägenheterna."

En klart motsatt inställning till makt och människor visar SAP:s kommunfullmäktigerepresentant John Rosén vid ett välbesökt debattmöte i Midsommarkransen i maj 1979: Här återges ett av hans inlägg i sin helhet.

"Jag måste ta i ordentligt för jag känner en väldig ledsamhet över att ständigt möta dessa överklaganden när det gäller bostadshotellen.

Jag har jobbat i 9 år i fullmäktige. Jag har varit engagerad väldigt hårt i saneringen av Aspudden. Jag har gått ut på mötena där och mött alla möjliga

opponenter och jag vet precis att det är på det här sättet att de talar med tungan och inte viljan, och jag menar det att innan kommunfullmäktige fastställt stadsplanen för Kastanjen har den varit ute på remiss och alla har fått yttra sig. När vi tog det här beslutet i september förra året skulle vi kunnat sätta spaden i jorden meddetsamma vid Kastanjen. Sen kommer då dessa unga människor och överklagar och säger att då sätter vi skugga över daghemmet etc. etc. Jag menar att så enkelt är det inte (högljudda protester). Det är på det sättet.

Ni har hindrat att få igång byggandet vid Kastanjen.genom att överklaga och detta är inte korrekt mot de gamlingar som står i kö. Åh jag menar att det går inte att sätta ett samband mellan daghem och dom. Vi måste bygga efter hand. Och det gäller både Kastanjen, daghem och att upprusta bostäder. Vi måste se det sambandet och inte komma och börja.... För tänk sen om alla pensionärer kommer och lägger in erinringar mot en upprustning av en fastighet. Ja, då får man hinder där också. Det är det jag menar vi ska sluta med. Det finns ingen anledning att hindra Kastanjen att komma upp. Den saken är klar.

När det gäller bullret har vi också tagit initiativ och där har den socialdemokratiska stadsdelsföreningen varit väldigt aktiv och vi har uppvaktat den nuvarande borgerliga regimen och sagt att vi måste börja och göra något mot bullret. Nu ligger det ett beslut och ett överklagande hos den borgerliga regeringen som gör att vi inte får igång några åtgärder när det gäller bullervärdena. Åh jag ska säga att den skyddsvall som nu finns i Västertorp det är på initiativ av socialdemokraterna.

Den jorddel som nu finns i den är från den här fastigheten på Söder, Mullvaden heter den. Det är rivningsmassan från Mullvaden som utgör skyddsvallen där uta. Så man ser också att man kan utnyttja det.
Jag kan säga det att vi jobbar politiskt och ni angriper oss för att vi sitter med händerna i kors, men vi har väldiga problem med dessa ensamma människor som överklagar alla våra beslut. Åh det ska ni lägga på minnet och läs djävligt noga dom här överklagningarna. Dom är inte alls ute i något intresse av att hjälpa till utan dom har andra intressen bakom sig. Det har vi lärt oss under årens lopp."

Skillnaden här i synsätt på vem som ska förändra och hur fort det ska ske och på vems villkor, är genomgående för förhållandet mellan å ena sidan de som själva deltar aktivt i någon rörelse för att förändra situa-

tionen på sin arbetsplats eller i sitt bostadsområde och på andra sidan de som enbart kommer i kontakt med frågor via någon parlamentarisk församling eller något papper.
Grundskillnaden visar sig i synen på demokratin.

Projektet och partierna

Motsättningar liknande de vi beskrivit inom HGF och SAP konfronterades vi med på ett tidigt stadium i projektarbetet.

Efter bara fyra månaders arbete var vi tvungna att ansöka om pengar för förlängning av projektet hos Sociala Distriktsnämnden 13 vid Liljeholmen. Detta var i juni 1976.
Vi lämnade då in en rapport och ett förslag till fortsatt verksamhet som byggde på den ursprungliga ansökan där hela projektidéen presenterats.

Den socialdemokratiska gruppen ville emellertid inte acceptera detta. De föreslog att projektarbetarna istället för att försöka stötta och initiera olika grupper till att förändra sitt boendeområde, skulle arbeta mer forskningsinriktat. Man skulle anställa en helt ny projektgrupp med folk från "rörelsen". En forskare skulle vara projektledare. Man ville också bevilja extraanslag till de etablerade föreningarna.
Anders Frank, ledamot av sociala distriktsnämnden 13, uttrycker skillnaden i idéerna så här:

> "Min reaktion på projektet när ni började jobba med det här var väldigt positiv. Man kan nästan säga att jag var för positiv, när man tänker på det här motförslaget. Vi var väl så positiva så vi faktiskt var lite överambitiösa.
> Det här motförslaget, det är en filosofisk sak. Man kan inte säga den ena har rätt eller fel. Vi ville gå fram på två helt olika vägar. Vi ville samtidigt att det skulle bli lite mer styrning från politikernas sida, medan som vi uppfattade det, ni ville jobba mer fritt.
>
> Egentligen tycker jag att det var synd att den här diskussionen kom upp, för jag tror att vi hade kunnat löst det utan dessa slitningar.

> När man startar ett sådant här projekt är det alltid olika viljeinriktningar och eftersom jag bor i Kransen såg jag det här väldigt positivt. Men eftersom det blev den här uppdelningen, var det bara att låta er jobba. Ni måste få lite arbetsro. Om vi hade försökt påverka er och tryckt på ytterligare, så hade man förstört väldigt mycket. Jag är helt nöjd med det som ni har jobbat. Vad det här socialdemokratiska förslaget gick ut på var att vi ville ha närmare kontakt med politikerna i stadshuset. Vi ville direkt kunna påverka, för att uppnå snabbare resultat hoppades vi. Jag måste säga att jag var väldigt pessimistisk till den väg ni ville gå. Jag tror det är väldigt svårt att påverka invånarna och göra dom medvetna så att de själva tar itu med de problem som finns i stadsdelen."

Efter fyra månaders uppehåll i projektet och många tvister, beslutar de borgerliga partierna + vpk att stödja en fortsättning av projektet enligt våra och de ursprungligen fastslagna planerna.
Den socialdemokratiska gruppen yrkade då på att hela projektet skulle läggas ned.

Denna konflikt tycker vi också speglar skilda synsätt på demokrati och förändringar. Politiker i olika parlamentariska församlingar ser mer partitaktiskt på olika initiativ än vad de lokalt aktiva anser sig ha behov av och råd med.

Samtalet med några medlemmar i den socialdemokratiska stadsdelsföreningen i Midsommarkransen speglar detta:

> "Vi hörde talas om projektet av våran ordförande och han var negativ till projektet. Han tyckte inte ni jobbade som vi ville ha det och det var bara kommunister. Men jag sa att vi kan väl samarbeta med dem - nej, det går inte, sa han. Han sa att projektet jobbade över sina befogenheter. Det här med att skaffa lokaler, det var inte deras jobb. Ni skulle bara ta reda på behoven i området.
> Vi andra har inte uppfattat det som konkurrens att ni kom hit. Det är bara bra. Ju flera det är som jobbar med sådant här desto bättre är det."

När de ledande socialdemokratiska kommunalpolitikerna ville omvandla projektet till ett projekt inom den egna rörelsen, var ju det en slutsats efter deras tidigare erfarenheter av andra projekt, typ Aspudden, Östergård m fl. Man tolkade där liksom Nic Nilsson, HGF, fortfarande gör, missnöjesyttringar i bostadsområden som skapade av kommunistiska uppviglare. Istället för ett fortsatt fördömande skulle nu garantin mot ett upprepande vara att "rörelsetrogna" själva drev projektet.

I sin iver att ta ifrån oss initiativet glömde man dock bort själva grundidéen för samhällsarbetet. Den är att invånarna själva, organiserade och oorganiserade, ska formulera och driva kraven på förändringar.
Inte forskare, yrkespolitiker, ombudsmän eller socialarbetare. Det är ju också detta som är den väsentliga skillnaden i synsättet på förändringar mellan samhällsarbetare, progressiva lokalt aktiva och föreningsovana å ena sidan och centralpolitiker och byråkrater å andra sidan.

Stödet från de borgerliga centralpolitikerna tar vi mer

som ett utslag av möjligheter till kritik av det socialdemokratiska samhället, än som ett ideologiskt stöd. De borgerliga partierna har ju inte heller någon organisationsuppbyggnad som är jämförbar med de socialdemokratiska stadsdelsföreningarna, HGF och fackföreningarna.

Man har därför ingen anledning att känna sig trampad på tårna på samma sätt som SAP-ledningen gör.
Borgarna är därför inte heller fastlåsta i en lika stark fålla, som socialdemokraterna är, i synen på hur en förändring ska gå till.
En moderat politiker uttryckte sin syn på projektet så här:

> "Vi tycker att det är bra att folk blir förbannade och börjar protestera. När de lär sig hur samhället fungerar blir de moderater."

Efter den socialdemokratiska förlusten 1976, stödde de borgerliga partierna inte projektet lika helhjärtat längre som man gjort i början. Ansvaret för kommunens budget gjorde att man ofta använde sig av ekonomiska argumentationer när man diskuterade möjligheterna till förlängning av projektet. Tveksamheten ledde dock inte till något konkret avslagsförslag de gånger vi sökte pengar för att få fortsätta projektet.

VPK är det parti som minst kommer i konflikt med sin ideologi och praktik när man tar ställning för ett projekt typ Kransenprojektet.
I sin praktiska politik vill man gärna jobba på det här viset och har därför varit det parti som backat upp projektet och invånarkraven mest oförbehållsamt. Men man har svårt att få medlemmarna och sympatisörerna att själva jobba på samma sätt. Det här sättet som tidigare var självklart för många att leva på: ta ansvar för varandra, mer kollektiv fritid tillsammans med grannar och vänner samt att kämpa för drägligare boendeförhållanden, är nu främmande för många.
Inomorganisatoriska möten tar en stor tid av ens fritid. Det utåtriktade arbetet blir mest av propagandistisk

DN 21.6 77

/

DN/debatt

— Varför motarbetar socialdemokratin "Projekt Midsommarkransen"? Är man rädd för samhällsarbete? Det frågar de fyra socialarbetare som är verksamma i Kransenprojektet. Projektets syfte är att hjälpa dem som bor i Midsommarkransen att själva ta itu med bristerna i sin boendemiljö.

Varför motarbetar socialdemokratin samhällsarbete?

Sverige i kris! Dagligen matas vi med rapporter om industrinedläggningar, krav på indragningar av tidigare tillkämpade förmåner, devalvering och momshöjningar.

För att möta denna utveckling och för att ta konsekvenserna av valförlustens analyser har man tvingat fram en radikaliseringsdebatt inom SAP.

Den avtagande aktiviteten i basorganisationerna, bristen på en arbetarideologi och den växande ekonomiska krisen samt det politiska majoritetsläget i landet ställer nya krav på en socialdemokratisk politik.

Arbetslöshet, inflation, reallönesänkningar, pris- och hyreshöjningar och problem i de dåligt planerade bostadsområdena måste mötas med en ökad politisk medvetenhet och aktivitet hos allt fler arbetare, menar kritikerna inom rörelsen.

Inom ledningen för SAP säger man dock att vi ska stå fast vid vår tidigare politik. Makten ska återtas vid valet 1979 genom en saklig oppositionspolitik i riksdag och fullmäktigeförsamlingar.

Trycket ökar

När industrins vinstutrymme inte längre accelererar i samma takt som tidigare ökar trycket på den kommunala socialvården, som numera ska skyla över priset för det svenska "välfärdssamhället".

Industrins minskade behov av arbetskraft har gjort att socialvården fråntagits sin gamla uppgift - att rehabilitera arbetskraften.

Klienter och många socialarbetare reagerar allt häftigare mot den "service"-medicin som dagens socialvård har att erbjuda, förtidspension mot arbetslöshet, socialhjälp mot hyresocker och professionell kommunal medmänsklighet mot ångest och isolering.

Som en följd av detta kan man utkristallisera två olika riktningar inom socialvårdsdebatten i dag. Den ena försöker individualisera samhälleliga problem. Detta tar sig sina grövsta uttryck i importer av amerikanska superterapeuter som med hjälp av videobandspelare och personalgrupper lär ut metoder som ska få arbetslösa och ensamstående mödrar att känna efter vad som inom dem själva är det verkliga problemet.

Den andra riktningen omfattas enbart av ett fåtal socialarbetare. I stället för att u t ö k a symtomtänkandet och den individuella behandlingen vill man komma ut i bostadsområdena för att stödja invånarna i deras försök att motverka generella problem kring boendet, servicen och närmiljön. Detta s k samhällsarbete och debatten kring detta är fortfarande marginellt i förhållande till den övriga traditionella socialvården.

I Stockholm är vi fyra socialarbetare som sedan februari 1976 har en lokal i förstaden Midsommarkransen och där arbetar utifrån ovan beskrivna inriktning, det s k Kransenprojektet. (Ett liknande arbete bedrivs också f n i Grimsta, i socialförvaltningens regi. Andra uppmärksammade samhällsarbeten har varit Aspudden, Rosengård och Östergård m fl.)

Midsommarkransen

Midsommarkransen är en gammal arbetarförstad sydväst om Stockholms city med nu klara glesbygdsproblem.

Ett vikande befolkningsunderlag med en allt smedare åldersfördelning. Försämrad service och utemiljö. Inga gemensamhetslokaler. Privatägda fastigheter med små lägenheter och växlande standard. Efterfrågan på bostäder i Stockholms närhet och avsaknaden av en saneringsplan för stadsdelen gynnar hyreshajar och fastighetsspekulanter. Detta leder i sin tur till snabbare nedslitning av området och ökad isolering, rädsla och vanmakt.

Vad kan då socialvården göra åt detta? Är detta inte politiska frågor? Självfallet. Men vi kommer ändå inte ifrån att de människor som värst drabbas av detta är de som socialvården traditionellt kommer i kontakt med. För dessa människor är inte den politiska organiseringen något alternativ i dag. Isoleringen och passiviteten förtrycker effektivt självtilliten.

Hyresgäster som på grund av bostadssituationen tvingas acceptera ockerhyror söker upp socialbyrån för att få hjälp med hyran. Vanligen får de hjälpsökande vad de begär, och via kommunalskatten tvingas vi att subventionera hyreshajarnas verksamhet. Alternativet är att hyresgästen kan få stöd för att i organiserad form kräva rättslig prövning och i bästa fall få kontrakt och skälig hyra.

Hur bör man då som socialarbetare gå till väga för att bidra till att hyresgästens självförtroende ökar så pass mycket att han orkar och törs ta itu med sin situation? Genom terapeutiska gruppsamtal? Eller genom att stödja honom till att ta kontakt med andra i huset och visa vilka vägar de kan gå för att uppnå förändringar?

Samma sak gäller den som är helt isolerade och inte har någon annan att prata med än de kommunala hemvårdsbiträdena eller en socialassistent. I stället för att se deras ensamhet som ett symtom på ett personligt problem kan vi försöka dra med dem i ett arbete tillsammans med andra invånare för att få en gemensamhetslokal till området.

forts.

/ Tisdagen den 21 juni 1977 DAGENS NYHETER

— Vi är utsatta för den socialdemokratiska ledningens bannstråle. Det skriver "Projekt Midsommarkransen", dvs Bisse Viklund, Lars Sandström, Björn Wiberg och Rita Kahn.

Vi tror att genom att människor arbetar med konkreta dagsproblem i sin boendemiljö växer deras egna resurser och kommer till användning. De kan därigenom bryta sin passivitet och isolering och därefter, förhoppningsvis, organisera sig inom den politiska organisation som stämmer överens med deras nyvunna erfarenheter.

Samtliga politiska organisationer bör objektivt tycka att detta är ett riktigt förhållningssätt i ett basarbete, eftersom man är övertygad om att ett medvetandegörande om samhällsprocessen gynnar ens egen ideologi, som ju är den riktiga.

Men så är inte fallet med socialdemokratin.

De officiella socialdemokraterna resonerar på samma sätt som under byalagsrörelsens tid på 60-talet. Invånargrupper utanför SAP är ett hot mot rörelsen. Man ser inte de gemensamma intressena och förmår inte tillgodogöra sig vitaliseringen.

Stoppas av SAP

Vid sociala distriktsnämnd trettons sammanträde 25/5 -77 röstade samtliga socialdemokrater mot att vi skulle få tid på oss att avsluta det arbete vi påbörjat i Midsommarkransen. Motarbetandet startade redan för ett år sedan. Samma hållning intog SAP gentemot en fortsättning av de s k Sofiorna i Rosengård, Malmö, nyligen. Där lyckades det få majoritet för att stoppa anslaget genom stöd av vpk, trots en massiv demonstration av de berörda invånarna. Detsamma gäller Pilängsprojektet utanför Landskrona.

I Stockholm är SAP i minoritet, varför Kransenprojektet ser ut att kunna fortsätta trots socialdemokratiledningens bannstråle.

Att den negativa inställningen till detta samhällsarbete inte är tillfällig visar också tidigare erfarenheter. Det mest uppmärksammade var Aspuddsprojektet, som socialdemokraterna lyckades stoppa 1974. Samtliga dessa samhällsarbeten är utpräglade s k gräsrotsprojekt.

Inledningsvis skissade vi det politiska dagsläget och antydde några frågeställningar som SAP och socialvården i dag står inför.

Baskaderns krav på en ökad radikalisering av SAP rimmar illa med ombudens agerande i de kommunala församlingarna i denna fråga. Våra kontakter med organiserade socialdemokrater och hyresgästföreningsaktivister i området vittnar om en betydligt större medvetenhet om rörelsens objektiva intressen än de socialdemokratiska beslutsfattarna har visat.

I dag ska det slutgiltiga ställningstagandet till en fortsättning av Kransenprojektet göras. Anser verkligen medlemmarna inom SAP att ett fortsatt rabiat negativt förhållningssätt till denna typ av verksamhet är förenligt med kraven på en breddning av och ökad basaktivitet inom rörelsen?

BJÖRN WIBERG
RITA KAHN
BISSE VIKLUND
LARS SANDSTRÖM

art. Man glömmer bort de närliggande frågorna och får inget eget socialt behov av en kvarterslokal. Man ser inte heller det långsiktiga politiska perspektivet i att prioritera arbetet med att bygga upp exempelvis en kvartersförening i sin egen stadsdel. Därför har det varit mer naturligt för äldre vpk-medlemmar att känna ett helhjärtat engagemang i områdesarbetet än för de yngre nytillkomna.

En äldre medlem beskriver det så här:

> "Förr i tiden var vi ju vana att jobba på det här sättet. Det var ju uppenbart att man måste jobba med sånt här. Alla av den gamla stammen begriper därför det här eftersom vi gjorde just så här. Men det berodde ju också på att det var mer arbetare som var med och var vana att umgås med vanligt folk. Men förklaringen till att det är annorlunda nu ligger nog mycket i att hela organisationen av samhället har förändrats. Rena tillverkningsindustrin minskar och tjänstemannakåren ökar. Och tjänstemannakåren har i viss utsträckning proletariserats. Förr var ju tjänstemännen garanterade jobb för hela livet och tillhörde oftast något borgerligt parti. Idag har ju osäkerheten i den kåren blivit mycket stor så att de har i stort sett samma ställning som arbetarna i det hänseendet.
> En annan orsak till att man tappat så mycket av det gamla sättet att umgås och skapat ett sådant främlingsskap som det blivit mellan människorna är TV:n. Sen den tillkom har ju sällskapslivet förändrats helt."

Förändrade attityder

Ingenting är oföränderligt. Även SAP-politikerna ändrade attityden gentemot projektet en tid efter maktskiftet i kommunen. När man svalt det mesta av prestigeförlusten efter att ha fått sitt förslag nedröstat, förhöll man sig först passiv och neutral till de förslag vi eller invånargrupper kom med. Sedan övergick man till en mer sval positiv inställning. Synen på uppbyggnaden av en kvarterslokal i området visar detta.

Under våren 1977 gjorde vi en förfrågan hos samtliga organisationer och partier i Midsommarkransen om intresse fanns att stödja en kvarterslokal. Den socialdemokratiska stadsdelsföreningen svarade inte då.

Vi tror att det berodde på den konflikt som då fanns mellan projektet och SAP i distriktsnämnden.

Frågan drevs sedan vidare av en invånargrupp som via en namninsamlingsaktion och uppvaktning av socialborgarrådet visade att behovet var brett förankrat i stadsdelen. Den formella skrivelsen till sociala centralnämnden skulle beredas av socialförvaltningens kansli. Det första yttrande som skulle presenteras för politikerna innehöll ett avslag på kravet med en ekonomisk motivering. Innan ärendet kom upp i nämnden drogs det tillbaka med nya direktiv. Nu skulle förslaget ändras till ett bifall. Enligt uppgift skulle detta nya direktiv kommit från det socialdemokratiska socialborgarrådet.

Denna positiva ändring i de socialdemokratiska politikernas inställning till projektet och invånargruppernas krav tror vi kan förklaras med den breda förankringen och att den lokala stadsdelsföreningen var positiv. Många äldre socialdemokrater tyckte också att hela idéen med en lokal för alla åldrar var fin.

Man vågade nu (årsskiftet 78/79) också släppa på prestigen från de tidigare tvisterna.

En annan bidragande orsak var säkerligen också att SAP-politikerna nu insett att vi inte var så "farliga" som man kanske befarat.

Den positiva inställningen till projektet och kvartershokalen inom stadsdelsföreningen finns kvar fortfarande. I intervjun med några medlemmar ur stadsdelsföreningen under 1979, säger de så här om projektet och lokalen:

> "När det gäller är det bara en på tio som engagerar sig i en sak. De andra är kanske med i diskussionen och tycker det är för djävligt, men när man vill att de ska göra något konkret backar de.
> Men jag har nog blivit positivare till det här. Ni har ju åstadkommit en hel del och framförallt har det blivit en diskussion i Kransen som man kan dra nytta av när man talar med politikerna. Ni har tagit fram fakta som man kan stödja sig på. Ja, stadsdels-

föreningen har faktiskt haft nytta av ert arbete och jag har använt mig av det ganska mycket.
Egentligen var det synd att ni inte fick en lokal tidigare, så att ni kunnat börja med ett mer konstruktivt arbete förr.
Det är klart att det kanske vore bättre om projektet fick hålla på längre, men på en gång får det inte hålla på hur länge som helst, för då blir det ju en institution, och det ska det ju inte i alla fall bli.

Jag tycker det är fantastiskt bara ni lyckas engagera en fyra, fem grupper att aktivera sig för Kransen som sedan tar över.
De här grupperna behöver inte stå i någon motsättning till det partipolitiska arbetet. Det kommer alltid att bli en diskussion om olika tillvägagångssätt. Det är ju inom de olika politiska grupperna också.
Genom att det här projektet fanns har också saneringsdiskussionerna kommit igång. Ni har varit som en injektionsspruta, det har blivit lättare för oss att jobba och ni har drivit på diskussionerna bl a med de fakta ni tagit fram och som vi har kunnat stödja oss på."

"Det behövs en sån här verksamhet och om den skulle läggas ner så skulle nog vi i stadsdelsföreningen föra vad vi kan för att det inte skulle hända. I så fall kan vi ta upp det på ett möte och göra en gemensam aktion. Jag har pratat med många ungdomar här som tycker det är så roligt att ha någonstans att träffas och att det är roligt att träffa pensionärer också."

3. Lagen och ordningen.

Hur myndigheter beslutar och grupper och individer drabbas.

Vilket stöd får vanliga människor av lagstiftning och rättsväsendet när de försöker hindra privata hyresvärdars hämningslösa framfart?
Kan man stoppa en olovlig andrahandsuthyrning och hotellverksamhet?
Hur kan man komma åt privata vräkningar, svartbyggen, ombyggnationer utan tillstånd, asfaltering av gårdar och att elektriciteten stängs av trots att hyresgästen redan betalt elkostnaden?

Det finns en brottsbalk, hyreslag, förvärvstillståndslag och byggnadslovsstadga som reglerar sådana här saker i ord. Men hur fungerar lagarna och stadgarna i praktiken?

Under de nära fyra år som vi arbetat i Kransen har vi många gånger konfronterats med hyresvärdar som sätter dessa lagar ur spel.
Vi ska här ge några exempel på hur det har gått i Midsommarkransen när man försökt komma tillrätta med dessa problem.

Fastighetshajarna och Brottsbalken

I förra avsnittet framhöll vi att det som avhöll andrahandshyresgästerna från att gå till domstol var hoten och de egenmäktiga vräkningarna från Thomas Perzons och Rolf Anderssons sida.
Så snart en anmälan till domstolen kom till hyresvärdens kännedom satte trakasserierna igång. RA, som alltid själv utförde vräkningarna och hoten, gav hyresgästerna ett par timmar på sig att packa ihop sina saker. Vissa hyresgäster hade då bott i lägenheterna upp till två år. För att ge eftertryck åt sin hotfulla gestalt hade han ofta med sig en schäferhund. Inför hoten och risken att bli miss-

handlad flyttade de flesta omgående.

Varför ringde man då inte polisen: Vi tror att det fanns flera skäl till att man inte gjorde det. Vissa hyresgäster hade sociala problem och ville därför inte ha kontakt med polisen. Flera invandrare som bodde i fastigheterna hade dåliga språkkunskaper och var på grund av sin osäkra sociala situation obenägna att ta kontakt med svenska myndigheter. De flesta flyttade alltså.
Men några bodde kvar. Vid processen i januari 1977 bröt sig RA in hos en hyresgäst och bytte lås. Hyresgästen "bröt sig själv tillbaka." Detta hjälpte dock inte utan dagen därpå bröt sig RA åter in. Hyresgästen polisanmälde då RA för egenmäktigt förfarande och olaga hot. Men nu hade han inte längre någon lägenhet att processa om eftersom han inte vågade "bryta sig tillbaka" till sin lägenhet ytterligare en gång.
Samma sak höll på att hända för andra hyresgäster som vi beskrivit tidigare.

Vad hände då med åtalet mot Rolf Andersson?
Det tog över ett år innan målet mot RA kom upp i Stockholms tingsrätt. Vi hade då varit i kontakt med åklagaren och förklarat hur viktigt målet var. Vi förklarade att detta var ett unikt tillfälle att slå till mot en organiserad hyresskurk.
Många liknande vräkningar har vi känt till där inte hyresgästen vågat anmäla RA, i fruktan för repressalier. Nu fanns chansen.
Åklagaren uttryckte också i telefon att hon insett att detta var "toppen på ett isberg."

Rättegången blev ett stort antiklimax. Den varade i ca 20 minuter. Åklagaren antydde inte med en fråga om RA sysslade med organiserad andrahandsuthyrning eller varit inblandad i liknande vräkningar tidigare. RA erkände och sa att det var väldigt dumt gjort av honom. Han lovade att aldrig göra om det. Rätten gick

enbart efter RA:s utsago. RA tog domen med ett leende. Sextio dagsböter à 30 kronor = 1.800 kronor för att bli av med en hyresgäst. Lägenhetens värde = 30 000 kronor svart eller 500 kronor i månaden i skattefri överhyra år efter år genom nya andrahandshyresgäster.

Man kan dra en parallell till "Mullvadarna" som fick fängelsestraff för att de inte ville släppa kravet på en parlamentarisk utredning.

I en artikel som skrevs som ett debattinlägg i DN men aldrig blev antagen uttryckte vi detta så här:

> "Domstolar som tar upp de få anmälningar som hyresgästerna vågar göra, dömer den som utför de privata vräkningarna till några dagsböter för egenmäktigt förfarande. (jfr Mullvadarnas två års fängelse).
> Den enda reaktionen för övrigt har varit att Thomas Perzon nekats att köpa flera fastigheter i Stockholm. Detta stoppar inte på något sätt den pågående verksamheten. En utvidgning kan också ske via bulvaner. Allt detta är känt av ansvariga myndigheter och politiker och dokumenterat av hyresgäster i kontaktkommittéer och av oss i detta kommunala boendeprojekt.
> Reaktionen är skrämmande. En total tystnad och handfallenhet av politikerna när det gäller att bekämpa öppen brottslig verksamhet och en beordring av militära polischocker för att möta parlamentariska krav. Här framgår tydligt var de beslutsfattande politikernas och myndigheternas lojalitet ligger och vem man skyddar."

Hyresgästerna och hyreslagen

Slår då hyreslagen klart fast att organiserad andrahandsuthyrning är olaglig? Nej, inte alls. Med hyresvärdens tillåtelse går det bra att hyra ut lägenheter i andra hand, enskilt eller via en firma. Men det som inte är tillåtet är att hyresvärden själv hyr ut sina lägenheter i andra hand, för att försämra hyresgästernas villkor. Dessutom får han inte kringgå hyreslagen genom att kalla andrahandslägenheterna för möblerade och ta ut upp till tredubbla hyror.

För att komma åt detta måste man därför inför domstol bevisa att den som innehar förstahandskontraktet, i detta fall, RA, TENSID eller RA:s entreprenad, står i bulvanförhållande till hyresvärden Thomas Perzon.

Under dessa år har vi samlat så pass mycket material om verksamheten att det står helt klart att de är i maskopi med varandra. Nu gäller det bara att få en domstol att slå fast detta också, så att TP:s och liknande verksamheter stoppas.
Målet som nu ligger i fastighetsdomstolen hoppas vi ska utmynna i en sådan prejudicerande dom.
Men om bevisningen i fråga om bulvanförhållandet mot förmodan inte håller, kan man då inte komma åt uthyrningsverksamheten:

Även hyresgäster som hyr i andra hand har rätt att få skriftliga kontrakt, vilket de sällan vet. De har också rätt att få hyrans storlek prövad även om lägenheterna är möblerade.
Men hyresförhållandet i ett andrahandskontrakt är så pass svagt att hyresgästen ständigt måste leva med risken att snabbt bli uppsagd och därigenom sakna tak över huvudet.
Och vilka hyresgäster skulle då ta strid för sina rättigheter?
Thomas Perzon och Rolf Andersson känner till dessa förhållanden. Därför är det viktigt för dem att hålla skenet uppe att de inte känner till varandra.

Hyreslagen borde formuleras på ett sådant sätt att den omöjliggjorde uthyrningsverksamhet i större skala både av hyresvärdar och av enskilda eller firmor.

Det enda fallet man måste acceptera andrahandsuthyrningar är när en förstahandshyresgäst under en begränsad tid måste bo på annan ort.

Det kan väl aldrig vara förenligt med hyreslagens intentioner att någon disponerar ett större antal

lägenheter endast för att hyra ut dem i andra hand, som här i Kransen upp till 60 % av samtliga lägenheter i vissa portar.

Ett konkret exempel på att Bostadsdomstolen, den högsta juridiska instansen före hyrestvister, inte motsätter sig att en hyresgäst innehar flera lägenheter för tvivelaktigt bruk, har just framkommit genom ett utlåtande för Midsommarvägen 11 i Midsommarkransen. Fastigheten såldes i januari 1978 av TP till en god vän, Gunnar Karlsson. Av uppgångens ca 15 lägenheter disponerade RA vid försäljningstillfället 4 lägenheter. Dessa hyrdes ut i andra hand. Gunnar Karlsson blev osams med RA och ville vräka honom från lägenheterna och gick till hyresnämnden. Denna instans gav hyresvärden rätt eftersom RA inte kunde styrka att han hade ett eget behov av lägenheterna. Ärendet överklagades av RA och bostadsdomstolen gick då emot hyresnämndens beslut. RA fick således behålla sina fyra lägenheter. Bostadsdomstolen brydde sig aldrig ens om att kontrollera om RA:s officiella skäl till att ha flera lägenheter stämde, dvs att RA:s anställda bodde där. Bostadsdomstolen. hade då upptäckt att detta inte stämde.

I en annan av Thomas Perzons fastigheter hyrs samtliga lägenheter ut per dygn eller kortare perioder. Man hyr ett rum med linne och porslin och delar kök med de andra gästerna i lägenheten. I källaren finns en nyckelreception och gemensamma duschar. Denna uthyrningsverksamhet försiggår utan tillstånd. TP hävdar här att det är olika firmor som innehar förstahandskontraktet. När firman har några av sina anställda i Stockholm disponerar de dessa lägenheter. Vi vet också att flera av rummen hyrs ut direkt via Rolf Andersons uthyrningsverksamhet.

Det vore märkligt om inte en sådan här verksamhet

skulle fordra hotelltillstånd.
Om man hyr ut fler än fem eller hälften av rummen i en lägenhet fordras pensionatstillstånd.
Motsvarande regler borde gälla för lägenheter i förhållande till hela fastigheten.

Det är alltså många lagändringar som måste göras för att stoppa denna typ av privat spekulation i boendet:

1. Ett stopp för all organiserad andrahandsuthyrning, där någon enskild innehar flera hyreskontrakt enbart för andrahandsuthyrning.
2. Om en hyresvärd vill syssla med dygns- eller korttidsuthyrning ska det fordras hotelltillstånd.

Ytterligare ett viktigt krav för att komma åt dessa missförhållanden är:

3. Obligatorisk bostadsförmedling.

All uthyrning måste enligt lag ske via den kommunala bostadsförmedlingen.

Kan vem som helst få köpa och sälja hus?

Lex Backström eller förvärvstillståndslagen kom 1976 för att hindra hyresvärdar som tidigare misskött sina fastigheter från att köpa ytterligare hus.
Innan ett köp av en fastighet godkännes måste köparen ansöka om förvärvstillstånd hos hyresnämnden.

Hyresnämnden låter kommunen (fastighetskontoret och fastighetsnämnden) och hyresgästföreningen yttra sig i varje enskilt fall innan man beslutar. Ogillar den blivande fastighetsägaren hyresnämndens beslut kan han överklaga hos bostadsdomstolen.

En av de fåtal hyresvärdar som denna lag tillämpats mot är Thomas Perzon. Vi har tidigare nämnt att hyresnämnden 1977 beslutade att inte ge TP tillstånd att köpa ytterligare fastigheter i Kransen. De grundade sig då på det material som hyresgäster i området och vi informerat hyresgästföreningen om. Men vad med-

förde detta beslut för de utsatta hyresgästerna i de hus som han redan ägde? Ingenting. Verksamheten där kunde fortsätta som förut. Det enda som hände var att TP ändrade några bolagsnamn för att på det sättet försvåra möjligheterna att komma åt honom.

Exempelvis stod han inte längre själv officiellt för de firmor som utåt ansvarade för uthyrningen. Inte heller hans sammanboende, utan nu enbart RA.

De fastigheter som TP inte fått köpa, köptes nu istället av affärsidkare i området som TP hade kontakt med. Andrahandsuthyrningen minskade dock i dessa fastigheter sakteligen.

Men att inte själv få köpa hus i Stockholm gör det ju svårare att fortsätta och utvidga en uthyrningsverksamhet av den typ som TP bedriver. För TP:s övriga affärer måste det också vara bestickande att namnges som en samvetslös hyresskojare.

Alltså överklagade TP hyresnämndens beslut till bostadsdomstolen. Överklagan godkändes inte beroende på att ansökan kommit in för sent. Det var nog tur för hyresgästerna att bostadsdomstolen inte tog upp TP:s överklagan till behandling. Om man tittar på de ärenden som behandlats under 1978 framkommer att:

Hyresgästföreningen avstyrker 75 ansökningar om att få köpa nya hus.
Fastighetskontoret och fastighetsnämnden håller med om 13 av dessa.

Hyresnämnden beslutar att enbart 3 av dessa ska vägras tillstånd. Dessa tre överklagas till bostadsdomstolen. Enbart 1 av dessa tre vägras slutgiltigt att få köpa fler hus.
Således av 75 fastigheter som hyresgästföreningen har styrkt att de ej kan handha fastigheterna på ett seriöst sätt är det bara en som inte får till-

stånd att köpa fler hus.

Sammanfattningsvis kan vi slå fast att trots bristerna i förvärvstillståndslagen kan den ha en besvärande funktion för fastighetsskojare.

a) Om lagen ska ha en funktion måste den dock tillämpas. Den liberala tolkning som hyresnämnd och framförallt bostadsdomstolen står för måste ändras. Hyresgästföreningen har här en viktig uppgift.

b) Lagen gäller idag enbart Stockholm, Göteborg och Malmö. TP köper nu obehindrat fastigheter i Södertälje. Lagen måste gälla hela landet. Har en kommun vägrat tillstånd måste det gälla i hela landet.

c) Lagen måste utvecklas och kopplas till expropriation av dessa vanskötta fastigheter.

d) Vid behandling av ansökningar måste kontrollen förbättras. Misstänkta bulvanköp ska vara grund för avslag.

Byggnadslovsstadgan

För att en hyresvärd eller en hyresgäst ska få bygga om en lägenhet, fastighet eller gård krävs tillstånd av byggnadsnämnden och stadsbyggnadskontoret. Man ansöker om byggnadslov om man ska förändra eller bygga något nytt. Det vill säga, de flesta gör så.
I Midsommarkransen är det vanligt att hyresvärdar gör som de själva vill utan att be om tillstånd först. Återigen är TP ett bra exempel. Han lägger beslag på hyresgästernas vindskontor och källarutrymmen och använder dem för eget bruk. I en fastighet har han gjort verkstad av ett helt källarplan. Han slår ut väggar mellan lägenheter och använder dem som kontor. Han bygger skjul på gården och asfalterar gräsytor för att göra parkeringsplatser. Allt utan tillstånd. Men trots att stadsbyggnadskontorets tjänstemän får reda på detta så händer ingenting.

Byggnadsnämnden krävde visserligen att asfalteringen och svartbygget skulle bort, annars skulle TP få böta 25 000 kronor. Men det var bara för TP att överklaga, så händer ingenting på flera år.

Stadsarkitekt Holtes tycker att det är svårt att bevisa smygkontoriseringen och sammanslagningen av lägenheterna. Detta trots vittnesmål av flera hyresgäster. Enligt honom räcker det inte med att det står ett firmanamn på dörren. Så här säger han:

> "Jag har varit där och tittat. Det står olika namn på dörrarna. Persiennerna är neddragna alltid. Enligt vår ritning ska det finnas en liten etta, utan kokvrå där och ett uthyrningsrum. Sen finns det också ett rum och kök där. Enligt uppgift skulle de här två ha lagts ihop. Jag var där och försökte titta in genom brevlådan. Men jag såg ingenting alls. Jag har också ringt på flera gånger när jag varit i trakten. Om det är kontor måste man ju kunna konstatera det. Och kontor är det väl om människor sitter och arbetar där. Om man själv har det som kontor och sitter och skriver där kan man ju inte kalla det för kontor. Folk måste jobba där på sedvanlig arbetstid för att det ska vara kontor."

Myndigheterna lät TP hållas. Hela nedre botten på en fastighet rensades på hyresgäster. TP disponerade lägenheterna själv för eget bruk i anslutning till källarverkstaden. Allt med ett tyst godkännande av myndigheterna. Den fastighet som TP använder som hotell byggdes om för något år sedan utan tillstånd. Man byggde en reception, kontor och duschar i källarplanet och rustade upp lägenheterna.

Stadsarkitekten ansåg inte att han kunde göra något eftersom de ursprungliga ritningarna var försvunna, så man kunde inte säga hur det såg ut från början.

Myndigheterna mobiliserar: ÅSKLOK

De femtiotal lägenheter som hyrdes ut i andra hand gav TP och RA en skattefri månadsinkomst på ca 25 000 kronor. De tog in ca 500 kronor per lägenhet och månad genom andrahandsuthyrningen utöver den hyresintäkt som var avtalad vid förhandlingarna med hyresgästföreningen. En inkomst som aldrig visar sig i någon deklaration till skattemyndigheterna. En nettoinkomst per år på 300.000 kronor. Det motsvarar en bruttoinkomst på över en miljon kronor.

Skattemyndigheterna i Stockholm tog själva kontakt med oss. Inte direkt med anledning av uthyrningsverksamheten, utan för att diskutera varför Midsommarkransen uppvisar en tre gånger så hög brist på folkbokförda invånare än övriga Stockholm.

Fastighetsägarna har skyldighet att samla in bostadsräkningsuppgifter från sina hus. Många lägenheter i Midsommarkransen är av genomflyttningskaraktär varför många aldrig skriver sig där. Hyresvärdar har också ett intresse av att undanhålla hyresgäster från registrering för att därigenom minska inkomstunderlaget inför myndigheterna.
När skattemyndigheterna fick klart för sig omfattningen av TP och RA:s verksamhet blev de intresserade av att försöka hitta angreppssätt mot dem.
På grund av sina begränsade möjligheter tyckte de att en enskild kontroll av TP och RA:s deklarationer blev för omständig.
Vi föreslog då att man skulle samordna olika kommunala resurser och göra en gemensam aktion mot TP och RA:s verksamhet. Aktionen skulle kunna fungera som ett konkret typfall för hur kommun och myndigheter kan motarbeta den ekonomiska brottsligheten på flera områden.
De berörda förvaltningar och myndigheter som vi föreslog skulle vara med i den här samordnande aktionen var:

Skattemyndigheterna, socialförvaltningen, fastighetskontoret, stadsbyggnadskontoret, polisens hotelltillståndsavdelning samt energi- och televerket. (TP - RA betalar inte sina abonnemang och licenser, vilket medfört elavstängningar och böter för hyresgästerna.)

Men det blev aldrig något av denna ursprungliga idé. Flera enskilda tjänstemän på olika förvaltningar var intresserade. Men ju fler som blev indragna i planeringen desto högre upp flyttades ansvaret och idéen.

Finansborgarrådet Ulf Adelsson beslutade istället att tillsätta en kommunal samordningsgrupp som skulle titta på hela Stockholms ekonomiska brottslighet. Midsommarkransen var redan bortglömt.
Från början var det ju meningen att de berörda tjänstemännen på respektive förvaltningar skulle bilda samordningsgrupper.
Nu tillsattes istället förvaltningscheferna. De sammanträdde en gång i halvåret.

ÅSKLOK var född. Namnet var en förkortning för: åtgärder för ökat samarbete mellan lokala skattemyndigheterna och kommunen.

Detta var i början på 1978. Ett och ett halvt år senare har fortfarande inget konkret hänt. Gruppen har sammanträtt tre gånger och en promemoria med olika förslag på insatser har lagts fram.
Men för Midsommarkransen har ingen förändring skett med anledning av ÅSKLOK:s tillkomst. Inte ännu för några andra Stockholmsbor heller.
Ytterligare en byråkratisk utredning har bildats. Hyreshajar och andra ekonomiska brottslingar kan tydligen lugnt fortsätta med sina verksamheter.

Vad kunde myndigheterna gjort?

Om myndigheter och domstolar använde sig av de lagar och förordningar som idag finns, skulle Thomas Perzon och hans gelikar aldrig kunnat fortsätta sin verksamhet.
Man har inte tagit till vara den extraresurs som Kransenprojektet ändå varit. Det material vi samlat in, de kontakter vi gjort och den lokalkännedom vi har skulle kunna ha varit en bra grund för ett seriöst angrepp mot den privata spekulationen.
Polis och andra myndigheter skulle kunna ha sett till att hyresgästerna skyddats så de fick sina rättigheter prövade i domstol.

Tingsrätten skulle kunna ha markerat ett klart avståndstagande från Rolf Anderssons privata vräkningar och hot, genom att ge honom ett kännbart straff.
Skattemyndigheterna och de kommunala förvaltningarna skulle ha kunnat arbeta mer offensivt och utarbetat en gemensam handlingsplan för att stävja Thomas Perzons och andras framfart.
Fastighetsnämnden skulle kunna tvångsköpa de värst utsatta fastigheterna. Lagstiftande församlingar skulle kunna skärpa paragrafer och förordningar så man lättare kunde komma åt dessa grövsta uttryck av spekulationsvinster på hyresgästers bekostnad.

Möjligheterna finns, det har visat sig här - men, finns viljan?

Byråkratin, Den offentliga sektorns tarmkanal

En offentlig sektor med magsår och oönskade svulster kan aldrig tillgodogöra sig det som den matas med. Ovan föda stöts bort. Många nämnder och förvaltningar blir illamående bara vid åsynen av vissa rätter. Ofta funderar hjärnan på om tänderna verkligen kan mala sönder delikatessen och om magen orkar med ännu ett mål.

Ett vanligt sätt att komma undan är att frysa in maten och hoppas på att den smakar bättre vid ett annat tillfälle. Eller också kan man skicka tillbaka rätten med önskemålet om en bättre tillagning. Så att magen ska tåla den.

Angående det planerade pensionärshotellet i kvarteret "Kastanjen."

Vi pensionärer i Midsommarkransen har inte lite, utan mycket svårt att förstå detta förslag. Att bygga ett pensionärshotell i ett samhälle där det finns så mycket pensionärer förut som trivs i den miljö där dom är vana att bo. Varför dra hit pensionärer från andra håll, som meningen är. I stället för ett hus för unga familjer med små barn. Vi pensionärer tycker att samhället måste förnyas med ungt friskt folk. De bostäder som finns i Kransen är aldeles för små, samt olämpliga för familjer med små barn. Om platsen skall bebyggas så skall det vara för detta ändamål

Helmer Sahlin.
ordförande
i pensionärsföreningen
Tele 450457

Alla ansökningar, domar och beslut måste passera byråkratin - tarmkanalen. Byråkratins reaktion speglar myndighetens tillstånd.
Det är inte ett tillstånd som varierar från dag till dag utan beroende på vilka som har makt och inflytande i samhället.

Ett sätt att mäta utrymmet för förändringar - vad byråkratin tål - är att studera antalet lagar och beslut som skyddar det bestående.
Lägg sen till de lagar som skulle kunna hota några mäktigas intressen och därför inte används, så ser man vilka möjligheter som finns.
Att det finns lagar som inte används gör också att myndigheterna kan visa upp flera ansikten. Man belyser en lagtext men säger sen inget om hur lagen tillämpas vid domstolarna.

I vardagskontakten med myndigheterna tänker man ju inte så ofta på myndighetens egentliga intressen, och så vidare. Ofta gäller det då enskilda personers behov som ska tillgodoses. Det kan gälla en ansökan om bidrag eller förfrågan. Två världar möts då.

Den enskildes behov av att få denna akuta situation snabbt löst mot formella svar och byråkratiskt krångel.

Byråkratin har byggt upp en förmåga att stöta bort människor så att obehagliga beslut inte behöver fattas i onödan.

Vi har sett hur invånare tappat orken att själva försöka förändra saker när skrivelser negligeras beroende på att papperet kommit till fel myndighet eller varit felaktigt utformat. Telefonsamtal som aldrig når rätt person därför att ingen kan upplysa om vart man ska vända sig. Om man får tag på den ansvarige tjänstemannen kan det ändå vara svårt att få honom att göra något. Exemplena från anmälningarna om den olovliga ombyggnationen är talande:

"Vi vet ju inte hur det såg ut tidigare. Ritningarna brändes 1913."

När det gällde asfalteringen av gården:

"Vi måste ta dom på bar gärning. Annars kan vi inte bevisa något."

Språket, kraven på ett speciellt uppträdande och erfarenheterna av att bli bortdribblade i hyresnämnden, gör att få vågar gå dit utan juridiskt ombud. Då blir det så stort att många hellre låter bli att pröva sina rättigheter.

Kontaktkommittéer som själva skickar skrivelser om lokala angelägenheter till kommunala myndigheter får inga svar. De lokala hyresgästernas åsikter om sin egen boendemiljö hamnar i papperskorgen om inte högre instanser inom Hyresgästföreningen tycker likadant och låter det passera.

Vi ser också exempel på byråkratins reaktion genom tillkomsten av ÅSKLOK.
Obehagliga krav på kommunen att handla möts med nya byråkratiska utredningsgrupper.

Exemplena kan göras flera. Här nedan berättar en invånare om sina erfarenheter från försöket att få information om vem som ansvarar för plaskdammen i Svandammsparken och var besluten om en nedläggning fattas.

Plaskdammen och byråkratin - en kransenbo berättar:

"Den 24/3 såg jag i tidningen att man hade planer på att lägga ned plaskdammen i Svandammsparken. Beslut skulle fattas redan den 26/3. Jag blev upprörd. Det skulle vara väldigt tråkigt om det blev så. Det är ju många som brukar vara i Svandammsparken på sommaren och använda plaskdammen. Både barnfamiljer och äldre och också många invandrare.

Det var bara svårt att veta vad man skulle kunna göra för att påverka beslutet. Det skulle ju fat-

tas redan om några dagar och jag kände inte till om det fanns några andra som var engagerade i den här frågan om plaskdammen. Jag tänkte efter och kom fram till att det var fyra olika grupper som kanske kunde vara intresserade av att arbeta med frågan. Det var invandrarna som tydligen hade ett kontaktombud i Kransen. Det var bostadsföreningen Tellus, där det bor ganska många barnfamiljer. Det var Kransens kvartersförening, och det var den socialdemokratiska stadsdelsföreningen.

Men innan jag försökte få kontakt med de här olika grupperna tänkte jag ta reda på ordentligt när beslutet skulle fattas och om man kunde överklaga.

Men det var inte så lätt. Jag visste inte ens vilken förvaltning som hade hand om plaskdammen. Jag chansade på parkförvaltningen och slog upp numret i telefonkatalogen. När jag ringde visade det sig att jag kom till Tekniska Nämndhusets växel. Jag begärde då att få parkförvaltningen och den som hade hand om plaskdammarna där. Jag hörde ett lätt skratt från växeltelefonisten. "Vem där? Här måste man veta vem man söker."

Det visste jag inte. Men jag kom på att istället begära att få prata med någon expedition på parkförvaltningen. Där kunde dom kanske upplysa om vem som hade ansvaret för vad.

Telefonisten lät bekymrad. Efter en lång väntan frågade hon vilket område det gällde och sen fick jag numret till parkförvaltningens distriktskontor. Jag ringde genast dit men där upplystes jag om att trädgårdsmästaren träffades på ett annat nummer, men att han antagligen inte var inne.
Men som genom ett under fick jag faktiskt tag i honom. Och han berättade bakgrunden till att man tänkte lägga ner plaskdammen. Politikerna hade skurit ner anslagen. Och då måste förvaltningen spara pengar på vissa saker. De äldre plaskdammarna som den i Svandammsparken är väldigt jobbiga att rengöra och vissa måste också repareras. Det var bl a därför man föreslagit att lägga ned plaskdammen i Svandammsparken. Den låg inte heller i anslutning till någon bemannad Parklek som tydligen var en fördel. Jag fick i alla fall reda på att beslutet inte var fattat ännu. Den tjänsteman som var ansvarig satt på driftsavdelningen i Tekniska Nämndhuset. Vad han hette visste inte trädgårdsmästaren.

Jag ringde då igen till den stora växeln och begärde stolt Parkförvaltningens driftsavdelning. Dom frågade igen vem jag ville tala med där. Jag svarade att jag inte visste men att det gällde plaskdammar.
Lång väntan igen. Sen försökte telefonisten hänvisa

mig till distriktskontoret. Jag talade om att jag redan pratat med dom där och blivit hänvisad just till driftsavdelningen.
Ny väntan. Sen började det knäppa i luren och jag förstod att samtalet höll på att kopplas vidare. Men efter en stund säger telefonisten att det inte är något svar på anknytningen.

Jag frågade då vem jag skulle begära att få prata med nästa gång jag ringde. Hon svarade då "Vad gällde saken". Jag förklarade igen att det gällde plaskdammarna, Parkförvaltningens driftsavdelning. Fast nu började jag bli ganska irriterad. Sen fick jag vänta igen innan jag fick namn och en anknytning. Jag ringde denna anknytning flera gånger den dagen innan jag gav upp. Nästa dag när jag ringde fick jag äntligen svar. Jag presenterade mig och sa vad det gällde. Tjänstemannen svarade då:"det där har jag inget att göra med, Du måste prata med driftsavdelningen. Jag kopplar." Ett förtvivlat "Vem kopplar du mig till nu", lyckas jag få fram. Och jag fick ett namn. På den anknytningen svarade en sekreterare att NN var på kurs och återkom i övermorgon. Jag tänkte blixtsnabbt och innan sekreteraren hann lägga på luren frågade jag helt fräckt om denna NN verkligen hade hand om plaskdammar. Oh nej. Det är den och den. Jaha, "kan jag då få prata med honom?"
Nej, det går inte. Han sitter i sammanträde och återkommer efter lunch.
Efter lunch fick jag faktiskt tag på den ansvarige tjänstemannen JN. Han berättade att förslaget innebär att 20 dammar läggs ned av ekonomiska skäl. Svandammen är en av dem. Eventuellt kan man tänka sig en prydnadsdamm istället.

Beslutet kommer att fattas av Park- och idrottsnämnden. Det skulle komma upp på sammanträdet där den 26/3. Men det var mycket möjligt att det bordlades då.
Var man överklagar nämndens beslut visste inte JN. Det tyckte han jag kunde ta reda på själv.

Ja, då skulle jag börja sökandet igen. Jag chansade på att ringa och fråga på länsstyrelsen. När jag ringde dit fick jag reda på att den allmänna enheten på länsstyrelsen i Stockholms län som man vänder sig till. Överklagandet ska ske inom tre veckor från det beslutet fattats.

Så här kämpigt var det alltså att skaffa fram några nödvändiga fakta som man måste ha innan man börjar driva en fråga.
Jag berättar det här för att visa att det inte är så konstigt att många vansinniga beslut fattas av kommunen utan att det förekommer någon organiserad opposition."

Kransenprojektet har också drabbats av byråkratins tarmvred

Att arbeta i ett projekt innebär i sig osäkerhet och en ständig kamp för att projektet skall överleva. De korta anslagsperioderna i början gjorde att vi knappt hann komma igång att arbeta förrän vi var tvungna att skriva en ny anslagsansökan. Beredningstiden var lång och vägen till beslut är krokig: referensgrupp-social distriktsnämnd-byrå för samhällsplanering-budget och planeringsdelegerade.

Innan vi har fått de slutgiltiga beskeden har ryktena och förhandslöftena varit många och motsägande. Den socialdemokratiska gruppen försökte hösten 1976 ytterligare byråkratisera projektet genom att kräva ledningsgruppmöten en gång i veckan. Detta lyckades vi stoppa. Den regelbundna rapporteringen till referensgrupp och distriktsnämnd var tillräckligt tidskrävande. Tänk om man skulle försöka genomföra motsvarande kontroll av det löpande socialbyråarbetet!

Samma osäkerhet, komplicerade ansökningsförfaranden och motstridiga löften försvårade arbetet med kvartershokalen. Anslagsperioderna för lokalhyran har varit korta. Ibland har man inte vetat från en månad till en annan om verksamheten skulle kunna fortsätta. Med lite mindre entusiasm hos de som arbetade med kvartershokalen hade den inte funnits i dag.

Kommunens dubbla ansikten

I och med att Stockholms kommun beviljade pengar till projektarbete i Midsommarkransen erkände också kommunen att stadsdelen var eftersatt på flera områden och i behov av särskilda insatser. I vår anslagsansökan pekade vi på de privata hyresvärdarnas spekulerande, den försämrade servicen och miljön.

Hur reagerade då de kommunala myndigheterna på vad som kom fram sedan vi börjat vårt arbete i stadsdelen?

Är man beredd på och intresserade av att använda sig av de nya kunskaper man får om ett område för att förbättra det efter invånarnas önskemål? Vi är inte alldeles säkra på det. Välutrustade servicecentraler byggs, kommunala bolag bygger fastigheter och pengar anslås till fritidsaktiviteter och gemensamhetslokaler. Men hur fungerar de kommunala åtagandena i praktiken? Vi har några skrämmande exempel från Midsommarkransen.

Kommunen som hyresvärd

Som vi nämnt på flera ställen i denna rapport är den privata fastighetsspekulationen ett av de mest akuta problemen i stadsdelen. I den delen av Kransen som vi arbetat i, Gamla Kransen och Tellus, är ca 80 % av fastigheterna privatägda. Många är vanskötta och hårt utsatta för värdarnas kortsiktiga vinstintressen. I en sådan situation är det naturligt att många kräver att kommunen går in och övertar husen. Det måste ju ändå vara bättre att bo i ett hus som ägs av ett allmännyttigt bolag utan vinstintresse. Ett sätt för kommunen att överta fastigheterna är att utnyttja sin förköpsrätt. Detta är dock ovanligt om det saknas saneringsplaner och stadsplaneändringar. Ett annat sätt för kommunen att kontrollera den privata fastighetsmarknaden är tvångsförvaltning på grund av vanskötsel av fastigheterna. Kommunen utnyttjar sällan den möjligheten. Tvångsförvaltning är delvis en tveksam åtgärd eftersom den innebär en upprustning av fastigheten, visserligen på fastighetsägarens bekostnad, men med åtföljande värdestegring på huset. Ägaren kan efter det att tvångsförvaltningen upphörde tillgodogöra sig värdestegringen hos fastigheten. Den tredje möjligheten som kommunen har är genom expropriation (tvångsköp). Expropriation kan användas dels för vissa statliga och kommunala ändamål, dels vid mycket grov vanvård av en fastighet. Expropriation är den effektivaste men minst använda metoden.

Kommunen gjorde ett av sina sällsynta fastighetsköp i Midsommarkransen. Det var det kommunalt ägda Familjebostäder (FB) som köpte två fastigheter på Lötmogatan, i den äldre delen av området. Dessa hus byggdes på 30-talet och är i behov av upprustning.
Många hyresgäster kände sig lättade över att få kommunen som hyresvärd. Men vad hände? FB gick ut till samtliga hyresgäster med ett brev via delgivningsman. Brevet innehöll en uppsägning av kontraktet för villkorsändring. Den ändring FB ville göra i kontrakten gällde kontraktstidens längd och uppsägningstiden. Hyresgästernas kontrakt hade en vanlig förlängningstid på tolv månader och en uppsägningstid på tre månader. Kontrakten innebar att hyresvärden vid sanering av fastigheten bara kunde säga upp kontraktet till ett visst datum per år. Hyresgästen skall då ha fått uppsägningen tre månader innan. Nu ville FB försämra dessa villkor för hyresgästerna. De skulle enbart få en förlängningstid på tre månader och en månads uppsägningstid. FB skulle på detta sätt få fyra tillfällen per år att säga upp hyresgästen och då bara med en månads varsel. Brevet till hyresgästerna var dessutom formulerat på ett hotfullt sätt. Den som vägrade skriva på och acceptera de försämrade hyresvillkoren skulle bli uppsagda för avflyttning.

När en delgivningsman står i dörren och kräver en omedelbar underskrift är detta en så stark press på de flesta att det är konstigt om överhuvudtaget några vägrar att skriva på. I ett fall uppsöktes till och med hyresgästen på sin arbetsplats. Vi kom i kontakt med några som vägrade godkänna villkorsändringen och istället vände sig till hyresgästföreningen. Men de flesta skrev självfallet under.

I brevet stod det också att husen skulle totalevakueras under 1980 för sanering. I juni 1979 finns fortfarande inga inlämnade planer på ombyggnation hos stadsbyggnadskontoret. Brevet innehöll inte någon upplysning om att samråd med hyresgästen måste ske innan pla-

Söderposten
9 maj 1979

Bittra hyresgäster

Det jäser bland hyresgästerna på Lötmogatan 1-5 i Midsommarkransen. Familjebostäder, som äger huset, ska sanera lägenheterna med början nästa sommar.

Men det är inte det faktumet som irriterar hyresgästerna.

— Utan några som helst saneringsplaner förkortar bolaget våra uppsägningstider så att de kan slänga ut oss med ett par månaders varsel, säger en upprörd hyresgäst.

Familjebostäder vill förkorta uppsägningstiden nio månader

Huset har tidigare tillhört privatvärdar i olika omgångar. Men nu har kommunen gått in och köpt huset vid AB Familjebostäder.

Det nedslitna huset, som byggdes i mitten av 30-talet, är i stort behov av reparationer. Visserligen putsades fasaden för ett par år sedan, men invändigt behövs det en rejäl ansiktslyftning.

Därför är det ingen större nyhet för hyresgästerna att en sanering varit aktuell. Familjebostäder vill både bygga om och modernisera lägenheterna med början sommaren 1980. Samtliga hyresgäster ska därför evakueras.

Vill ändra

I ett brev till samtliga hyresgäster begär bolaget att de ska gå med på en ändring av uppsägningstiden från tolv till tre månader. De som inte godtar tilläggskontraktet får räkna med att uppsägningen i stället gäller avflyttning.

— Det här låter som rena rama hotet, säger en av hyresgästerna som dock vill vara anonym. Ingen som helst information i förväg. Här har man bott i huset i årtionden och plötsligt en dag får man reda på att det är bara att packa ihop och försvinna med ett par månaders varsel.

Får stöd

Hyresgästerna får medhåll av Lars Sandström, socialförvaltningen, som dessutom är engagerad i boendemiljöprojektet i Midsommarkransen:

— Man borde faktiskt kunna kräva att ett kommunalägt bostadsbolag visar större hänsyn och ansvar. Varför kunde man inte gått smidigare fram och lugnat ned hyresgästerna — före beskedet?

— I stället beter man sig som den värsta privatvärd med rena rama skrämselpropagandan. Jag drar mig inte för att beteckna bolagets handlande som kriminellt.

Roland Liljestam på Familjebostäder medger att informationen inte varit tillfredsställande. Men han vill inte hålla med om att bolaget handlat fel:

Nödvändigt

— Alla har ju vetat om saneringen. Och den här kontraktsändringen är nödvändig för att vi ska kunna sätta igång med saneringen som planerat. Givetvis tänker vi inte ställa någon hyresgäst på gatan. Alla kommer att i god tid anvisas nya lägenheter.

Han vill också poängtera att samtliga utom två hyresgäster har accepterat den förkortade uppsägningstiden.

Ejnar Andersson, före detta kvartersombud som nu engagerat sig i fallet hävdar dock att det är flera hyresgäster som vägrat skriva under:

Överklagas

— Vad än bolaget påstår så finns det ingen färdig saneringsplan. Och det är en förutsättning för uppsägningen. Därför ska hyresgästerna överklaga till hyresnämnden.

Gustaf Hedlund är en av de hyresgäster som vägrat skriva under:

— Jag har talat med hyresgästföreningen. Och de tänker föra ärendet vidare till hyresnämnden. Och då får vi svart på vitt på om bolaget får handla på det här sättet.

HENRIK KOLGA

P. S. I kväll den 9 maj kl. 19 blir det för övrigt ett öppet möte om just boendemiljön i Midsommarkransen. Platsen är kvarterslokalen på Tegelbruksvägen 2.

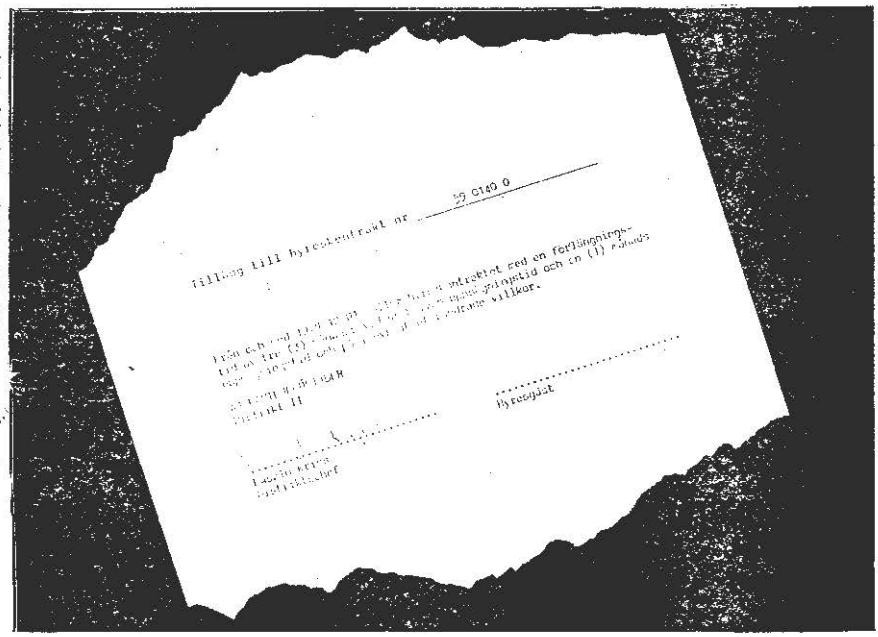

Med det här tillägget i hyreskontraktet försöker nu AB Familjebostäder förmå hyresgästerna att gå med på minskning av uppsägningstiden från tolv till tre månader.

AKTIEBOLAGET FAMILJEBOSTÄDER
DISTRIKT II, HORNSBRUKSGATAN 7, BOX 9153, 102 72 STOCKHOLM 9, TELEFON 08 / 68 01 10

[redacted]
Lötmogatan 5, [redacted]
126 32 HÄGERSTEN

STOCKHOLM DEN | VÅR REF. | EDER REF.

Beträffande hyreskontrakt nr [redacted] kvarteret **Krassen 6**
med adress **Lötmogatan 5,** [redacted] avseende **bostad**

Härmed uppsäges ovannämnda hyresavtal till upphörande 79 10 01.

Uppsägningen sker i första hand för ändring av hyresvillkoren för förlängning av kontraktstiden vid utebliven uppsägning till tre (3) månader istället för nu gällande tolv (12) månader samt en (1) månads uppsägningstid. Anledningen till den begärda ändringen är att sådan ombyggnad/modernisering av fastigheten, som erfordrar totalevakuering, är planerad till 1980.

Därest Ni omgående underskriver och till oss återsänder bifogade tillägg till kontraktet återtages uppsägningen.

Om Ni inte återsänder underskrivet tilläggskontrakt gäller uppsägningen istället avflyttning.

Om Ni icke godtager den fordrade avflyttningen har Ni att senast tre (3) veckor efter det Ni fått del av denna uppsägningshandling hänskjuta tvisten om rätt till förlängning av hyresavtalet till Hyresnämnden i Stockholm, Drottningholmsvägen 22, Box 12179, 102 25 Stockholm, telefon 08/54 03 60.

Eventuella förfrågningar besvaras av AB Familjebostäder, distrikt II, telefon 08/68 01 10, förvaltare Roland Liljestam eller fru Inga Ek.

Stockholm i mars 1979

AB FAMILJEBOSTÄDER
Distrikt II

Laszlo Kriss
Distriktschef

nerna kan godkännas. Likaså saknades information om rätten till ersättningslägenhet och återflyttning. Att FB på ett lagligt sätt skulle kunna starta en sanering under 1980 är helt omöjligt..

Några av de hyresgäster som vi talade med var förtvivlade. De hade bott i huset i nästan 40 år och kunde inte tänka sig att flytta därifrån. En pratade t o m om självmord.

På det bostadspolitiska mötet i maj 1979 som vi och kvartersföreningen arrangerade, var Lötmogatan en av de viktiga frågor som togs upp av invånarna. Samtliga närvarande politiker sade sig vara upprörda och hade svårt att tro att det var sant. De lovade att agera omedelbart. Ombudsman Tord Wallin på hyresgästföreningen har hjälpt de medlemmar som ej har skrivit på att överklaga till hyresnämnden. Wallin lovade också att kräva att FB skulle återta uppsägningarna för samtliga hyresgäster på grund av de metoder som använts.

I skrivande stund (juni 1979) har vi ännu inte sett något resultat av detta. Ärendet bevakas nu av HGF:s hägerstensavdelningsstyrelse.
Varför agerar då ett kommunalt bolag på detta sätt? Ja, syftet är ganska uppenbart. Man vill snabbt kunna få ut hyresgästen när det blir dags att bygga om. Men varför gå ut redan nu, på detta sätt, så drastiskt och med uppenbara lögner (evakuering redan under 1980). Tidigare erfarenheter visar att detta är ett bra sätt att skrämma iväg hyresgästerna. En del skaffar själva en ny lägenhet, eftersom de är rädda för att kastas ut på gatan den dagen då grävskopan kommer.

Om några flyttar kan sedan FB hyra ut deras lägenheter på rivningskontrakt. Huset förfaller allt mer och fler flyttar självmant. Sen återstår bara ett tomt och illa medfaret hus. Då kan fastighetsägaren få igenom vilka planer som helst för huset. Rivning eller sanering, det bestämmer fastighetsägaren. Några hyresgäster att

samråda med finns inte kvar. Kvarteren Mullvaden och Järnet på Söder i Stockholm visar hur det kan gå till.

Det är intressant att studera hur det hela börjar och hur fastighetsägaren bär sig åt. Samma metoder används och samma människor kommer i kläm oavsett om det är fråga om privat- eller kommunalägda fastigheter. Ett kommunalt bolag bör dock vara mer mottagligt för påtryckningar och publicitet.

Hyresgästerna i kvarteret Mullvaden lyckades inte. Kommer det att gå bättre för hyresgästerna på Lötmogatan? Kommer Kranseninvånarna att få ett faktiskt inflytande över sitt boende?

Hur tar kommunen sitt ansvar?

Om en politisk nämnd i kommunen beslutar att man ska bygga en bro, skulle det förmodligen väcka stort uppseende om beslutsfattarna först beviljade några miljoner kronor till ritning och planering av brobygget, men sedan säger att det inte finns några pengar till själva brobygget. En långsiktig ekonomisk planering och uppföljning av politiskt fattade beslut är här självklara saker.
Tyvärr är detta inte lika självklart när det gäller den sociala sektorn.

Sociala centralnämnden har sammanlagt anslagit ca en miljon kronor för att Kransenprojektet skall kunna fortgå under tre och ett halvt år. Men om dessa pengar skall vara meningsfulla, måste man också vara beredd att ge det ekonomiska stöd som är nödvändigt för att stadsdelsborna själva skall kunna fortsätta arbetet efter projekttidens slut. Kommunens inhopp på fastighetsägarsidan blev ju, som vi tidigare hade beskrivit, ett missriktat stöd.
Ett konkret krav från invånarna gentemot kommunen har varit att få bidrag till en större gemensamhetslokal

i området. Vi har också bedömt den möjligheten som en förutsättning för att de invånargrupper som har bildats skall kunna fortsätta verka efter projektets slut. Enligt de kommunala normerna för olika stadsdelar är Midsommarkransen berättigat till 250 kvm gemensamhetslokaler och grupprum. Innan bidrag beviljades till kvarterslokalen fanns inte lokaler i området. Trots detta var det ovisst in i det sista om det skulle bli några pengar till kvarterslokalen. Fastighetsförvaltningen sade blankt nej. Socialförvaltningen ställde till slut upp, men garanterade bara pengar så länge projektet fanns kvar. Vad som händer sedan anses tydligen vara av mindre intresse.

I kvarterslokalens drygt ettåriga historia har den redan varit föremål för tre anslagsbeslut. Inför det senaste beslutet, för tiden efter maj 1979, var läget mer ovisst än någonsin. Vem skulle ta ansvar eftersom projektet skulle ha upphört efter den tidpunkten? Vi tyckte att kvarterslokalens inriktning på ett invånaransvar låg väl i linje med fritidsförvaltningens nya målsättning. Fritidsavdelningens chef, Kjell E Johansson, och dåvarande vice socialdirektör Arne Borg bjöds ut till lokalen för diskussion om kvarterslokalens fortsatta finansiering. En del invånare hade ställt upp. När Borg och Johansson fick klart för sig att det bara rörde sig om småsummor till hyran lovade de att ta fram pengarna för resterande del av året. Under den tiden skulle också föreningen få visa att den stod på egna ben utan stöd från projektet.
Något löfte om hur det skulle bli 1980 kunde de inte ge. Det måste kommunfullmäktige besluta om.

Osäkerheten inför framtiden gör att en del kan tappa intresset och inte våga satsa helhjärtat på arbetet med kvarterslokalen. Att få behålla denna enda samlingsplats i stadsdelen är en minimirättighet i en

dräglig boendemiljö.
Kostnaden för lokalen, ca 40 000 kronor per år, bör jämföras med de miljonbelopp som kommunen årligen subventionerar hotell Sheraton m.fl. i City.

V. MÅL OCH MÖJLIGHETER

Vi har tidigare beskrivit hur de olika grupperna kom igång, problem och motstånd vi mött, hur kvarterslokalen växte fram och hur det gick med hyresarbetet. Men vad är målsättningen med detta och vad kan man egentligen uppnå? Kan en lokal och en kvartersförening i en stadsdel göra det möjligt för fler att ställa krav på sin boendemiljö? Måste det som händer i kvarterslokalen leda till förändringar i miljön? Eller räcker det med att träffas och ha trevligt?

Det är många frågor vi ställs inför nu när vi ska summera och titta framåt.

Hur stora förändringar måste ske i våra vardagsliv innan den politiska organiseringen blir en nödvändighet och ett alternativ?
Om man vill nå dit hur gör man bäst då? Vilka möjligheter finns idag?

Vi ska här ge några synpunkter på detta och den målsättning vi haft med arbetet i Kransen. Vi ska också försöka ge vår syn på möjligheterna framåt.

Förändringar nu och på sikt.

"Midsommarkransen - en stadsdel i förvandling." Så löd rubriken på det första flygbladet vi gick ut med vintern 1976, till några hushåll i Kransen. Vi ville presentera oss för invånarna och få reda på hur stadsdelsborna uppfattade området och vad man kunde göra för att förbättra det. Många äldre, som hade upplevt de tidigare decenniernas barnriketid, tyckte att nuvarande Kransen saknade liv. Men vad kan man göra åt det nu? Tidens utveckling är väl så här?

Den långsiktiga målsättningen vi satt upp för projektarbetet var avlägsen och svårgripbar:

> "att tillsammans med den lokala befolkningen ta tillvara på Midsommarkransens positiva resurser och motverka faktorer som leder till förslumning, social utslagning, ålderssegregation, försämrad service och en eftersatt utemiljö".

Efter de första samtalen med invånarna insåg vi att det var betydligt mer närliggande frågor än våra förändringsvyer som oroade folk. Man saknade exempelvis sybehörsaffär och postkontor, var förbannade på sin hyresvärd och ville ha en träffpunkt i området. Det som var trevligast med Kransen var minnena och historien.

Vi märkte snart att de möten vi arrangerade väckte öppet husträffar, pensionärsmöten, hyresmöten och gemensamhetslokalsmöten det största intresset.

Många upplevde att besluten rörande trafiksaneringsoch framtidsfrågorna låg för långt bort för att man skulle tycka att det var meningsfullt att försöka påverka dem.
Vi började därför fundera på om man kunde se riktningen i dessa vardagliga frågor. Visade den mot den långsiktiga målsättningen för området?

En målsättning som inte bara vi formulerat för vårt arbete, utan som också överensstämde med många invånares åsikter, även om tilltron till möjligheterna att uppnå den ibland saknades.

Snart såg vi sambanden. Här är några exempel på sådana frågor som invånarna började arbeta med:

krav på att få lägenheter reparerade
att sammanställa Kransens historia
att försöka få en samlingslokal
att skapa möjligheter för olika grupper att organisera sig

De här frågorna uttrycker verkliga behov, de är realistiska att uppnå nu och de pekar framåt mot nya förändringsmöjligheter. Det gemensamma arbetet och resultaten kan skapa kunskap och självförtroende. En handlingsbe-

redskap kan byggas upp inför kommande förändringar.

Arbetet kring de här frågorna lärde oss i projektet också att mer förstå innebörden av den långsiktiga målsättningen. Just för Midsommarkransen.

Vi insåg att stadsdelens positiva resurser, som var viktiga att ta tillvara, var invånarna själva, deras erfarenheter och historia. Det kan man göra genom att fortsätta sammanställa och utveckla historien om Midsommarkransen, behålla kvarterslokalen och söka sig fram till nya gemensamma kollektiva former.

Hotet mot stadsdelen, i form av försämrad service och miljö, brist på barn, förslumning och social utslagning skulle motverkas. Det skulle kunna ske om man genomförde en rullande sanering på de boendes villkor och en trafiksanering, om fler organiserade sig politiskt, om en livaktig kvarterslokal och förening fanns kvar, och om myndigheterna började angripa den ekonomiska brottsligheten.

Det behöver inte vara så att de här senare frågorna är viktigare än de mer närliggande. Men det är troligtvis svårare att få myndigheterna att upprätta en saneringsplan på de boendes villkor än att få dem att ge bidrag till en gemensamhetslokal. Det tar längre tid och kräver en bred enig rörelse.

Går det att uppnå de här tidskrävande målsättningarna överhuvudtaget? Sker i så fall inte alla förändringar på de makthavandes villkor?

Vi tror att man på sikt även kan närma sig dessa svårare mål. Genom påtryckningar, politisk organisering och exempelvis en kvartersförening, kan man tvinga myndigheter att göra eftergifter. Eftergifter som självfallet inte rubbar maktförhållandena i grunden, men som kan stärka Kransenbornas materiella standard och

gemenskap. Eftergifter som kan bli avstamp till nya mål och krav.

Ett bra exempel är en eventuell framtida sanering av stadsdelen. Om det startar en rörelse kring den frågan i Midsommarkransen, innan myndigheterna hunnit fatta några beslut finns chansen att invånarna själva enas om hur de tycker att saneringen ska gå till alternativt stoppas.
Om vi förutsätter att majoriteten av stadsdelsborna vill ha en sanering, kommer man kanske att kunna enas om vilka fastigheter som skall komma ifråga. Man kan kanske enas om hur fördelningen mellan lägenhetsstorlekarna skall vara och hur snabbt saneringen ska genomföras.

Om man är förberedd, kan man då genom krav, uppvaktningar och påtryckningar, tvinga myndigheterna att följa detta. Stadsdelen skulle kunna bli den första som verkligen saneras på de boendes egna villkor. Ingen behöver flytta som inte vill. Detta skulle i så fall vara en stor seger och framgång. Det omöjliga blir möjligt.

I ett nysanerat område med en sammansvetsad befolkning kan sedan krav resas på inflytande och makt även för hyresgäster. Kvarterskommittéer med rätt till att själva förvalta och besluta om fastigheterna kan växa fram.

Men sammanbindningen mellan de närliggande och de mer tidskrävande frågorna sker inte i fasta etapper. En del av de frågor vi nämnt här ligger kanske långt bort och många tycker kanske inte ens att man ska sträva efter dem. Andra arbetar man med redan nu.

Om fler ska engagera sig i sina livsförhållanden, på arbetet, i bostadsområden och i skolan, måste förändringar ske på flera plan.
Det är ingen tillfällighet att så få är politiskt engagerade idag och att det är svårt att få med grannar och arbetskamrater i att arbeta för gemensamma för-

bättringar. Det bottnar i det ekonomiska förtrycket. Men vi tror också att det handlar mycket om hur man förhåller sig till varandra, vilken tilltro man har till de gemensamma resurserna och värdet av andra livskvaliteter än den materiella standarden.

Vad är standard och livskvalitet?

Vid intervjuerna under våren 1979 uttryckte några invånare sin syn på värdet av att bo i Kransen och att ha kvarterslokalen så här:

> "Jag blev så imponerad av att det var så många gamla människor, som bott här så länge, som kom på mötena. Det var skithäftigt. Det här är världens bästa ställe. Jag fick kontakt med grannar och började hälsa på folk i tunnelbanan och i affärer, överallt. Det betyder mycket. Hade jag bott i något annat område hade jag kanske bara suttit i någon djävla lägenhet och det hade jag inte klarat av. Nu har jag den här närkontakten med folk."

> "Om jag fick välja, vill jag inte bo någon annanstans än i Kransen. Även om jag fick erbjudande om en jättefin lägenhet skulle jag inte ta den någon annanstans. Det beror just på kvarterslokalen och stämningen som blivit här. Vi måste värna om den här grejen. Den verkar vara unik.
> Jag tycker det känns meningslöst det livet som innebär att man sitter ensam i sin lägenhet. Här vet man nu vem som bor bakom den och den dörren. Man hälsar på folk. Det är jättefint."

Under rubriken "förlorade livskvaliteter", beskrev vi hur många äldre saknade den gemenskap och sammanhållning som de tyckte fanns förr.
Omflyttningar, hårdare arbetstempo och den privata konsumtionen slog hål på de sociala kontaktnäten och det gemensamma ansvaret för varandra. Gemenskap och solidaritet är nödvändig om man vill förändra något.

Många av de i Kransen som är engagerade i kvarterslokalen verkar ha återfått en del av dessa förlorade kvaliteter. De uttrycker det när de berättar om hur annor-

lunda det är nu. De tycker att det känns tryggt och trevligt att bli igenkänd på gatorna och hälsa på varandra när man går till tunnelbanan.
Man känner sig som en del i sitt bostadsområde.

> "Att vi fått en samlingslokal till Kransen, det tycker jag är jädligt bra. Jag var där på invigningen, och det var jättetrevligt. En riktig seger. Jag har träffat nya människor när jag varit där. Man är ju pensionär och då går man mycket och strosar och då morsar man på varann, såna man inte morsat på förut.
> Det blir kontakt. Man börjar prata med människor man aldrig brytt sig om förut."

En positiv social kontroll av varandra har också återskapats till viss del. Många är inte lika isolerade och främmande inför varandra längre. Om någon som regelbundet brukar gå till kvarterslokalen inte visar sig på ett tag, söker man upp den saknade och hör efter hur det är med henne eller honom. De som blir sjuka och hamnar på sjukhus har fått besök av andra stadsdelsbor.

Många har också börjat att träffas privat och börjat göra saker tillsammans. När det är något evenemang i kvarterslokalen brukar folk ringa varandra och göra sällskap dit och hem. Det är trevligare än att gå var och en för sig. Människor i olika åldrar har också fått kontakt med varandra och lärt sig mer om varandras generationer.

Självförtroendet verkar ha ökat för många. Några som tidigare aldrig pratat offentligt har ställt sig upp på välbesökta möten och fört fram sina åsikter.

Att få en funktion och ett ansvar, att bli en del av något viktigt, är livskvaliteter som vanligtvis är få förunnat. Här har uppenbarligen många funnit en roll.

Det är sådana värden som sedan bl a blir avgörande för

hur livet kommer att bli och möjligheterna att påverka det. En god standard kan inte längre bara mätas i materiell välfärd. Frågor som hur pass isolerad jag är, vilken möjlighet jag har att påverka mina arbets- och bostadsförhållanden, är viktiga nya standardbegrepp som skyfflats under mattan under de kommersiella kraftternas rekordår. Andra frågor som påverkar min standard och nu måste prioriteras är, om jag trivs i området och vilken luft och vatten jag tvingas leva med.

Innan de stora "stora" politiska frågorna kommer att engagera någon större mängd människor måste förutsättningarna i det vardagliga livet ändras. En kulturrevolution måste ske just med sikte på våra mönster och förhållningssätt till varandra. En kulturrevolution som sätter de nya standardbegreppen i centrum, och som bygger upp den gemenskap och solidaritet i vardagslivet som fortfarande ändå går att uppnå.

Är trivsel detsamma som förnöjsamhet och passivitet?

Den gemenskap och de nya värden som många i kvartershokalen uttrycker nu, har uppstått ur det gemensamma arbetet för att få en lokal och en fungerande organisation där. Den har också stärkts genom de vardagliga sysslorna man bedriver där som dans, fotolab och snickeriarbete.

Men om man nu vill förändra sina hyres- och miljöförhållanden. Kan man göra det genom att ha trevligt ihop? Eller finns det istället risk att det blir lättare att anpassa sig till dåliga boendeförhållanden i övrigt? Vi har sett att det inte går att skilja på frågor som skapar politik. Med politik menar vi då frågor som påverkar det vardagliga livet, allt från kärnkraft till var jag kan tvätta mina kläder. Om man står bredvid varandra och snickrar är det ofta lättare att börja prata om exempelvis hyresförhållandena än om man skulle

råka stöta på varandra i Konsumbutiken eller på gatan.

En av de intervjuade sa så här:

> "Om det händer något i Kransen, när det sen ska saneras t ex är det lättare när man har en lokal och en organisation. Det är jobbigt att se hur en del hus bara står och faller och inte saneras. Sen är det ju också bra med kvarterslokalen rent egoistiskt. Att ha en sån här lokal, att kunna gå ner och snickra och väva och så. Det är lättare att lära känna varandra när man gör något praktiskt ihop. Det är ju en så skön stämning i Kransen. Jag känner mer folk här efter två år än jag gjorde i Bromma efter sex år."

Vi tror också att om man börjar umgås med grannar och andra invånare, för att ha trevligt ihop, blir det mer naturligt att leta efter gemensamma vägar för att komma åt oförrätter. Ett exempel är när Kransens enda tvättinrättning skulle läggas ned, Konsumtvätten. Det var en fråga som berörde många i stadsdelen, eftersom flera saknar tvättstugor i sina egna hus. Några av de som är aktiva i kvartersföreningen tog upp den här frågan på ett stormöte för att diskutera vad man skulle göra.

Att hitta ett forum för att ta upp en sån här fråga är svårt för de flesta av oss. Det är ju bara ett fåtal som är organiserade i någon politisk förening. Och steget dit är långt. Kvartersföreningens existens underlättade säkerligen för dem som genomförde namninsamlingskampanjen för Konsumtvätten. Här kunde man nå flera intresserade. Sådana som man lärt känna när man vävt ihop eller framkallat bilder tillsammans med. Erfarenheterna från kampen för att få kvarterslokalen spelade nog också in. På samma sätt som arbetet för bevarandet av tvättinrättningen har ökat erfarenheterna för nytillkomna. Nästa gång något angeläget dyker upp, vet man hur man ska gå tillväga och ännu fler kommer kanske med då.
Man får då troligtvis lättare med dem som redan hittat till kvarterslokalen och lärt känna andra där, kan-

ske genom att spela pingis eller kasta pil. Aktivitet föder aktivitet.

Det här gör också att de som vill och orkar engagera sig i frågor som berör flera kan göra det, medan andra inte behöver. Många saknar i första hand en meningsfull fritid och tycker att de "kämpat" färdigt i sitt liv. De vill ha någon att prata med när de dricker kaffe och någon att göra utflykter tillsammans med. Här får de tillfälle till det. Ingen ska självfallet behöva gå med namninsamlingslistor som inte vill. Vi får inte heller glömma att många av dessa, ofta äldre människor, kan inspirera och dela med sig av sina erfarenheter, till yngre. Man kan entusiasmera utan att själv aktivt delta.

Varför är så få politiskt organiserade?

> "Det är trevligt när vi haft informationsmöten i kvarterslokalen. Det kan vara lite politiska möten. Ja inte storpolitik utan kvarterspolitik. Allt som rör sig inom stadsdelen, där människorna som bor där har något att säga till om, det tycker jag är fint.
> De som bor långtifrån, ser inte på saker på samma sätt. Om det ska hända något måste det vara de som bor i stadsdelen som gör något. Se på byalagen, där är det de boende själva som sätter igång allting. Det kommer inte från några i kommunen, uppifrån. Men några måste ta initiativ om det ska hända någonting."

Så uttryckte sig en pensionerad invånare när vi resonerade om kvartersföreningen och de politiska organisationerna.

En annan sa så här:

> "Det är skönt att det är vanliga människor här i kvarterslokalen. Oavsett ålder. Rent politiskt känner jag att här finns det folk som fattar saker och man kan göra något ihop.
> Men många verkar rädda för sånt som liknar politiska frågor och dom vill inte ha partipolitik i lokalen.
> Det har skett en otrolig omsvängning över alla områden.

> Just det här med partipolitik. Det finns viktiga rörelser att räkna med idag som inte är knutna till de partipolitiska föreningarna. Man har idag, en miljörörelse som är djävligt stark, som t ex driver kärnkraftsfrågan mycket hårdare än partierna. Dom här grupperna kommer man att få räkna med vare sig man vill eller inte.
> Det gäller att gå samman med andra grupper. Tillsammans kan vi göra något."

De flesta står idag utanför ett aktivt arbete inom de partipolitiska föreningarna. Många är skeptiska till politiker i allmänhet och de beslut som fattas. Vi har märkt att rädslan för partipolitiskt käbbel gör att många värjer sig för att ta upp frågor som är kopplade till det ena eller andra partiet. Vi tror att det bl a beror på att besluten fattas långt bort. Många tycker att andra beslutar ovanför huvudet på dem. Möjligheterna minskar därigenom till att få de som inte är partipolitiskt organiserade att överhuvudtaget bry sig om frågorna. "Vi kan ju ändå inget göra", hör man ofta. Ombud anställs istället. Det blir de som för fram "andras" åsikter och driver vissa krav. Ofta överensstämmer inte dessa krav med de krav man vill ska drivas från kontaktkommittéer och fackklubbshåll. Uppgivenheten förstärks.

Denna utveckling tycker vi att man kan se på de flesta områden. Ett fåtal högt uppsatta "experters" inflytande ökar medan de verkliga experterna, de som dagligen konfronteras med problemen, får nöja sig med att välja ombud vart tredje år.

Men vi har förstått att det finns fler faktorer som gör att människor idag inte går med i de politiska föreningarna. Det är svårigheterna med att kombinera ett politiskt liv med familj, arbete och fritid. Samhället är inte uppbyggt så att det ska gå. Vi har ett högt arbetstempo, bor ofta långt från jobben och fritiden kretsar kring familjen. Det är ju nödvändigt att få koppla av och träffa familjen.

Det här drabbar inte enbart partierna. Både fack, hy-

resgäströrelsen och andra rörelser påverkas av detta. Det blir mest de som redan är engagerade som aktiverar sig på flera områden. Till slut krävs det att man ska vara ensamstående och ha ett skrivbordsjobb mellan kl.9 och 5, för att passa in i föreningslivet.

De som inte är engagerade eller har vana från föreningar fjärmar sig alltmer. Ju fler som står utanför desto större blir föraktet för politikerna och ombuden och desto mindre blir möjligheterna för vanliga människor att ändra på kraven och politiken.

Vi tror inte att de stora föreningarna och organisationerna kommer att ändra på sig av sig själva. Det kan bara ske genom krav på förändringar av dem som i dag uppfattar det här som problem. En del av dem har vi mött. Det är de som arbetar på basplanet i eller utanför föreningarna. De som får förtroendeuppdrag längre upp i organisationen verkar ofta känna större lojalitet med föreningens fastslagna linje än med dem som en gång i tiden valt dem.

Men hur ska flera vanliga människor komma in i det politiska livet?

Vi tror att ett led i den utvecklingen skulle vara att bättre knyta ihop kampen på arbetsplatserna, i bostadsområdet och för fritiden. Hyresförhandlingar skulle kunna ske parallellt med löneförhandlingar. Lönearbetare och hyresgäster kan samarbeta både när det gäller ekonomiska, inflytande - och miljöfrågor.

Fler skulle därigenom se sambanden och nödvändigheten av att arbeta på flera områden. Fler skulle då kanske hitta en roll att fylla.
En fackligt engagerad säger så här:

> "Jag jobbar fackligt och så där. Det hör ju djävligt ihop hur fritiden och hur arbetet är. Jag tänkte att jag kanske skulle få uppslag härifrån till det fackliga arbetet. Hur man får den här samhörighetskänslan. Jag var väldigt entusiastisk för det här. Men det verkar vara svårt att engagera folk på fritiden också och då dom att göra något.

> Hur ska man få igång folk, hur ska man bli fler, det är ständigt så. Jag tror det har att göra med att hela samhället är så fastbundet vid kärnfamiljen. Så fort man rycker folk utanför sina fyra väggar så blir de osäkra och vet inte hur de ska bete sig. Och så är det alltid något som lockar på TV. TV drar ju himla mycket.
>
> Men ett exempel på att det går att göra nåt åt är ju den här kvarterslokalen. Jag har till och med blivit lite stolt över att bo i Midsommarkransen. Vi i Midsommarkransen har en kvarterslokal som vi skaffat själva, och som är till för alla som bor här.
>
> Om ni hade skaffat lokalen åt oss hade det aldrig blivit samma sak. Om man ska kunna göra något i Kransen måste man ha någonstans att träffas. Det går inte att träffas hemma hos folk. Arbetet i kvarterslokalen kan nog också ge styrka till att våga börja med annat. Kommer folk igång här i kvarterslokalen börjar de nog snart delta i annat också och aktivera sig utåt. Det kan nog ge styrka att börja jobba fackligt på sin arbetsplats.
>
> Nu har folk ofta tappat tron på att de kan uträtta något själva. Man måste gå till sitt ombud."

Men problemet med att bli fler är ju inte ett organisatoriskt problem i första hand. Vi tror att de saknade livskvaliteterna vi tidigare nämnt är nödvändiga att hitta också. Att få föreningar och organisationer att arbeta för dessa och mer ta tillvara varandras resurser.

Det kan vara svårt. Men ett sätt att börja på kan vara att starta en lokal kvartersförening utan partipolitisk plattform. En förening där även de som inte tidigare varit engagerade, kan vara med och bygga upp den från grunden.

I en kvartersförening kan man skapa nya kontaktnät och gemenskapsformer. Förutsättningarna för det finns i områden som Midsommarkransen där majoriteten av invånarna är arbetare och de flesta hyr sina lägenheter. I sådana områden har man gemensamma intressen både långsiktigt och kortsiktigt. Om man blir nödvändig för varandra tvingas man också ta ansvar för varandra. Om man lyckas bilda en demokratiskt fungerande förening ger det styrka till att gå vidare och ställa liknande krav även i andra sammanhang. Så här säger en av de nuvaran-

de medlemmarna i Kransens kvartersförening:

> "Det här med kvarterslokalen är jätteviktigt. Det är det enda jag har och jobbet. Jag känner mer för att jobba här än att gå in i facket. Det beror nog på att man får vara med och påverka direkt här. I facket tar det så lång tid innan det blir resultat.
>
> Det är bättre här än att vara en av 100.000. Mina åsikter väger lika mycket som andras här.
> Det är hopplöst i facket, men jag tror att jag kommer att orka försöka förändra det så småningom."

Är hyresgästföreningen ett alternativ eller komplement?

Vi har tidigare i rapporten beskrivit hur samarbetet med hyresgästföreningen fungerat i Midsommarkransen. Både med den lokala avdelningen och den centrala organisationen. Vid intervjuerna har aktiva inom rörelsen beskrivit hur de uppfattar organisationen. Vi har också återgett våra egna erfarenheter.

Hyresgästföreningen har fått en stor plats här i rapporten.
Det beror på att vi anser att om hyresgästföreningen hade fungerat, skulle aldrig ett projekt typ Kransenprojektet ha behövt uppstå.
Det vi har arbetat med överensstämmer väl med hyresgästföreningens uppgifter, hyres- boende- och gemensamhetsfrågor.
Ledningen för hyresgästföreningen borde ha satsat på att bygga upp en horisontell istället för som nu vertikal organisation. En bred, aktiv och decentraliserad hyresgäströrelse skulle aldrig ha tillåtit att privata hyresvärdar typ Thomas Perzon, fick ett sådant utrymme som de nu fått. En sådan organisation skulle också hindra allmännyttiga organisationer som Familjebostäder att agera som de gjort på Lötmogatan. Svenska Bostäders agerande vid kvarteret Mullvaden skulle också ha stoppats.

Tendensen till att centralisera organisationen och

minska inflytandet för vanliga medlemmar började redan på 1950-talet. Så här beskriver en som var aktiv redan då:

> "Det började redan på 50-talet, när man slog sönder de här sektionerna vi hade. Då hade vi styrelse här i Kransen. Ja, det var en här, en i Aspudden, en i Västberga och en på Hägerstensåsen. Ja det var i varje område man hade en sektion. Och genom att man avskaffade sektionerna och bildade storavdelningar minskade man ju informationen. Det här gick ju inte igenom med en gång i och med att det blev motstånd mot det.
>
> Men då gjorde man så här att man började minska på informationen till sektionerna. Vi fick helt plötsligt inga papper längre på vad som hänt med våra ärenden. Det var första åtgärden.
>
> Då hade man passiviserat sektionen. Bästa sättet är att göra en överflödig. Och så blev det storavdelningar.
> De hade ju inte en tanke på att någon storavdelning som Södermalm och innerstadsavdelningarna skulle gå dem ur händerna."

En centraliserad organisation kräver en stark ledning och lojala mellanhänder, om den ska hålla ihop. Vid kriser är det då lätt att ta till metoder som uteslutningar av medlemmar och nyanställningar av ombudsmän.

Vi menar att hyresgästföreningen istället borde satsa sina resurser både ekonomiska och personliga, på att bygga upp fungerande kontaktkommittéer i bostadsområdena. Dessa skulle ha gemensamhetslokaler som bas för sitt arbete. De skulle ha ett verkligt inflytande i stadsdelen. Både vid hyresförhandlingarna och när det gäller förvaltningen av fastigheterna. Rekryteringen till hyresgästföreningen skulle säkerligen inte bli lika svår då.
Tillfälliga ombudsmän skulle kunna stationeras i bostadsområdena och ha en enda uppgift: att bygga upp fungerande kontaktkommittéer.
Det arbete som ombudsmännen idag sköter skulle på sikt till stor del då kunna övertas av kontaktkommittéerna.

När hyresgästföreningen accepterade slopandet av hyres-

regleringslagen band man därigenom upp sig till att använda alla sina resurser till avvecklingsförhandlingarna.
En mängd pengar skulle annars kunna ha frigjorts för att bygga kontaktkommittéer och gemensamhetslokaler. Med en starkare och bredare bas skulle sedan inte förhandlingarna med hyresvärdarna bli lika tidskrävande.

Men hur kommer det sig egentligen att ledningen för hyresgäströrelsen överhuvudtaget började intressera sig för kontaktkommittéer? Så här säger en medlem:

> "Kontaktkommittéerna i hyresgästföreningen hade aldrig kommit till om inte byalagen hade varit. Det vet jag alldeles bestämt fast de påstår motsatsen. I slutet av 40-talet hade man en kvartsmiljon ledamöter i kommunfullmäktige i landet. Nu har man kanske en 40-50.000. Det är klart att det måste få följder. Byalagen skapades där i gapet.
>
> Byalagen var ju inte folk som stod utanför det politiska livet, men de hade inte möjlighet längre att driva de politiska frågorna. Och sen är det klart att oförståndet och nonchalansen mot miljöfrågorna också bidrog. Men den främsta orsaken anser jag vara centraliseringen. Man tar ju bort bestämmanderätten för fotfolket. All bestämmanderätt. Dom är rädda för byalagen. Det har dom ju försökt motverka genom kontaktkommittéerna."

Nu finns kontaktkommittéer på många håll i landet. Men det är ändå alldeles för få. Vi anser att det är nödvändigt för hyresgästerna att organisera sig för att ha en chans att vända den stigande hyresutvecklingen och bristen på inflytande över boendet.

Den organisation som idag finns är hyresgästföreningen. En av förutsättningarna för att den organisationen ska börja fungera demokratiskt är att fler kontaktkommittéer växer fram och att fler hyresgäster organiserar sig. Möjligheterna finns då till att det blir kontaktkommittéerna som formulerar organisationens bostadspolitiska mål.
Idag formulerar ledningen för hyresgästföreningen målen. Det nyligen träffade boinflytandeavtalet med de allmän-

nyttiga bolagen skulle då också kunna innebära reella förbättringar för hyresgästerna.

Hägerstensavdelningens ordförande Ann-Mari Furumark, ger här sin syn på föreningen och nödvändiga förändringar.

> I modern tid, sen 60-talet har hyresgästföreningen blivit en förhandlingsorganisation, där uppgifterna att förhandla blivit så kännbara och tunga, särskilt i storstäderna, att de överskuggar allt annat arbete.
> Hyresgästföreningen har till skillnad från andra folkrörelser en väldigt stor administration och kan liknas mest med facket. Byråkratin är i sig en fara när man har en central administration där allt styrs ifrån. Det måste alltså decentraliseras vilket håller på att föreslås nu. Det finns nu en tendens i föreningen och speciellt i förbundet att se saker uppifrån och ner istället för nerifrån och upp. Att man där uppfattar sig som kärnan i rörelsen.
> Jag tror att en sån här decentralisering av beslutsfunktionerna skulle avhjälpa detta. Då skulle man både kunna syssla med mysverksamhet och ha fester, grilla korv eller dylikt. Och steget från det till bostadspolitik behöver inte vara stort.
>
> Jag tror att det finns större chans för folk att börja aktivera sig om man flyttar ut beslutfunktionen, men jag tror inte hela slaget är vunnet med detta. Jag tillhör Sveriges största parti och det är otroligt svårt att få folk att engagera sig i hyresfrågor. Jag tror att man måste börja i tvättstugan. Alltså på en lite nära nivå. Det betyder kanske att man går tillbaka till hur det var förr."

Vi håller med Ann-Mari Furumark om detta. Vi uppfattar att när hon pratar om att gå tillbaka till hur det var förr är det just de sociala kontaktnäten och ansvaret för varandra, hon menar. Man kan börja med detta i en kvartersförening. Om man där arbetar med frågor som ligger en nära, blir steget sen inte så långt till att gå med i eller bilda en kontaktkommitté. Kontaktkommittén kan då hämta näring och stöd ur kvartersföreningen. Ett nära samarbete skulle underlätta flera att delta i de löpande hyresdiskussionerna samtidigt som gemenskapen kan upprätthållas när man har trevligt ihop.

AVSLUTNING

Nå, hur gick det då?

Blev det några resultat av åren vi arbetat i Midsommarkransen, frågar sig många. Har det lönat sig att arbeta på detta sätt? Har något blivit bättre?

Under den tid vi arbetat har vi ofta varit otåliga för att förändringar tagit så lång tid. Ibland har vi tyckt att saker inte gått framåt som vi trott. Men varje gång vi har stannat upp och blickat tillbaka och jämfört med hur det varit tidigare, så har vi blivit förvånade över hur mycket som ändå kommit igång och förändrat sig.

Hyresfrågorna, som varit det tyngsta och svåraste arbetet och som mött mest hinder på alla nivåer, har något förändrat sig där?
Mycket av vårt arbete kring hyresfrågorna har koncentrerat sig kring hyresvärden Perzons hus. Detta på grund av att så många hyresgäster blivit utsatta men också för att vi blev skrämda av att en sådan verksamhet hade fått möjlighet att utveckla sig på ett sådant sätt. Resultaten av vårt och hyresgästernas intensiva arbete har blivit att andrahandsuthyrningen i dessa hus nu har avvecklats med undantag av de tre hyresgäster som för närvarande gått till domstol för att få förstahandskontrakt. Under de sista månaderna av vårt arbete har avvecklingen skett med en väldig fart. Vi har sett ett klart samband mellan de senaste rättsliga prövningarna och avvecklingen av denna verksamhet.

Skyltarna med firma TENSID och Rolf Anderssons entreprenad är nedtagna. I de tidigare andrahandslägenheterna bor nu folk med riktiga kontrakt.

Som vi beskrivit tidigare har flera hyresgäster drabbats

och fått flytta därifrån utan att pröva sin rätt till kontrakt. Men själva verksamheten har ändå upphört så att andra inte kommer att råka ut för samma sak just i Kransen.
Det hur där den tidigare olagliga hotellverksamheten bedrevs, står nu plötsligt helt tomt. Det är troligt att Perzon försöker sälja de sista av sina hus i Kransen, eftersom det inte längre går att härja ostört där. Trakasserierna av hyresgästerna i dessa hus, upphörde så småningom när Andersson och Perzon märkte att deras uppträdande uppmärksammats. Hyresgästerna fick en lugnare tillvaro.
Perzon har blivit stoppad att köpa flera hus i Stockholms kommun på grund av de skrivelser som sänts till myndigheterna, kombinerat med de rättsliga prövningarna.

Däremot har principerna för denna verksamhet ännu inte prövats. Vi har således inte fått någon prejudicerande dom mot denna typ av andrahandsuthyrning. Målet i Fastighetsdomstolen är inte klart när vi avslutar vårt arbete. Vi vet att vi bara kommit en bit på väg eftersom Perzon fortfarande obehindrat kan börja en liknande verksamhet i Södertälje där han nu köpt hus.

Ett annat resultat av hyresarbetet är att många invånare lärt sig mera om hyreslagar och hur de ska gå vidare med sina egna hyresfrågor.
Hyresgästföreningens lokalavdelning vill nu utnyttja det intresse som vuxit fram och prioriterar arbetet i området. Arbetet med att få en fungerande kontaktkommitté kommer att fortgå.

Annat som hänt i stadsdelen är det historiearbete som kommit igång där en mängd invånare fått kunskaper och intresse för Kransens historia. Bildgruppens arbete med att samla in bilder från invånare och göra utställningar av dessa har väckt en stolthet att bo i Kransen och har bidragit till att det blivit lättare att "slå rot" där.

Den bildfolder som en firma i Kransen tryckte upp som en följd av bildarbetet, och som delades ut till alla hushåll blev en stor och positiv händelse för Kransenborna. Att hemhörighetskänslan och intresset för området stärktes i samband med detta har varit lätt att konstatera.

Under de år vi arbetat har flera grupper bildats. I och med att invånarna fått en egen kvarterslokal har dessa grupper fått en möjlighet att tillvarata sina intressen och leva vidare utan att vara beroende av projektet och vår arbetslokal. Man har också börjat arbeta med frågor utanför kvarterslokalen.

En pensionärsförening har bildats i Kransen och vuxit sig stark. Numera är de helt oberoende av projektets medverkan.

Invånarna har fått en samlingspunkt där de kan kombinera trivsel och gemenskap med en strävan att förbättra sitt område. Denna kvarterslokal har kommit till genom invånarnas egen kamp och det har varit deras behov och intressen som har styrt verksamheten.

En kvartersförening har bildats som blir grunden för att hålla ihop verksamheterna i lokalen. Det har blivit en demokratisk organisation där invånarna själva tagit ansvaret för att den ska fungera och bli självbärande.

Att en kollektiv utsmyckning av T-banestationen skulle kunna beslutas och genomföras var något som vi bara vågat drömma om innan.
Värdet med att bygga en midsommarkrans till tunnelbanan ligger inte bara i att invånarna där får en utsmyckning som skapats av dem själva. Det har också haft ett stort värde för verksamheten i kvartersloka-

len där allt arbete har utförts. Vi har skrivit om detta i tidigare avsnitt om hur aktiviteter växer fram.

Även om det varit få som orkat arbeta regelbundet med kransbyggandet och hållit ut från början till slut, så har en massa invånare tagit del av arbetet och då och då anslutit sig och snickrat löv eller blommor när inspirationen och tiden gett dem en möjlighet. När denna krans hängs upp dagen före midsommar och en vecka efter att vi avslutat vårt arbete i projektet, så kommer många att kunna visa sina bekanta ett konstverk där de själva varit delaktiga som en av många konstnärer.

Andra resultat är svårare att mäta. Effekterna blir som ringar på vattnet. Det gäller exempelvis den allmänt positiva inställningen och intresset som skapats för området. Det som gör att människor tittar extra mycket i förortsbilagan för att se om det står något om Kransen. Man vet att det börjar hända saker i området och tittar efter affischer eller meddelanden på anslagstavlor och i T-baneuppgångarna för att underrätta sig om vad som händer. Det finns mera gemensamt att prata om nu och många fler människor har lärt känna varandra. Allt detta har också bidragit till att människor lärt sig mera om hur samhället fungerar och på så sätt blivit mer politiskt intresserade.

Ett annat positivt resultat märkte vi på det bostadspolitiska möte som projektet anordnat tillsammans med kvartersföreningen i lokalen. Mötet ägde rum någon månad innan vi slutade. Vi har tidigare beskrivit hur svårt det varit att få med folk till att försöka påverka områdets framtid. Frågor om sanering och framtidsplaner kändes för många lönlöst att befatta sig med. Vi lärde oss då att man måste arbeta med mera närliggande och konkreta frågor.

Resultatet visade sig på detta möte.

Uppslutningen var nu stor. Kvarterslokalen var fullproppad med folk. Frågorna haglade över politikerna och många invånare sade sin mening om sanering och boendevillkor. Ett aktivt intresse hade långsamt vaknat till liv och folk hade börjat känna sig mer medvetna om de beslut som så småningom skulle beröra en framtida sanering. Efter mötet insåg vi att det var början på en bostadspolitisk debatt som tagit fart. En debatt som vi tror kommer att fortsätta så länge förutsättningarna finns för en gemenskap. Så länge kvarterslokalen kan fungera och inrymma olika grupper av människor så finns också grunden för att skapa ett område på invånarnas egna villkor. Politikerna har nu också börjat intressera sig mera för det tidigare bortglömda Kransen. Vi har sett det som positivt att politiska grupper använt vårt material som grund för sina partipolitiska program för området.

Det finns andra resultat som vi själva, kanske mer än andra, har lagt märke till.

Vi har kunnat se hur människor vi lärt känna fått ökat självförtroende när de fått en funktion att fylla. Självförtroendet har i sin tur gett dem en styrka att ta itu med saker som de kanske inte skulle ha gjort annars. Vi har sett hur olika invånare "vuxit med uppgiften" eller något förtroendeuppdrag de fått.

Det är sådana resultat som har gett oss själva ett stöd att fortsätta arbetet och en positiv inställning till folks egna resurser.
Vi har själva också fått en personlig behållning av vårt arbete. Trots att arbetet i Midsommarkransen tagit en ovanligt stor del av våra krafter, så har vi hela tiden fått tillbaka en mängd energi och stöd av dem vi arbetat tillsammans med.
Vi har fått inspiration och idéer av invånare som ofta fått oss att se saker ur nya synvinklar.

Vi har mer och mer kunnat inse det meningsfulla i att

arbeta på detta sätt tillsammans med människor där man är och där man bor eller arbetar. Det har också bidragit till att vi själva orkat börja arbeta i våra egna bostadsområden med de närliggande problem och intressen som finns där.

Hur vill vi att det ska fortsätta i kvarterslokalen och i området?

Om vi fick önska oss hur en fortsättning skulle bli på det som satts igång i Kransen, så skulle det se ut så här:

Ett nätverk av kontakter fortsätter att bildas över hela området. Kvarterslokalen ska då vara en naturlig knutpunkt för invånarna och kunna fungera som ett informationscentrum för området.
Olika sorters hantverk ska där kombineras med möjligheter att bara träffas och med möten, kulturaftnar, teater och fester så som det fungerat hittills. Lokalens möjligheter skulle utnyttjas mer än nu genom exempelvis studiecirklar med cirkelledare antingen från området eller utifrån.
I lokalen ska dom som vill kunna ha gemensamma måltider vissa dagar i veckan, där man antingen delar på matlagningen eller har knytkalas för att äta tillsammans.

En bred bas av invånare ska hålla i ansvaret för kvarterslokalen. Varje kvarter har ett kvartersombud som är knutet till kvartersföreningen. Kvartersombudet förmedlar information i sitt kvarter och sammankallar dem som bor där när det pågår något som gäller området eller lokalen. Man ska ha möjlighet att utnyttja varandras kunskaper och intressen och kunna ha listor på vilka man kan kontakta om man exempelvis behöver barnvakt eller om man vill ha något lagat.

Mer än nu ska de olika generationerna ta vara på varandras erfarenheter och göra saker tillsammans. Vi

önskar att pensionärerna deltar mera aktivt i de olika verksamheterna och ser till att de finns representerade i olika sammanhang så att de får sina intressen tillgodosedda.

De pensionärer som bor i området ska även när de blir äldre ges en möjlighet att om de vill, bo kvar i området och få förbättrad hemservice. De kan då också ha nytta av varandra och få hjälp med en del göromål av andra invånare.

I området vill vi att det ska bli en sanering utifrån invånarnas egna krav och behov. Saneringen ska ske successivt efterhand som lägenheter blir tomma. Ingen ska behöva "saneras bort."

Målet är hela tiden att kontakten mellan människor och det informationsnät som bildas, ska bidra till att öka kunskaperna och medvetenheten om vad som händer i samhället man lever.

Den beredskap som bildats genom kvarterslokalen som kontaktpunkt gör att invånarna gemensamt får styrka att ställa egna krav på hur de vill ha sitt bostadsområde.
Vi vill att detta ska vara en början på att arbeta tillsammans med andra med saker som rör den egna miljön.
Och vi tycker att detta uttrycks tydligast av en äldre Kransenbo:

> "Men det finns inte saker som är mera viktigt än det vi pratat om nu. Det är där vi bor, där vi vistas, vare sig det gäller lägenheten eller kvarterslokalen.
>
> Vardagen - det är där vi kämpar, det är det som är viktigast!"

FÖRTECKNING ÖVER METODBYRÅ 1:s RAPPORTER OCH SKRIFTER

1	Metodbyrå 1	PROJEKTKATALOG Metodbyrån framställer varje år en förteckning över pågående och avslutade projekt. 1979. Stencil.
2	Enander, Maria Kärnekull, Inger Svensson, Margareta Wächter, Anders	FÖREBYGGANDE ARBETE MED FÖRSKOLEBARN, DAGBARNVÅRDARE OCH HEMMAVARANDE FÖR- I ÖSTBERGA HÖSTEN 1976. 1977.

SOCIALT ARBETE I FÖRÄNDRING. RAPPORTERNA 3 - 7

3	Wächter, Ruth	IDÉSKISSEN En idé om ett projekt i syfte att analysera och omstrukturera arbetet inom den distriktsförlagda socialvården. 1976. Stencil.
4	Wächter, Ruth	FÖRSTUDIEN En analys av 5 500 samtidigt aktuella sociala ärenden i Stockholm. Stenciler. Bearbetning pågår. Slutrapport 1980.
5	Börjesson, Bengt Sundh, Kenneth	MÅLUPPBYGGNADSPROJEKTET Delprojekt En analys av problem och mål för det sociala arbetet med utgångspunkt från socialarbetares erfarenhet. Slutrapport 1979.
5:1	Börjesson, Bengt	DELFI-METODEN Om dess tillämpning i måluppbyggnadsprojektet. 1977.
5:2	Sundh, Kenneth	MÅLUPPBYGGNADSPROJEKTET Första frågerundan. 1977.
5:3	Börjesson, Bengt Sundh, Kenneth	MÅLUPPBYGGNADSPROJEKTET Andra frågerundan. 1977

5:4	Börjesson, Bengt Sundh, Kenneth	MÅLUPPBYGGNADSPROJEKTET Tredje frågerundan. Delrapport 1, 1978
5:5	Börjesson, Bengt Sundh, Kenneth	MÅLUPPBYGGNADSPROJEKTET Tredje frågerundan, delrapport 2, 1978
5:6	Börjesson, Bengt Sundh, Kenneth	MÅLUPPBYGGNADSPROJEKTET Fjärde frågerundan. 1978
6	Sunesson, Sune	SERVICECENTRALSPROJEKTET Delprojekt Slutrapport. Ej påbörjad
6:1	Sunesson, Sune	SERVICECENTRALSPROJEKTET Försöket med förenklad socialhjälps-handläggning vid servicecentral 8. Förberedelser och bakgrund Delrapport 1. 1978
6:2	Sunesson, Sune	SERVICECENTRALSPROJEKTET SOFT-försöket. Genomförandet. Delrapport 2. 1979
6:3	Sunesson, Sune	SERVICECENTRALSPROJEKTET 17 SOFT-klienter Delrapport 3. 1979
6:4	Månsson, Göran	SERVICECENTRALSPROJEKTET SOFT-försöket. En första bearbetning av statistik över SOFT 1/5-31/12 1978. Delrapport 4. 1979.
7		UPPFÖLJNING PÅ ANDRA SERVICECENTRALER Delprojekt Dokumentationen ej påbörjad
8	Larsson, Ewa Wächter, Anders	RAPPORT FRÅN ETT DAGHEMSPROJEKT En beskrivning av hur daghemspersonal och socialarbetare tillsammans kan tillämpa barnstugeutredningens intentioner. 1977.
9	Engstedt, Malin Eriksson, Barbro Norén, Ami Åkerberg, Bobo	RAPPORT FRÅN FARSTAGRUPPEN Uppsökande fältarbete med unga missbrukare i en förort 1976 - 1977

10:1	Henriksson, Monika Ivanow, Thomas	SOCIALT ARBETE MED ZIGENARE Utvärdering av försöksverksamhet med sociala stödinsatser för finska zigenare i socialdistrikt 10, Stockholm, tiden februari 1976 - februari 1978
10:2	Iverstam, Ingrid Johansson, Tomas Wall, Nils	SOCIALT ARBETE MED ZIGENARE Erfarenheter av sociala insatser bland zigenare. Rapport från sektionen för zigenarprojektet. 1978.
10:3	Ekström, Knut	SOCIALT ARBETE MED ZIGENARE Socialantropologi och socialt arbete med zigenare. 1979.
11	Jonasson, Lennart Svedberg, Lars	VART TAR "GUBBARNA" VÄGEN? - Rapport om grupparbete bland alkoholmissbrukare. Under medverkan av: Bandhagsgruppen, Dagcentral 5, Fältstationen i Svedmyra och Viveka Trolle-projektet. Studentlitteratur 1979.
12	Miesma, Jukka	SEXTIO ÅR AV ANMÄLNINGAR TILL NYKTERHETSNÄMNDEN - EN TILLBAKABLICK 1978.
13	Hallin, Gunilla	TRYGGHET FÖR ZIGENARE? Intervjuundersökning och diskussioner rörande finska zigenare boende i Skärholmens socialdistrikt. 1979.
14	Andersson, Maud Kärnekull, Inger Svensson, Margareta Wächter, Anders	NYA ÖSTBERGA. HUR OMRÅDET VÄXTE FRAM - DESS BEHOV OCH RESURSER En beskrivning gjord av socialarbetare på dagcentralen i nya Östberga. 1979.
15.	Wächter, Ruth	SOCIAL BARNAVÅRD En analys av barnavårdsbyråernas arbete och riktlinjer för utvecklingen av den sociala barnavården i Stockholm. 1970 - 1971. Samlingspärm
16.	Wächter, Ruth	BARN- OCH UNGDOMSVÅRD I FRIVILLIGT SAMARBETE. Några erfarenheter från metodutveckling inom den sociala barnavården. 1971. Stencil.

17.	Wächter, Ruth	RIKTLINJER FÖR UTVECKLINGEN AV DEN SOCIALA BARNAVÅRDEN. 1971. Stencil.
18.	Wächter, Ruth	STÖDÅTGÄRDER AV SOCIAL-PSYKOLOGISK-PEDAGOGISK KARAKTÄR. 1971. Stencil
19.	Wächter, Ruth	DAGCENTRALER OCH FÄLTVERKSAMHET Metoder och erfarenheter fram till och med 1974. 1974. Stencil.
20.	Kärnekull,Inger	ETT GÄNGARBETE I STORSTADSFÖRORT 1978. Stencil
21.	Andersson, Kjell Holmberg, Bo	UTEGRUPPSVERKSAMHETEN. ARBETS-METODIK 1975. Stencil.
22.	Ericsson, Evert	RIKTLINJER FÖR FÄLTFÖRLAGT SOCIALT ARBETE. 1979. Stencil
23.	Wächter, Ruth	ETT FÖRSÖK TILL DEFINITIONER VILKA TYPER AV BEHANDLING AV BARN SOM KAN AVSES NÄR MAN TALAR OM BARNMISSHANDEL 1977. Stencil.
24.	Wächter, Ruth	NÅGRA ERFARENHETER AV ARBETE MED MISSHANDLADE BARN. 1974. Stencil.

RAPPORTER FRÅN BARNBYN SKÅ

1.	Börjeson, Bengt:	Att återupprätta en identitet Familjebehandlingen på Barnbyn Skå. 1974.
2.	Börjeson, Bengt:	Konsumtionsstandard hos socialhjälpstagare. 1974. **Utgått.**
3.	Nygren, Pär & Lönnqvist, Håkan	Vadå .... fritidssysselsättning? 1974.
4.	Börjeson, Bengt (red):	Projektkatalog, Barnbyn Skå, 1974. (Inaktuell, ersättes till vissa delar av nr 15)
5.	Nygren, Pär:	Språk och socialt kontext. 1974.
6.	Börjeson, Bengt:	Samtal med K. En bok om identiteten. 1974.
7.	Börjeson, Bengt:	Korttidsterapi - En referatuppsats. Barnbyn Skå. 1974 (Ej aktuell)
8.	Nygren, Pär:	Bilder av en Skå-familj. 1975.
9.	Hessle, Sven (red):	Utbildning och forskning vid Barnbyn Skå. Projektkatalog II, 1975.
10.	Eliasson, Rosmari och Szebehely, Marta (red):	Kvinnomyter och familjeideologi i terapeutisk teori och praktik 1975. **Bokform.**
11.	Eliasson, Rosmari:	"Vägen genom Skå" - En familjebild 1975.
12.	Börjeson, Bengt:	Om socialvårdens funktioner 1975.
13.	Börjeson, Bengt:	Behandling av narkotikamissbrukare - debatt och forskning.
14.	Börjeson, Bengt:	Synpunkter på utvärdering av behandling. 1976.

15. Börjeson, Bengt: Barnbyn Skå - en modell för forskning och utvecklingsarbete inom det sociala arbetets område 1976.

16. Fredin, Erik: Paradoxal kommunikation, delrapport I och II. 1975.

17. Nygren, Pär: En teori om hur man blir narkoman. 1976.

18. Hessle, Sven: I rollen som annorlunda - Intervjuer med en Skå-familj 1976.

19. Reeder, J, m fl. Att vara familjebehandlare. Delrapport nr 1. 1976.

20. Hessle, Sven: P-grupper med daghemspersonal. 1976.

21. Börjeson, Bengt: Hedebys anmälan av Barnbyn Skå till Socialstyrelsen. 1977.

22. Nygren, Pär: Social grammatik. 1977.

23. Eliasson, Hessle, Nygren: Familjebilder. Prisma 1977.

24. Börjeson, Bengt: Människan i samhället samhället i människan.

25. Fredin, Erik: Fem sätt att förtrycka barn. 1977 Utgått. Ersättes av nr 45.

26. Fredin, Erik, Sundgren, M.: Åldersintegrerad barngrupp på daghem. 1977.

27. Börjeson, Bengt: Behandlingen. AWE-Gebers 1977.

28. Vinterhed, Kerstin: Gustav Jonsson på Skå. En epok i svensk barnavård. Tiden 1977.

29. Bergmark, A.Börjeson,B., Oscarsson, L: Missbruk och identitet: En diskussion om det fortsatta missbrukets karaktär. 1977.

30. Börjeson, Bengt, Johansson, Ragnar Nordstrand, Birgit — Utvärdering av socialjourverksamhet, 1977
Utgått. En sammanfattning av rapporten finns i Socialstyrelsen redovisar, nr 1977:4 "Socialjour".

31. Börjeson, Bengt: — Lag om socialtjänst - för eller mot de svaga? En diskussion som underlag till en planerad undersökning. "Barn i kris". 1977

32. Hessle, Sven: — Att forska med utsatta.
En etikdiskussion utifrån intervjuer med intervjuare 1977.

33. Eliasson, Rosmari: — Psykiatri som ideologi. I-II.
Nackaprojektet och den nya psykiatrin i korseldsbelysning. 1978.
Prisma våren 1979

34. Hessle, Sven, Eriksson, Sölvie: — Barnbyn Skå från insidan.
Några uppsatser om familjearbetet på Skå. 1978

35. Nygren, Pär: — Varför blir man knarkare?
En rapport från Skå om samhällets motsättningar som psykologiskt förtryck. Prisma 1978.

36. Nygren, Pär: — Mot en radikal strategi för vårdarbetare. Barnbyn Skå 1978. Utgått.

37. Eliasson, Rosmari, Hultqvist, Kenneth Nygren, Pär Sundgren, Magnus: — "Vårdapparaten, skolan och ideologin". Klasskamp på ideologisk nivå.

38. Larsson, Hans: — Intervention i fostrarens rätt att svara för vården av sitt barn.

39. Johansson, Ulla: — "Upplevelsen av föräldrarollen".

40. Börjeson, Bengt, Winther, Ted: — Barnbyns familjearbete - beskrivningar av nuläget och en skissering av framtiden.

41.	Börjeson, Bengt:	Ang. organisationen av socialförvaltningens forskningsresurser och Barnbyn Skå:s framtida verksamhet.
42.	Reeder, J, Szebehely M, Västberg L, Åm, M:	Att vara familjebehandlare. Slutrapport
43.	Börjeson, Bengt	Inre och yttre tvång
44.	Carnö, Lotti, Marklund, Staffan, Murray, Ian	Förebyggande arbete är inte bara samverkan.
45.	Fredin, Erik	Fem sätt att förtrycka barn. Andra omarbetade upplagan - Skå 1979. Ersätter rapport nr 25.
46.	Börjeson, Bengt Cederström, Anita Fredin, Erik, Hessle, Marie, Hessle, Sven, Nordin, Håkan Vinterhed, Kerstin	Barn i kris - utveckling av ett forskningsprojekt.
47.	Hessle, Sven, Höjer, Kersti	Handledning och psykosocialt arbete - en diskussion utifrån utvärdering av en utbildning
48.	Hessle, Sven	Psykoterapi och frigörelse. En diskussion om psykoterapins möjligheter och begränsningar utifrån en fallredovisning. 1979.

BESTÄLLES GENOM:

Metodbyrå 1

Stockholms Socialförvaltning

Postadress
Box 160 74 103 22 STOCKHOLM

Besöksadress
Regeringsgatan 13, STOCKHOLM

Telefon
08/58 80 00